

**FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI PROGRAMI**

**BATI VE TÜRK ÇOCUK EDEBİYATINDA SEÇİLEN
ESERLER IŞIĞINDA KUTSAL VE KUTSALLA
İLİŞKİLERE BAKIŞ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ELİF TOKKAL

İSTANBUL 2023

**FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI PROGRAMI**

**BATI VE TÜRK ÇOCUK EDEBİYATINDA SEÇİLEN
ESERLER IŞIĞINDA KUTSAL VE KUTSALLA
İLİŞKİLERE BAKIŞ**

YÜKSEK LİSANS

**ELİF TOKKAL
(220101020)**

**DANIŞMAN
(Prof. Dr. M. Fatih Andı)**

İSTANBUL 2023

12/07/2023

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Türk Dili ve Edebiyatı tezli yüksek lisans programı öğrencisi 220101020 numaralı Elif TOKKAL'ın hazırladığı "Türk ve Batı Çocuk Edebiyatında Ahlaki ve Manevi Değerler" konulu Yüksek Lisans tezi ile ilgili Tez Savunma Sınavı, 12/07/2023 Çarşamba günü saat 11:00'da yapılmış, sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **Kabulüne Oy Birliği** ile karar verilmiştir.

Tez adı değişikliği yapılması halinde: Tez adının Batı ve Türk Çocuk Edebiyatında Seçilen Eserler Işığında Kutsal ve Kutsalla İlişkilere Bakış şeklinde değiştirilmesi uygundur.

Jüri Üyesi	Karar
1. Prof. Dr. M. Fatih ANDI (Danışman)	KABUL
2. Prof. Dr. Turgay ANAR	KABUL
3. Dr. Öğr. Üyesi Zeynep Kevser Şerefoğlu Danış	KABUL
4.
5.
6. (İkinci Danışman)*.....

*2. Danışman varsa doldurulması gerekmektedir.

ETİK BİLDİRİM

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlâk kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bağlı olduğum üniversite veya bir başka üniversitedeki başka bir çalışma olarak sunulmadığını beyan ederim.

Elif Tokkal

BATI VE TÜRK ÇOCUK EDEBİYATINDA SEÇİLEN ESERLER IŞIĞINDA KUTSAL VE KUTSALLA İLİŞKİLERE BAKIŞ

Elif Tokkal

ÖZET

Bu çalışmada, Türk Çocuk Edebiyatı'nda kutsal ve kutsala ait değerlerin yer alma biçimi açıklanmaya çalışılarak Batı Çocuk Edebiyatından seçilen klasiklerle karşılaştırmalı bir metin ortaya kondu. Örneklem olarak Türk Çocuk Edebiyatı yazarlarından Cahit Zarifoğlu'ndan "Yürekdede ile Padişah", Ahmet Efe'den "Anadolu Masalları", Figen Yaman Coşar'dan "Evrendeki Son Hazine" adlı kitaplar incelendi. Batı Çocuk Edebiyatı klasiklerinden de "Heidi", "Polyanna" ve "Küçük Kadınlar" adlı kitaplar değerlendirildi. Bu eserlerde dini hassasiyetler, doğrudan inançla ilgili kavram ve özellikler alt başlıklar halinde gözden geçirildi.

Allah, Kuran, İslamiyet, peygamber, hoşgörü, din adamı, ibadet yeri, şükür, tevekkül, doğruluk- dürüstlük, cennet-cehennem gibi inanca dair kavramların Türk Çocuk Edebiyatına dair incelenen eserlerde nasıl işlendiği alt başlıklar halinde verildi. Batı Çocuk Edebiyatına dair incelenen eserlerde de Tanrı inancı ve dua, Hristiyanlık ve Hristiyanlığa dair kutsal olan unsurlar, kutsal kitap, din adamı, kilise gibi kavramlar alt başlıklar halinde sıralandı.

Sonuç bölümünde de Türk Çocuk Edebiyatında yer alan Batı Çocuk Edebiyatı klasiklerinin ideolojik bir arka planla hangi mesajları çocuk zihninde temellendirdiği ve ne kadar başarılı-başarısız olduğu üzerinde durulup çocuk yazını açısından olumlu olumsuz neticeler ihtiva eden durumlar açıklanmaya çalışıldı. Batı ve Türk Çocuk Edebiyatına ait eserlerde kutsala dair oluşturulan alt başlıklardan hareketle Türk Çocuk Edebiyatının kutsalla olan ilişkisinin geçmişten bugüne hangi evrelerden geçtiği, günümüz çocuk edebiyatının sayısal artışına rağmen ne ölçüde başarılı ve nitelikli olduğu değerlendirilmeye çalışıldı.

Bütün bu veriler ışığında Türk Çocuk edebiyatında kutsalın, geleneğin, değerlerin dönüştürülerek ve yeniden yorumlanarak bugün nasıl yazılması yeniden gerektiği teze konu eserlerden hareketle anlatıldı.

Anahtar kelimeler: Çocuk Edebiyatı, Kutsal, Dini Değerler.

HOLINESS AND ITS RELATIONS IN THE LIGHT OF THE PRECIOUS WORKS IN WESTERN AND TURKISH CHILDREN'S LITERATURE

Elif Tokkal

ABSTRACT

This study aims to examine the representation of sacred and moral values in Turkish children's literature by presenting a comparative analysis with selected masterpieces from Western children's literature. With this aim, *Anatolian Tales* by Ahmet Efe, *Yürekdede ile Sultan* by Cahit Zarifolu, and *The Last Treasure in the Universe* by Figen Yaman Coşar were examined. Some Western children's literature classics: *Heidi*, *Polyanna* and *Little Women* were evaluated. In these works, religious sensitivities, terms and features, which are directly associated with belief, were reviewed as subheadings. How the concepts of belief such as Allah, Quran, Islam, prophet, tolerance, clergyman, place of worship, gratitude, trustworthiness, truth-honesty, heaven-hell are handled. Concepts like faith in God and prayer, Christianity and its sacred components, the holy book, the clergy, and the church in the Western children's literature that were examined. The addressing and understanding of these concepts in the relevant works were identified and followed by comparative analysis being carried out. The significance of clarifying how effective or ineffective Western children's literature masterpieces are in Turkish children's literature, where messages are founded on the children's minds with an ideological basis, is underlined in the conclusion. It has attempted to evaluate the relevance of children's literature products, such as cartoons and animations, in terms of transmitting our culture and belief system to future generations. The aim was to identify the various stages of the relationship between Turkish children's literature and the sacred, spanning from the past to the present. This was achieved by analyzing the subheadings related to the sacred in works of both Western and Turkish children's literature. With reference to the works that are the focus of the thesis, it discusses how, in light of all these facts, the sacred, tradition,

and values in Turkish children's literature should be modernized through transformation and reinterpretation.

Keywords: holiness, children's literature, religious values.

ÖNSÖZ

Batı ve Türk Çocuk Edebiyatında kutsalı ve kutsala dair unsurları incelediğimiz tezde; Batı Edebiyatında klasik hale gelen üç eseri, Türk Edebiyatında da çocuk edebiyatında önemli kabul edilen ve kendilerinden sonraki isimleri etkilemiş isimlerin yanında günümüz çocuklarının içinde bulunduğu imkanları da yansıtarak kutsalı anlatmaya çalışan bir romanı değerlendirdik. Halen görsel ve sosyal medyada da geniş yer tutan Heidi, Küçük Kadınlar, Polyanna gibi klasikleşmiş Batı edebiyatı eserleri Türk Çocuk Edebiyatını da birçok açıdan etkilemiş ve etkilemeye devam etmektedir. Türk Çocuk Edebiyatı son yıllarda hızlı bir gelişim gösterse de bu alanla ilgili çalışmalar maalesef yeterli düzeyde değil ve gerekli ilgiyi görmemektedir. Türk Çocuk Edebiyatındaki kutsalın anlatış biçimi, kutsala dair unsurlara ne kadar yer verildiği, dini değerlerin nasıl anlatıldığı ve Türk Çocuk Edebiyatının kutsalı merkeze alma açısından günümüzde hangi noktada olduğu, çocukların bundan nasıl etkilendiğini tezimizde açıklamaya çalıştık. Bunu yaparken de bahsi geçen Batı klasiklerinde kutsalın ve kutsala ait unsurların işleniş biçimine ve Batı Çocuk Edebiyatında kutsalın ne kadar ve nasıl yer tuttuğuna dikkatleri çekmeye çalıştık.

İkinci Yeni şiir akımının etkisinden önemli ölçüde ayrışarak sesini bulan, 1960 ve sonraki şair neslini etkilemiş, genç yaşta vefat etmesine rağmen adından çokça söz ettiren Cahit Zarifoğlu'nun "*Yürekdede ile Padişah*" adlı masal kitabını; çocuklar için sayısız eser vermiş ve vermeye devam eden, eserleri uluslararası alanda da karşılık bulmuş ve birçok dile çevrilmiş yazar ve şair Ahmet Efe'nin "*Anadolu Masalları*"nı; modern bir dünyaya gözlerini açan ve büyüdüğü dünyadan geleneksel hayatın içine kaçarak aradığını bulmaya çalışan bir çocuk kahraman diliyle kurgulanan Figen Yaman Coşar'ın "*Evrendeki Son Hazine*" adlı kitabı ekseninde Türk Çocuk Edebiyatındaki kutsalı ve kutsala ait değerlerin işlenişini, olması gerekenleri inceleyerek anlamaya, açıklamaya ve anlatmaya çalıştık. Cahit Zarifoğlu, şair kimliği ile ön plana çıkmakla birlikte çocuk anlatısı alanında gördüğü eksiklik üzerine öncelikle çocukları için sonra da bütün çocuklar ve ebeveynler için kaleme aldığı eserlerde çocukça duyarlılığı elden bırakmamış ve şiirde olduğu gibi masal ve çocuk hikâyesi ile de çok başarılı, faydalı kitaplara imza atarak çocuk edebiyatına da katkı sağlamıştır. Müslüman duyarlılığıyla kaleme aldığı eserler dil, gelenek, üslup açısından da büyük önem arz eder. Manevi değerler, menkıbe, kıssa geleneğini modern

bir dille aktaran Zarifoğlu, sosyal değerleri öne çıkardığı eserlerinde dini hassasiyetleri de hayatın her anına yayarak bir yaşama şekli haline getirmiştir.

Ahmet Efe de Müslüman duyarlılıkla kaleme aldığı eserlerinde manevi ve sosyal değerleri işleyerek dini hassasiyetleri günlük hayatın bir unsuru olarak anlatmıştır. Her iki yazar da gelenekten kaynaklanan değerleri ve dini hassasiyetleri farklı şekillerde çocuk duyarlılığı ve hassasiyetiyle ele alarak çocuk edebiyatına farklı bakış açıları kazandırmışlardır. Ahmet Efe *Anadolu Masalları*'nda çocukları masalın büyüdü dünyasına götürerek kutsal ve kutsala ait değerleri iyi-kötü çatışması içinde ahlâklı ve sorumluluğunun şuurunda olmak kaydıyla iyilerin daima kazandığı bir kurguyla kültürel ve sosyal değerleri de göz ardı etmeden vermiştir. Klasik masal özellikleri taşıyan eser, tezimizde işlediğimiz kutsal kavramını destekleyici önemli veriler ihtiva eder.

Gelenek ve değerleri önceleyen Zarifoğlu, sadece iyilerin ve iyiliklerin olduğu bir masal kurgulayıp modern anlamda bu türün öncüsü olmuştur. Figen Yaman Coşar eserleriyle dijital iletişim çağının sanal ortamında modern dünyanın esir almaya çalıştığı çocukları dijital iletişimin olmadığı geleneksel dünyada, Anadolu kırsalında gerçekliği bulmaları için tasavvufî unsurlar, öncü mutasavvıf isimlerin hikâyeleriyle örülü bir kurguyla şimdiki zamanın çocuklarına dini değerleri macera dolu bir dille anlatmıştır. Kurgu, zaman-olay örgüsü bakımından Zarifoğlu ve Efe'den ayrılrsa da kutsalı anlatma çabası bakımından onlarla benzerlik göstermektedir. Bu ortak özellikleriyle bahse konu eserler tezde ele alınmış, Türk Çocuk Edebiyatı'nın kutsalı anlatma yönünden içinde bulunduğu durum bu eserlerden örneklerle incelenmiş, Batı klasikleriyle de mukayese edilerek konu ile ilgili yapılacaklar ödevine mütevazı giriş mahiyetinde bir çalışma ortaya konulmuştur.

Çalışmamız üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümdeki giriş ile çocuk edebiyatı ve öğüt konusunun tarihine özet mahiyetinde bakılarak klasik metinlere dikkat çekilmiştir. Kuran ve bize ulaşan yazılı ilk metinlerde meselenin ele alınış biçimine dikkat çekilen bölümün daha detaylı bir inceleme konusu yapılması gerektiğine inanıyorum. İkinci bölümde Batı Çocuk Edebiyatında klasik haline gelen üç eserin muhtevasında kutsala ait unsurların ne şekilde yer aldığı ve kutsalın nasıl işlendiği üzerinde durulmuştur. Üçüncü bölümde ise Türk Çocuk Edebiyatına ait belirlediğimiz üç eserde kutsalın işleniş biçimi ele alınmış, kutsalı anlatma bakımından bu üç yazar mukayese edilmiştir. Sonuçta da Batı Çocuk Edebiyatı ve Türk Çocuk Edebiyatı'nda

kutsalın ele alınış biçimi üzerinden metinler arası mukayeseli bir değerlendirme yapılmıştır. Türk Çocuk Edebiyatında kutsal anlatma bakımından eksiklikleri, çocukların dünyasına hitap eden metinlerin medyaya yansıyan taraflarıyla çocukları ne kadar etkiledikleri üzerinde durulmuş ve kutsalın küçük yaşlardan itibaren dimağlarda olmasının önemi vurgulanmıştır. Burada geleneğin dönüştürülmesine Mustafa Akkad ve Mecid Mecidi'nin kült filmlerinden örnek verilerek; Batılıların pagan kültürlerini nasıl popülerleştirdiklerine de dikkat çekilmiştir.

Çalışmamız esnasında yardımlarını esirgemeyen kıymetli hocam Prof. Dr. Fatih Andı'ya, her türlü desteğinden ötürü Dil ve Edebiyat Dergisi Genel Yayın Yönetmeni Üzeyir İlbak'a ve metinleri okuyarak önerilerde bulunan diğer bütün arkadaşlarıma; özellikle bu çalışma başta olmak üzere çocukların ruhuna dokunmak üzere yaptığım her işte şaşırtıcı düzeyde desteğini fiilen esirgemen kızım Ela'ya sabrı için çok teşekkür ediyorum.

Haziran, 2023

Elif Tokkal

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	iv
ABSTRACT	vi
ÖNSÖZ.....	viii
KISALTMALAR	xiii
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	5
1. EDEBİYATIMIZDA “ÇOCUK EDEBİYATI” TARTIŞMALARI.....	5
1.1. KADİM METİNLERDE ÇOCUK EDEBİYATI	5
1.2. OSMANLI TÜRKÇESİ METİNLERİNDE ÇOCUK EDEBİYATI.....	7
1.3. TANZİMAT VE MEŞRUTİYET DÖNEMİ ÇOCUK EDEBİYATI	10
1.4. CUMHURİYET DÖNEMİ'NE BAKIŞ.....	11
İKİNCİ BÖLÜM	15
2. HEİDİ, POLYANNA, KÜÇÜK KADINLAR ROMANLARINDA KUTSAL	15
2.1. TANRI İNANCI	26
2.2. MELEK-ŞEYTAN.....	27
2.3. CENNET-CEHENNEM	27
2.4. DUA	28
2.5. İYİLİK-KÖTÜLÜK	30
2.6. ŞÜKÜR.....	30
2.7. DİN ADAMI.....	31
2.8. KİLİSE	32
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	33
3. CAHİT ZARİFOĞLU, AHMET EFE ve FİGEN YAMAN COŞAR'IN ESERLERİNDE KUTSAL	33
3.1. ALLAH İNANCI VE DUA	36
3.2. AHİRET-CENNET-CEHENNEM	44
3.3. PEYGAMBER	48
3.4. MERHAMET-ŞEFKAT	53
3.5. ADİL OLMA.....	54
3.6. YARDIMLAŞMA-YARDIMSEVERLİK.....	55
3.7. UMUTLU OLMA.....	56
3.8. HELAL KAZANMA	57
3.9. DOĞRULUK-DÜRÜSTLÜK.....	57
3.10. MİSAFİRPERVERLİK-CÖMERTLİK	57
3.11. TEVEKKÜL	58

3.12. TEVAZU (ALÇAKGÖNÜLLÜLÜK)	59
3.13. ŞÜKÜR	59
SONUÇ	61
KAYNAKÇA	69

KISALTMALAR

a.e.	Aynı eser/yer
a.g.e.	Adı geçen eser
a.y.	Yazara ait son zikredilen yer
b.a.	Eserin bütününe atıf
bkz.	Bakınız
bkz.: aş.	Eserin kendi içinde aşağıya atıf
bkz.:yuk.	Eserin kendi içinde yukarıya atıf
C.	Cilt
çev.	Çeviren
ed. veya haz.	Editör/yayına hazırlayan
k.g.	Karşı görüş
karş.	Karşılaştırınız
s.	Sayfa/sayfalar
t.y.	Basım tarihi yok
vd.	Ve diğerleri
v.d.	Çok yazarlı eserlerde ilk yazardan sonrakiler
y.y.	Basım yeri yok

GİRİŞ

Doğumdan ölüme kadar olan evre gelişim evresidir ve bireylerin yaşadığı değişimleri anlatır. Gelişim, çocukluk, ergenlik ve yetişkinlik olmak üzere üç bölümde değerlendirilir. Fakat çocukluk dönemi, uzmanların da söylediğine göre en önemli dönemdir. Çünkü çocukluk döneminde verilen eğitimin çocuğun gelecekteki davranışlarını ve hayatını şekillendirdiği hatta kişilik gelişiminin büyük çoğunluğunun ilk üç yıl içinde tamamlandığı uzmanlar tarafından söylenir (Çağlar, 1981:34). Çocuk birçok alışkanlık ve davranışı da çocukluk evresinde kazanır. Bu sebeple dini ve ahlâkî gelişim açısından bakıldığında, bu dönemde verilecek dini değerler çocuğun yetişkinlikte de sergileyeceği davranışların temelini oluşturmaktadır ve büyük önem arz etmektedir.

Edebiyatın sadece yetişkinlere seslenen bir sanat olduğu, çocuklar için edebiyatın çok büyük önem arz etmeyip küçümsendiği de zaman zaman karşımıza çıkan durumlardır. Yetişkin için edebiyat ne ifade ediyorsa çocuk için de aynı değerdedir; hatta çocuğun daha saf ve temiz bir dünyası olduğundan yola çıkarak söyleyebiliriz ki yetişkinler için edebiyattan daha büyük önem arz etmektedir. Bütün olumsuz ve kötü hislerden, davranışlardan habersiz yaratılan insan, dünyada gördüklerinden adım adım öğrenmeye başlar. Yalanı, kötülüğü, iyilik, yardımseverlik ve benzeri değerleri insanlardan gördükçe davranış haline getirir. Bu sebeple çocukluk döneminde çocuğun inanç sistemine görsel ve işitsel olarak ne katarsak geleceği de o minvalde şekillenecektir. Bu dönemde verilen yanlış bir eğitim çocuğun olumsuz tutumlar sergilemesine sebep olacaktır. Yetişme döneminde okunan kitaplar, anlatılan hikâye ve masallar çocuğun inanç ve değer anlayışının, aidiyet hissini gelişmesine büyük katkı sağlar.

Ülkemizde çocuk kitaplarının birçoğu dil ve muhteva bakımından Batı'nın değerlerini yansıtmaktadır. Hatta Hıristiyanlığın ve Hıristiyanlığa ait unsurların ön plana çıktığı kitap sayısı tahmin edilenden fazladır. İnsan, çocukluk çağında millî ve manevî değerlerini anlayıp sevmeyi, Selçuklu-Osmanlı mimarisini ve şehirleşme

şuurunu, medeniyetinin bilim adamlarını tanımayı, Dede Korkut hikâyelerini dinlemeyi, Evliya Çelebi ile diyar diyar Anadolu'yu gezmeyi, şairlerimizin şiir dünyasını anlamayı, Mehmet Akif'le Safahat'ı yaşamayı öğrenmezse, Sezai Karakoç ve Cahit Zarifoğlu ile anne-babalarının yaşadığı dünyaya tanıklık etmezse çok eksik kalacaktır. Mustafa Ruhi Şirin “*Edebiyat, çocuk için medeniyetin en arı sütüdür.*” (Şirin,2002:20) derken de çocuğun millî ve manevî değerleriyle yetişmesinin öneminden bahsetmiştir. Sütün en sağlıklı anne sütü, çocuk için ne kadar faydalıysa, edebiyat da mensubu olduğu medeniyeti, gelenek ve kültürü anlaması için gerekli ve faydalıdır. “*Başkalarının kültüründen yararlanılabilir, ama başkalarının kültürüyle çocuk edebiyatı yapılamaz*” (Uçan, 2005:19). Tezimize de konu aldığımız sevilen Türk kültür ve edebiyatına ait eserleri ve daha fazlasını çocuklara anlatamazsak; büyük bir zihniyeti ve ideolojiyi dayatmaya çalışan çeviri çocuk kitaplarından öğrenilenlerle gelecek nesilleri inşa etmiş olacağız. Çocuklarımızın eğlence anlayışı Noel Baba ile sınırlı, dini algılama biçimi kiliseye özgü, din adamı imajı papa ile eşdeğer ve medeniyet algısı maalesef sınırlı bir coğrafyaya sığmış hırslarla örülü bir şekilde gelişecektir. Türk kültürünün zengin mimarisinden, atalarının geniş bir coğrafyaya hakimiyetinden, İslamiyetin nasıl kuşatıcı ve hoşgörülü bir din olduğundan ve bu dinin değerlerle kültürel olarak da toplumu nasıl zenginleştirdiğinden habersiz bir şekilde Batı'nın inanç sistemiyle yetişecek bir nesil olacaktır. Bu tezle Batı'dan aldığımız klasik çocuk kitaplarıyla Batı'nın “Kutsal” kabul ettiği inanç, din adamı ve dine ait değerler üzerinden çocuklar üzerinde oluşturmaya çalıştığı zihniyeti ve etkiyi anlatmaya çalışacağız. Türk Edebiyatından da çocuğu, dünyaya geldiği ilk andan itibaren şekillendiren değer ve kültür aktarıcısı bir tür olan iki masal ve modern dünyanın teknolojisi ve kültürüyle kurgulanan bir romanı ele alarak dinin ve dini değerlerin Türk edebiyatında nasıl aktarıldığını inceleyeceğiz.

Ele almaya çalıştığımız asıl mesele yazar ve şairlerimizin kültürümüze yabancılaşmış değerlerimizden uzak bir anlatım metoduyla çocukların dünyasında yer edinmeye çalışmalarıdır. İki kültürü de burada kitaplar üzerinden mukayeseli olarak anlatıp kutsallarını nasıl anlattıklarına, kutsalı nasıl algıladıklarına ve kutsala bağlı unsurları hangi amaçla kullandıklarına dikkat çekmek istedik.

“Yazdığı hikâye, roman veya şiir kitabının hiçbir yerinde dini duyarlılık sergilemeyen, ahlâki esaslara ve kendi milletinin adet, töre ve ananelerine dair küçük de olsa bir saygı duymayan ve ne yazık ki Batı kültür ve medeniyetine hayranlığı sebebiyle aşağılık kompleksine düşmüş kimselerin istediğimiz edebiyat ürünlerini ortaya koymaları mümkün müdür? Memleketimizdeki yazarlar, çocuklarına öncü olmak yerine köstek olmaya ve onların gerçekten temiz dünyalarını kirletmeye çalışmaktadırlar. Şüphesiz ki bir genelleme yapmıyor, önemli bir tespitte bulunmak istiyoruz. Elbette yukarıda vasıflarını bildirdiğimiz yazar, çizerlerden ayrı düşünen, sorumluluk sahibi ediplerimiz de vardır. Onlar, itikadi ve ahlâki meselelerde duyarlı davranıp ellerinden geleni yapmaya çalışmaktadırlar ama ne yazık ki, korkunç bir “yalan imparatorluğu” kurmaya çalışan medyanın saldırıları altında yokluğa mahkûm edilmek istenmektedir. Nitekim Osmanlı’nın son dönemlerinde ve Cumhuriyet’in geçmiş uzun yılları içinde dini bir konuyu, çocuklar veya gençlere edebi bir üslup içinde sunmaya çalışan kimseler gerici, bağınaz ve hatta yobaz olarak nitelenerek eserleri görmezden gelinmiştir. Birileri bir kitabın baş kısmına yazılmış ‘Besmele’den bile rahatsızlık duymakta, bir metin, Latin alfabesi ile verilirken, yanında Osmanlıca metnin de de verilmesini, geriye dönüş ve bağınazlık olarak görebilmektedir. Bu süreci atlatabildiğimizi sanmıyorum. Belki yeni ceht, azim ve kararlılıklar gerekiyor” (Efe, 2014:228).

Burada Efe, Türk Edebiyatındaki çocuk edebiyatı ürünlerine ciddi ve yerinde bir eleştiri getirmektedir. Bu eleştiri günümüzde birçok yazar tarafından tartışılmakta ve çocuk edebiyatının temel sorunlarından biri olarak görülmektedir. Çocuk edebiyatıyla ilgili tartışılan bir diğer konu da bu edebiyatın başlangıcının ne zamana tekabül ettiğiyle ilgilidir. Bazı araştırmacılar çocuk edebiyatının Tanzimatla başladığını, bazıları da daha eskiye dayandığını dile getirmektedir.

“Türkiye’de çocuk edebiyatının gelişimi, dünyadaki çocuk edebiyatının gelişimiyle yakından ilgilidir. Genellikle edebiyat araştırmacıları, bütün yeniliklerin başlangıcı saydıkları Tanzimat dönemini, Türkiye’de çocuk edebiyatı gelişiminin de

başlangıcı saymaktadırlar. Tanzimat'tan önce, çocuklara yönelik daha çok doğrudan öğüt verici kitapların kaleme alındığı görülmektedir. Bu eserler arasında, Şair Nabi'nin Hayriyye ve Sümbülzade Vehbi'nin Lütfiyye eserlerini sayabiliriz. Bu eserler, her ne kadar şairlerin çocuklar için yazılmış eserler olsa da ele aldıkları konu ve içerikleri bakımından daha çok büyüklere yönelik olduğundan, çocuk edebiyatı içinde değerlendirilemezler” (Yalçın- Aytaş, 2003:24).

Bu tespitler ışığında çocuk edebiyatı ve metinleri meselesine bakıldığında çocuk edebiyatını Tanzimat'tan başlatmanın yeniden düşünülmesi gerekir. Hele Müslümanların, Batıların Aydınlanma ve Rönesans sonrası çocuk edebiyatından esinlendikleri tezinin literatürden uzak tutulmamadan incelenmesi faydalı olacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. EDEBİYATIMIZDA “ÇOCUK EDEBİYATI” TARTIŞMALARI

1.1. KADİM METİNLERDE ÇOCUK EDEBİYATI

Müslüman dünyada insanlara öğüt verme geleneğinin kaynağı Kuran'dır. Lokman Suresi'nin aşağıdaki ayetleri bu meseleyi ortaya koyma bakımından önemlidir. “**13.**“Hani Lokman, oğluna öğüt vererek “Ey yavrucuğum! Allah’a ortak koşma! Şüphesiz ki şirk büyük bir *zulüm*dür.” demişti. **14.** Biz insana, ana babasını (onlara güzel davranmasını) emretmişizdir. (Çünkü) annesi onu sıkıntı üstüne sıkıntı ile taşımıştır. Sütten ayrılması (kesilmesi) de iki yıl içinde olur. (İşte bunun için) “Bana ve ana babana şükret!” diye (emretmiştik). Dönüş, yalnızca banadır. **15.** Onlar seni, hakkında bilgin olmayan bir şeyi bana ortak koşman için zorlarsa onlara itaat etme! Onlarla dünyada iyi geçin! Bana yönelenlerin yoluna uy! Sonunda dönüşünüz sadece banadır. (O zaman) size (dünyada) yapmış olduklarınızı bildireceğim. **16.** (Lokman şöyle demişti:) “Ey yavrucuğum! Yaptığın (iyi veya kötü her) iş, bir hardal tanesi ağırlığında bile olsa ve bu bir kayanın içinde veya göklerde veya yerin derinliklerinde bulunsa yine de Allah onu (karşına) getirir. Şüphesiz ki Allah (detaylarıyla) bilendir, haberdardır. **17.** Ey yavrucuğum! Namazı kıl; iyiliği emredip (öğütleyip) kötülükten engelle (sakındır); başına gelenlere de sabret! Şüphesiz ki bu, azmetmeye değer işlerdendir. **18.** İnsanlara yanağını bükme (kibirli olma) ve yeryüzünde kibirlenerek yürüme! Şüphesiz ki Allah kendini beğenip övünenleri sevmez. **19.** Yürüyüşünde orta hâlli ol, sesini de alçalt! Şüphesiz ki seslerin en çirkini eşeklerin sesidir.”

Ayetlerde öne çıkan meseleler tezimize konu olan meselelerle doğrudan ilişkilidir. İslam geleneğinde iyi insan olmanın birinci şartı, ayette zikredilen “Ey yavrucuğum! Allah’a ortak koşma!” ifadesidir. Çocuk, ebeveyn ilişkisinin topluma örneklik teşkil etmesi bakımından kural tesis eder. Şöyle ki “insana, ana babasına (onlara güzel davranmasını) emretmişizdir” aile içi ilişkileri düzenleyerek, toplumun ıslahı hedeflenmektedir. Ayetlerle Lokman peygamberin oğluna, Allah’a ortak koşmamasını, ibadetlerini yapmasını, iyiliği emretme ve kötülükten

vazgeçirmeyi kurala bağlaması [“Hayra çağırın, iyiliği emredip (öğütleyip) kötülükten engelleyen (sakındıran) bir ümmet olun” (Al-i İmran Suresi 3/104).], zorluklara sabretmeyi ve doğruyu öğütlemeyi [“iyi işler yapanlar, birbirlerine doğruyu tavsiye edenler ve birbirlerine sabrı tavsiye edenler”(Asr Suresi 103/3).], kibir, böbürlenme ve insanlardan yüz çevirmekten sakınılması [“yeryüzünde kibirlenerek yürüme;..., yüz çevirme, sesini de alçalt” (Lokman Suresi 31/18-19)].

Hz. Peygamberin fiili ve nakli hadisleri ile de desteklen öğüt geleneği destanlar, masallar, cenknameler, menkıbeler, pendname ve nasihatnamelerle, kimi zaman da siyasetnamelerle aktarıla gelmiştir. Bunlarla hedeflenen kitlesel olarak fertten başlayarak aile ve toplumu iyiye yöneltmek, hadiste sözü edilen “(İslam) fitratı üzere doğan”ların ahlâklı ve insanlığa yararlı kişiler olarak yetiştirilmesi, devlet yöneticilerini ahlâklı ve erdemli yapmaktır.

Antik dönemden tevarüs eden Yunan, İran, Hint mitolojisi ve İslam öncesi Türk mitolojisinin davranış kalplarının da alındığı olmuştur. Özellikle Tevrat ve İncil öğretisinin Yahudi ve İsevi inanlı yazarlar tarafından edebi metinlere cesur bir şekilde taşındığı bilinmektedir. Hıristiyanlığın Romalılar tarafından dönüştürülmesinden itibaren pagan kültürünün adı geçen inanç mensuplarına aktararak benimsenmesi, bu alanı ayrıca beslemiştir. İnsanlık hafızasının tüm ortak metinlerinin farklı yorumlarla farklı coğrafyalardaki metinlere girdiğini söylemek mümkündür. Gılgamış destanının kimi sözlü kültür verileri tarihin farklı dönemlerinde ortaya çıkan metin, menkıbe ve masallarda karşımıza çıkar.

Müslüman dünyada öğüt vermek, terbiye-edep-ahlâkı esas alan bir eğitim sistemi geliştirmek üzere çalışmalar yapılmıştır. 11. asırda Gazzâlî'nin yaptığı çalışmalar günümüze ulaşmıştır. Kötülükten sakınma ve iyiliği emretme (Gazzâlî, 2018:C-6, 359-512), yaşama ahlâkı ve Hz. Peygamberin ahlâkına dair (Gazzâlî, 2018:C-6, 573- 628), nefis terbiyesi, iyi ahlâk, çocuk eğitimi (Gazzâlî, 2018:211-324) bahisleri ufuk açıcı birer metin olarak gözden ırak tutulmamalıdır.

Bu saha ile ilgili yazılan kadim eserleri hatırlamakta da fayda var. İranlı şair ve mutasavvıf Feridüddin Attar'ın Pendnâme'si, Yunus Emre'nin Risaletü'n-Nushiye'si ve Güvahi'nin Pendnâme'si, Şirazi'nin Bostan ve Gülistan'ı ile Beydeba'nın Kelile ve

Dimne'si öncü eserler olarak zikredilebilir. Risaletü'n-Nushiye'de "ruh, akıl, kanaat, gazap" kavramları tasavvufi disiplin esasları ile yazılmıştır. Güvahî kişisel gözlem ve deneyimlerini kısa hikâye, nükte, fıkralarla süsleyerek atasözlerini de kullanarak okura tavsiyelerde bulunur. Bu çalışmalarla devlet yöneticilerine saygı, sorumluluk, kardeş sevgisi, evlilik, cömertlik, misafirperverlik, yardımlaşma gibi değerler anlatılır. Metinler, doğrudan çocuklar için olmasa da 11. asırda yazılmış olmaları önem arz eder.

1070'li yıllarda kaleme alınan Yusuf Has Hacip'in, Kutadgu Bilig'i "öğüt vermek", "yapmak ve yaşayarak öğrenmek" ilkelerini eğitim anlayışı olarak öne çıkarır. Çocuğun eğitimine erken yaşlarda başlanması gerektiğini "Diğer bir sebep, çocuk bilgi isterse/Küçükten başlamalı öğrenmeye/ İnsan küçükken bilgi öğrenir/Büyüyünce bundan ötürü dileğine erişir" (Turçel, 2019: 168) şeklinde ifade eder. **Ay-Toldı'nın Oğlu Ögdülmiş'le Konuşmasını Söyler** başlığı altında doğruluk, alçak gönüllülük, adalet, iyilik, kötülük, ikiyüzlü insanlardan sakınma, sır saklama, kimseyi kıskanmama, helal-haram, insanlarla ilişkiler... gibi meselelere yer verilir. "Yolun doğru olsun, yanıltma kendini/ Allah'a dayan, Gönlünü, dilini küçük tut/Cehenneme karşı iyiliği siper et kendine/İyilik yap, kötülükten uzak dur/Kötü arkadaşla yansa, zarar verir/Her sözü dinle, hemen inanma/Kimseyi kıskanma, çok yiyip içme/Terbiyesiz kişiden uzak dur, kaç/İçki içme, fesata katılma" (Turçel, 2019: 127-131).

Edip Ahmet Yükneki'nin 12. yüzyılda kaleme aldığı Atebetü'l-Hakayık da mensubu olduğumuz geleneğin değerlerini anlatır. Eserde "bilginin yararı ve bilgisizliğin zararı, dilin muhafazası, dünyanın dönekliği, cömertliğin methi, hasisliğin zemmi, tevazu ve kibir ile harislik meselelerine yer verilmiş"; insanın bilgisizlikten bilgiye, cimrilikten cömertliğe, kibirden alçak gönüllülüğe, kötü huylardan iyi huylara, boş sözlerden irfani bir dünyaya geçişinin önemine dikkat çekilmiş ve "İnsanı Kâmil" olmanın ilkelerine değinilmiştir.

İbn Sînâ ve İbn Tufeyl'in Hay b. Yakkân metinlerini de burada zikretmek gerek. (Kutluer-Katipoğlu, 1997: 16/551-554)

1.2. OSMANLI TÜRKÇESİ METİNLERİNDE ÇOCUK EDEBİYATI

“Batı’da, 16. Yüzyıldan itibaren, yeni bir çocuk felsefesi oluşturma, çocuğu yeniden tanımlama, çocuk dünyasını yeniden keşfetme çabaları sürdürülürken bizde böyle bir çalışmanın izine pek rastlamıyoruz. Bugün bile doğru dürüst bir çocuk politikamız veya felsefemiz mevcut değil. Hal böyle olunca; bu konudaki belirleyici merkezimiz de yine ‘Batı’ olmuştur. Onların çocuklar için uygun gördükleri, bizim de çocuklar için uygun gördüklerimiz biçimine dönüşmüştür” (Gündüz, 2005:171).

Bu dönemde çocuk eğitimi ve psikolojisi üzerinde durulmuştur. Batı’dan tercüme yapılmıştır.

Şair Nabi’nin oğlu Ebulhayr Mehmet için kaleme aldığı Hayriname/Hayriye ile Sümbülzâde Vehbi’nin oğlu Lütfullah’a hitaben yazdığı Lutfiye doğrudan çocukları merkeze alan metinlerdir. Hayriye otuz beş bölüm ve 1665 beyitten oluşmuştur (Bilkan, 1998: 65-66).

“17. yüzyıl Şairi Nâbî’nin 1701’de kaleme aldığı Hayriyye, otuz beş başlıktan oluşmuş olup mukaddime bölümünde Allah’a ve Hz. Peygamber’e hamd u sena ile başlamıştır. Ardından kendi başından geçenleri ve eseri neden yazdığını anlatan iki bölüm yer almıştır. Eserin yazılış amacı, Şairin zaten yaratılıştan güzel bir soya sahip olan oğlu Hayri’nin gönül gözünü sevindirmek ve daha iyi bir yaşam idame ettirmesini sağlamaktır. Şair, bundan sonraki otuz iki başlığın her birinde birçok konuya değinmiştir. İslam’ın Şartlarıyla başlayan öğüt başlıkları kısaca şu şekildedir: İslam’ın şartları, şahadet, namaz, oruç, hac, zekât, ilim, ilahi bilgiler, İstanbul, güzellik, tok sözlülük, yergi-güldürü, lütuf, güzel huy, müzevirlik, remil-müneccim, içki, yüz süsleme, idarecilik, fakire zulüm, yalan-riya, bahar, Şiir, sabır, harmancılık, paşalık sevdası, kadılık, oyunlar, memurluk, iksir, hikmet-tıp, dua” (Kalkan, 2012:4).

Eski edebiyatta çocuk yetiştirmenin önemine dikkat çekilmiştir. Hatta 18. yüzyılda Sümbülzade Vehbi Nabi’nin eserinden esinlenerek oğluna bir nasihatname yazmıştır. Sümbülzade Vehbi Lutfiye’de “dinî ve ahlâkî kurallar başta olmak üzere çeşitli meslek ve ilim dalları hakkında bilgi vermiş, çağının eğitimini, sosyal

yaşantısını ve toplumsal ahlâk kurallarını eleştirel bir yaklaşımla ele almıştır. Eser doksan beş bölüm ve 1181 beyit ihtiva eder” (Bilgin, 2003: 236-237).

Bu tartışmalara ek olarak Divan edebiyatında çocuklarla ilgili bir muhtevanın yer almadığı dolayısıyla da çocuk edebiyatıyla ilgili alanın boş kaldığını savunanlar da olmuştur.

“Çocuk, edebiyatımızın en ihmal edilmiş konularından biridir. Eski edebiyatımızda, çocukların ilgisini çekecek konular olmadığı gibi, çocuklarla ilgili bir bahis bile bulunduğu zannetmiyorum. Divan edebiyatında ve o çağın roman-hikâyesi demek olan mesnevilerde çocuk kelimesi kaç defa geçer acaba? Bu kadarcık bir aramanın bile bize üzüntü verecek bir neticeye ulaşacağına eminim” (Okay, 1987:61).

Yazar Divan edebiyatında çocukla ilgili herhangi bir bilgi olmadığına, eski edebiyatın çocuğu ihmal ettiğine dikkatleri çekmiştir.

“Esrar Dede, Şeyh Galib’in 1795’te doğan kızı Zübeyde’nin doğum tarihi için şu beyti söylemiş:

Doğdu bir mahdumesi hemçün çerağ-ı âftâb

Eyledi rûşen ocağın şeyhimin sultanımın (Ergun, 1935: 51).

Bu beyit bir kız çocuğunun doğumu için yazıldığı için fevkalade önemlidir. Klasik kültürde erkek çocuğun önemsendiği ve kız çocuğunun görmezden gelindiğine ilişkin söylem böylesi bir beyitle bile anlamını yitirmektedir. Şairin, kızının doğumuyla Şeyh Galip’in evinin aydınlandığını ifade etmesi (eyledi rûşen ocağın) kız çocuklarının doğumunu geçmişte nasıl karşılandığını göstermesi bakımından değerlidir. Burada, “kızı olmayan evladım var demesin”, “Kız çocuğu eve bereket getirir”, “Kız, babaya sevgi ve şefkati öğretir” şeklinde bize intikal eden büyüklerimizin sözlerini de hatırlamak gerek. Bu beyit bir başka açıdan daha da önemlidir. Kadim kültürümüzde erkek çocuk için mahdum kelimesinin kullanıldığı ancak kız çocukları için mahdum kelimesinin müennesi olan mahdûme kelimesinin kullanılmadığı, bunun yerine kız evlat için kerîme (cömert hanım) kelimesinin kullanıldığının altını çizmek gerek. Fakat bu beyitte Esrar Dede’nin Şeyh Galip’in kızı

için mahdûme kelimesini tercih ettiğini de görüyoruz. Demek ki mahdûme kelimesi kız için de kullanımda imiş. Bunun niye önemli olduğu sorulabilir. Dikkat edilirse mahdûm kelimesi “kendisine hizmet edilen” demek. Yani eski insanlar bu kelimeyi kullanarak, anne-babayı çocuğun efendisi olarak değil, hizmetkârı olarak gördüklerini ifade etmiş olmaktadır. Bu çok önemli pedagojik bir ayrıntıdır. Çocuklarımız ‘hizmetçilerimiz’ değil, aksine ‘efendilerimizdir’. ‘Bu kelimeyi sadece erkek çocuklar için kullanmak, anne-babaların erkek çocuğa hizmeti kendilerine şiar edindiklerini, ama kız çocuk için bu kelimeyi kullanmayarak ona hizmetle kendilerini yükümlü görmediklerini göstermiş olurlardı’ şeklinde batıl görüş de böylece çürümüş olmaktadır. Evet yukarıdaki beyitten anlıyoruz ki kızlar da bir evlat olarak mahdûmedirler; yani kendisine hizmet edilen kişi” (Tökel, 2022: 462) Prof. Dr. Orhan Okay’ın, eski edebiyatta çocukla ilgili söylediklerine karşın Dursun Ali Tökel’in Mevlâna ve Şeyh Galip’in metinleri üzerinden çocuğu anlattığı makalesinde tersi bir anlayışı kanıtlamaya çalıştığını görürüz. Bu tartışma eskiden beri süregelen ve çocuk edebiyatına dair araştırmalar bir nebze olsun Türk edebiyatında gündem oluşturmaya başladığından beri de daha yüksek bir sesle dile getirilmektedir.

1.3. TANZİMAT VE MEŞRUTİYET DÖNEMİ ÇOCUK EDEBİYATI

Çocuk Edebiyatının, hazırlık sürecinin Tanzimat Döneminde şekillendiği ve bu dönemde yapılan birçok yenilikle de çocuk edebiyatına dair önemli çalışmalar için temeller atıldığı bilinir. Bu dönemde çocuk düzeyine uygun süreli yayınlara ve metinlere ihtiyaç duyulduğu anlaşılmış, La Fontaine’den çeviriler yapılmış ve çocuk eğitiminin üzerinde çalışılması gereken özel bir alan olduğu fark edilmiştir. Çocuk Edebiyatı birçok araştırmacı tarafından (bahsettiğimiz nedenlerden olsa gerek) Tanzimat Döneminden itibaren başlatılsa da alanla ilgili çalışmaların çok önceden de olduğuna dikkatleri çekmiştik.

“19. yüzyılda Osmanlı toplumunun hızlı ve köklü değişmelere sahne olması, çocuk terbiyesi yaklaşımının da değişmesini zorunlu kılar. Bir insanın yetişmesinde çocukken aldığı terbiyenin rolü herkesçe kabul edilmeye başlar” (Okay 1998: 46).

Bu dönemde çocuklara örnek alınacak insan tipini gösterme açısından telif eserler yayımlanır. Babalar Oğullar (1888), Hikmet-i Peder (1898), Ana Babanın Evlat Üzerindeki Hukuk ve Vezâifi (1899), Çocuk Melekât-ı Uzviye ve Ruhîyesi (1899), Peder Olmak Sanatı (1899) gibi eserleriyle eğitim üzerindeki araştırma ve incelemelerini bir araya getiren Ahmet Mithat Efendi (1844-1912) özellikle Kıssadan Hisse (1870) adlı eserinde Ezop ve François Fénelon'dan çevirileri ve yazdığı kısa hikâyeleriyle Doğu kültürüne ait öğüt geleneğini vermeye çalışmıştır. Şinasi La Fontaine'den yaptığı çevirilerle Türk çocuk edebiyatına önemli katkıda bulunur. Kayserili Doktor Rüştü, Nuhbetü'l-Etfal (1859) adlı eserinde hikâyeler ve fabl çevirileriyle çocukların dünyasına seslenir. Recâizâde Mahmut Ekrem'in (1847-1914) La Fontaine çevirilerine yer verdiği Nâciz (1886) kitabıyla Muallim Naci'nin (1850-1893) Ömer'in Çocukluğu (1890) adlı eserler de aynı dönemde ortaya çıkmış çocuklara seslenen eserlerdendir. Ahmet Cevat [Emre], *Çocuklara Hikâye Anlatmak Sanatı* (1910) adlı eseriyle örnek metinler üzerinde durarak çocuk edebiyatıyla ilgili kuramsal bilgiler vermiştir. Tevfik Fikret 1914'te çıkardığı Şermin'le Türk çocuk şiirinin kurucu isimleri arasında yerini alır.

Ziya Gökalp de Çocuk edebiyatının temellerinin atıldığı bu dönemde öncü isimler arasındadır. Altın Işık adlı eserdeki metinlerin geleneksel formlarda oluşturulması ulusal ve tarihsel yönlerinin ağır basması çocuklar farkındalık kazanması açısından önem teşkil eder.

1.4. CUMHURİYET DÖNEMİ'NE BAKIŞ

Cumhuriyet döneminden önce çocuk meselesini gündeme alan Ziya Gökalp'tır. Türkçülük akımının temsilcisi Gökalp "Türkleşmek-İslamlaşmak-Muasırlaşmak" isimli çalışmasında yeni bir sistem kurmaya çalışmıştır. Bu sistemin en temel birimi olarak aileyi ele alan yazara göre iyi aileler ile nitelikli toplumların inşası mümkündür ve ailede geleceği kuracak fert de çocuk olduğu için pozitif ayrıcalığa sahiptir. İngilizlerin İstanbul'u işgali üzerine tutuklanarak Limni'ye ardından da Malta Adası'nda gönderilen Gökalp, üç kızından da uzaklaştırılmıştır. Gökalp aile ve çocuk terbiyesine dair şunları söyler: "Bir Türk babası, çocuğunun Türkçe konuşmamasına. Türkçe okuyup yazmamasına. Türk tarihini bilmemesine rıza gösteremez; aynı

zamanda İslâm itikat ve ibadetlerini bilmemesini, İslâm tarihinden bihaber kalmasını da tasvip edemez. Bu baba çocuğunun Türk ve İslâm olarak büyümesini istediği gibi, muasır bir insan olarak yetişmesini de arzu eder. O halde bizim için tam bir terbiye, üç kısımdan mürekkeptir: Türk terbiyesi, İslâm terbiyesi, asır terbiyesi. Tanzimat'tan evvel çocuklarımıza yalnız İslâm terbiyesi veriliyordu. Tanzimatçılar memleketimize asır terbiyesini sokmağa çalıştılar. Bidayetle bu iki terbiye arasında büyük çarpışmalar oldu. Yeniçerinin yerine Nizâm-ı Cedîd'i ikame etmek küfür sayıldı. Avrupa kisvesini giymek dinsizlik suretinde görüldü. Mekteplere resim, Fransızca gibi derslerin girmesine itirazlar edildi” (Gökalp, 1976: 58).

Cumhuriyetin ilanından kısa bir süre önce çocuklar için kitap yayınlayan ilk isimler: Ali Ekrem Bolayır, Fuat Köprülü (Mektep Şiirleri ve Nasrettin Hoca) ve Namık Kemal'in oğlu Ali Ekrem'dir (Çocuk Şiirleri ve Şiir Demeti). Cumhuriyet'in ilk yıllarında ilkokullarda Türkçe ders kitabı olarak okutulmak üzere ilk ders kitabı da Köprülü tarafından yazılmıştır.

Cumhuriyetin ilk nesli çocuk tiyatrosu da dahil olmak üzere devletin resmi anlayışını öğretmek ve yaygınlaştırmak için yoğun çaba gösterdi. Cumhuriyetin ilanı ile 23 Nisan'ın “Çocuk Bayramı” ilan edilmesi de bu çabanın bir sonucudur. Abdullah Ziya Kozanoğlu, Halide Edib Adıvar, Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Kurtuluş Savaşı günlerini anlattıkları eserler ile Reşat Nuri Güntekin'in bazı roman ve hikâyeleri devlet gözetiminde dönemin çocuklarına okutulur ve beğenilirler. Adı geçen yazarların eserlerinin günümüzde de hala okunması dönemin hassasiyetini ve başarısını anlama bakımından önem arz eder. Halide Edib de Gökalp gibi çocukla birlikte annenin de eğitilmesinin önemini ortaya koyar ve bunun iyi yetişmiş “muallimler” aracılığı ile mümkün olacağına inanır. Reşat Nuri çocuklar için olmasa da Çalığı ile bu meseleyi gündemde tutar. Hatta romandan bazı parçalar uzun yıllar ders kitaplarında yer alır. Acımak ve Kızılıcak dalları da bu bağlamda okunmuş eserler olarak zikredilebilir. Mahmut Yesari'nin Bağrıyanık Ömer'i çocuklar için yazılmış ilk roman olarak kayda geçse de muhteva bakımından çocuklar için zararlı kabul edilir, çünkü anne ve babanın ayrılması sonucu bunalıma giren Ömer'i intihara meylettiren dramı çocuk psikolojisini olumsuz etkileyecek unsurlar taşımaktadır. Cumhuriyetin

ilanının onuncu yılında bu konu devlet eliyle de teşvik edilerek önemini koruması temin edilmiştir.

Çocuk Esirgeme Kurumu'nun kurularak ve kimsesiz çocukların sahiplenilmesi ile kurum yayınlarının yapılması da çocuk edebiyatı metinlerinin artmasına imkân sağlamıştır. Ancak 1945-1978 yılları arasında yayımlanan Doğan Kardeş dergisi cumhuriyet döneminin en soluklu süreli yayını olup art arda bir kaç nesli etkilemiştir. Yayın zamanla muhteva bakımından değişime uğrasa da Türk çocuk yayıncılığı bakımından önemini korumaya devam ediyor. 1977 yılında Ülkü Tamer'in Milliyet Çocuk dergisini yayınlaması ve bu yayının 1990 yılına kadar sürmesi de hatırd tutulmalıdır.

Devlet bankalarının ve kimi kurumun gelecekte pazarlarını geliştirmek amacıyla dergi çıkardıklarını ve kumbara dağıttıklarını hatta bu geleneğin günümüzde de sürdürüldüğünü biliyoruz. Bu geleneği bazı günlük gazeteler de çocuk sayfası hazırlayarak ve çocuklara yönelik dergiyi ek olarak vererek devam ettirmiştir. Kumbara Çocuk, Başak Çocuk, Pamuk Çocuk, Uçan Balon, Şeker Çocuk, Çekirge, Emlâk Çocuk, Vakıf Çocuk, Gül Çocuk, Can Kardeş, Diyanet Çocuk Dergisi, Bando, Türkiye Çocuk, Kırmızı Fare, Elma Şekeri, Tercüman Çocuk, Hürriyet Çocuk, Mavikuş, Zaman Çocuk...

Cumhuriyet dönemi çocuk edebiyatı yazarlarından bir kaç ismi burada hatırlamakta fayda var: Faruk Nafiz Çamlıbel, Yusuf Ziya Ortaç, Hasan Âli Yücel, Hıfzı Tevfik Gönensay'ın Oğuz Destanı, Halide Nusret Zorlutuna, Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın Açıl Susam Açıl, Yeryüzü Çocukları, Yanık Çocuklar Koçaklaması, Göz Masalı... Cumhuriyet dönemi çocuk edebiyatı alanının unutulmaz isimlerinden biri şüphesiz Eflatun Cem Güney'dir. Açıl Sofram Açıl, Dede Korkut, Dertli Kaval, En Güzel Türk Masalları, Bir Varmış Bir Yokmuş, Nasreddin Hoca, Evvel Zaman İçinde, Gökten Üç Elma Düştü, Az Gittik Uz Gittik (Altunbay, Erişim Tarihi: 06 07 2023: <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/guney-eflatun-cem>).

Çocuklar için doğrudan yazan Türk Çocuk edebiyatının başat ismi Kemalettin Tuğcu'dur (1902/ö. 18 Ekim 1996). Engelli olmasından dolayı örgün eğitim almayan yazar 1935 yılından itibaren çocuklar için yazar. Kahramanlarını hayatın içinden seçen

yazar dönemin ihtiyaç duyulan mesleklerine yönlendirerek bunu yapar. Merhamet ve hoşgörüyü merkeze aldığı metinlerinde okuyucuları mühendislik, doktorluk ve öğretmenliğe teşvik eder. Sokak Çocuğu, Ahretlik, Yetim Malı, Ayşecik, Kimsesiz Çocuklar, Anasının Kuzusu, Serseri Çocuklar, Köyden Gelen Yabancı, Balıkçı Güzeli, Üvey Baba, Köyünü Unutan Adam, Yılanlı Bağ, Yetim Ali, Annesizler, Zavallı Çocuk, Aferin Yaşar, Bir Ocak Söndü, Ana Hakkı (Enginün, 2001: 214-221).

Çocukluktan ergenliğe geçiş metinlerinin önemli yazarlarından biri de şüphesiz Cahit Uçuk'tur. Çocuklar için roman, hikâye, masal ve tiyatro türlerinde eserler yazan Uçuk'un (d.17 Ağustos 1909/ö. 7 Kasım 2004) "On beş romanı, dokuz hikâye kitabı, beş piyesi, yirmiden fazla çocuk romanı ve hikâye kitabı, ondan fazla masal kitabı, bir destanı, bir şiir kitabı ve üç anı kitabı vardır. Yazı hayatına 1935 yılında Yarım Ay mecmuasında yayımladığı "Bir Masal ki Herkes Okumalı..." adlı hikâyesi ile başlamıştır. Döneminin birçok gazete ve dergisinin hikâye sütunlarını -kendi deyimiyle- ele geçirmiştir. ... Ailesinin kadınları gibi özgürlüğüne düşkün, güzel, zevkli, şık, fedakâr, erkeğine bağlı, hassas, iyi bir anne ve eş olan bu kadınların bazıları toplumda iyi bir kariyer sahibidir. Erkekler ise biraz geri planda ama olumlu tiplerdir. Çocuklar, fakirlik ve anne şefkati temasını belirginleştirmek üzere olay örgüsünde yer almış gibidirler. Yazar yaşadığı dönemde tanıdığı tipler ve olaylardan yararlanmışır" (Altunbay, Erişim Tarihi: 06 07 2023: <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/cahit-ucuk>).

Çocuğun sihirli dünyasına bir pencere açmayı başaran yazarlarımızdan biri de şüphesiz Gülten Dayıoğlu'dur (1935 - ...). Hala yazan Dayıoğlu'nun çocuk edebiyatı alanında öne çıkan eserleri Fadiş, Dört, Suna'nın Serçeleri, Yurdumu Özledim, Ben Büyüyünce, Dünya Çocukların Olsa, Akıllı Pireler, Işın Çağı Cocukları, Ölümsüz Ece, Parbat Dağının Esrarı, Midos Kartalının Gözleri, Tuna'dan Uçan Kuş (Erişim Tarihi: 06 07 2023, https://www.gultendayioğlu.com/assets/pdf/biography_tr.pdf).

İKİNCİ BÖLÜM

2. HEİDİ, POLYANNA, KÜÇÜK KADINLAR ROMANLARINDA KUTSAL

Bu bölümde *Heidi*, *Polyanna* ve *KüçükKadınlar* kitaplarında işlenen kutsala ait değerler incelenip bu değerlerin nasıl kullanıldığını açıklamaya çalışacağız. Bahsi geçen eserlerin klasik hale gelmiş eserler olup çocukların hayatında görsel bir öge olarak yer aldığını, televizyonda ve bazı dijital mevralarda çizgi film olarak yaygın bir şekilde gösterildiği malumumuzdur. Dini gelişim açısından bu eserlere bakıldığında; konular, kahramanlar ve onların hisleri, davranışları ile tüm bunları destekleyici unsurların çocuklar tarafından gerçekmiş gibi algılanıp kendilerini o kahramanlarla özdeşleştirdikleri görülmektedir. Bu sebeble klasik haline gelmiş bu eserlerde kutsala ait her öge büyük önem teşkil eder.

Dini değerlere özellikle Batı klasiklerinde daha fazla yer verilir ve bu eserler incelendiğinde tüm olaylar Hıristiyanlık inancı çerçevesinde teşekkül eder.

“Bir değer olarak din, çocuk klasiklerinde yer bulmakla birlikte özellikle batı klasiklerinde buna daha fazla yer verilmektedir. Batı klasikleri incelendiğinde dini değerlerin Hıristiyanlık inancı temelinde şekillendiği görülmektedir. Bunun sebebi şudur: Çocuklar için kitap yazılması fikri ilk olarak 18. yüzyılda İngiltere’de ortaya çıktığında buna ilk tepki kiliseden gelmiştir. Kilise, çocuklar için ayrı bir kitap yazmanın ve yapmacık hayvan hikâyelerini onlara okutmanın zararlı olacağı kanaatindeydi. Ancak zaman içinde çocukların bu kitaplara karşı ilgisini görünce buna kayıtsız kalmamış ve içinde Hıristiyanlığın işlendiği çocuk kitaplarının yazılmasına destek vermiştir. Bu nedendir ki çocuk klasiklerinde Hıristiyanlıkla ilgili bazı düşünce ve sembollere sıkça rastlanmaktadır”
(Turan, 2010:177).

Bu düşüncenin 18. yüzyıldan bu yana özenle korunup okuyucuya-izleyiciye sunulması ve takdir görmesi de kilisenin ve Batı’nın bu konudaki başarısını göstermektedir. Batı Çocuk Edebiyatı’nda halen büyük önem arz eden, Türk Çocuk

Edebiyatı'nı da sosyal ve görsel medyada etkilemiş ve etkilemeye devam eden *Heidi*, *Polyanna* ve *Küçük Kadınlar* hem yazılı hem de görsel bir malzeme olarak tüm dünya çocuklarını etkilemeyi başardığı için tezimizde de o kitapları değerlendirip kutsala ait öğeleri nasıl verdiklerine bakmak istedik. Batı'da klasik çocuk edebiyatı metinleri haline gelmiş bu eserlerin gözlemlediğimiz kadarıyla çocuklar üzerindeki etkisi dini değerleri yansıtmaya bakımından hayli fazla. Bunun, bilinçli bir çabanın ürünü olduğunu asla görmezden gelemeyiz. Ama şunu bilmeliyiz ki kız ya da erkek kahramanlar üzerinden din adamı (bu eserler için papaz), kutsal mekân (bu eserler için kilise), her şeyiyle güzelliştirip anlattıkları ve sosyal hayatın her anına yaydıkları Hristiyanlık (bu eserler için söz konusu edilen din) ve Hristiyanlığa ait tüm unsurlar bizim çocuklarımızın da zihninde inanç noktasında farklı bir zemin oluşturmaktadır. İnançlar da hayatı, hayatın teşekkülünü etkileyen en önemli öğelerden biridir ve dolayısıyla kültürün oluşmasında da inançların doğrudan tesiri vardır. Bu açıdan düşünüldüğünde bu eserlerle oluşturulan algı, dinle birlikte kültürü, kültürle birlikte millî unsur olarak muhafaza etmeye çalıştığımız tüm temel değerlerimizi hatta tarihimizi de gölgeleyen, yok sayan ve dolayısıyla millî kimliğin inşası açısından da şekillendirmeye çok müsait yaşlardaki çocuklarımızı ait olmadıkları din, kültür ve medeniyetin unsurlarıyla etkilemeye çalışmak ülkemizin geleceği için de telafisi mümkün olmayan olumsuz sonuçlar doğuracaktır.

“Kitaplarda farklı dinlere ve inançlara ait özelliklerin, ritüellerin ve davranışların bulunması söz konusudur. Bunda kitap yazarlarının ait oldukları kültürün etkisinin de olduğu söylenilebilir. Belli davranış kalıplarının oluşturulması, çocuk eğitiminin inanç çerçevesinde gerçekleştirilmesi ile dinî geleneklerin işlenmesi, bu sebeple de belli inançları yansıtan kavram işaretlerine yer verilmesi söz konusudur. Ancak bunların incelenen kitaplarda ölçülü bir şekilde ve özendirici olmaktan öte bilgilendirici bir anlayış çerçevesinde gerçekleştirilmiş olduğu söylenebilir” (Mert-Albayrak-Serin, 2013:67). Aktarılan değerler her ne kadar bilgilendirici unsur olarak kullanılsa da zihnine aldığı her nesneden ve o nesnenin çağrışımından etkilenen, okuduklarıyla zihninde yeni bir hayat inşa eden, oynadığı her oyunu o hayatla birleştiren ve bu şekilde kalıcı hale getiren çocuk, verilmek istenen mesajı mutlaka alacaktır. Bizim düşündüğümüzden çok daha dikkatli olan çocuklar bahsettiğimiz eserlerin çizgi film, animasyon haline de görsel olarak maruz kalmaktadır. Hal böyle

olunca verilmek istenen mesaj ve muhtevada yer alan her unsur çocuklar için dikkate değer bir etkilime malzemesi olarak göz ardı edilmeden incelenmelidir. Çocuk yazınında sözel, görsel ve yazınsal olarak hiçbir nüans gözden kaçırılmadan incelenmeli ve sonra çocuk okuyucuya-izleyiciye sunulmalıdır. Çok masum görünen nesnelere, hadiseler farklı amaçlara hizmet için çocuğa sunulabilir. Tüm bunların yanında çocuğa olumsuz bazı değerler de aşılarmaya çalışılabilir. Bencillik, yalnızlaşmayı çağrıştıran durumlar, oluşturulan kahramanların giyiminden hareketlerine kadar gösterdiği davranışlar, yaşadıkları ortam, hislerini yansıtmaları biçimleri, tepkileri gibi her şey çocuk zihninde farklı durumlar oluşturabilir. Biz burada kutsal ve kutsala ait unsurlar üzerinde duracağız.

Televizyonun siyah-beyaz olduğu dönemden beri ekranlarda olan Heidi, öksüz ve yetim beş yaşındaki bir kız çocuğunun hikâyesini anlatır. Coşkulu, temiz, sevgi dolubir çocuk olan Heidi küçücükken anne ve babasını kaybetmiş, Detie teyzesiyle yaşamaya başlamıştır. Teyzesi Almanya’da bir iş bulunca Heidi’yi köyde yaşayan dedesinin yanına bırakmak zorunda kalır. Alp Amca huysuz, sinirli, köydekilerle de çok iyi anlaşamayan, bir başına kulübesinde hayatına devam eden inatçı bir ihtiyar olarak tanınır. Kimseye muhtaç olmadan, tabiatla içiçe hayvanlarıyla Alp Dağlarının eteklerindeki kulübesinde yalnız yaşamının tadını çıkaran Alp Amca olumsuz bir karakter tiplmesi olarak metinde yer alsa da aslında bunun tam da böyle olmadığı kanaatindeyiz. Hıristiyanlığın kutsal metinlerine aşina olanlar Alp amca tiplmesinin de kutsal kitaptan üretildiğini “Ölümlü insanı yeryüzünde zahmetli bir uğraş beklemiyor mu?” (Kutsal Kitap: Eyüp, 7/1) rahatlıkla görebilirler. Burada da bir iyi-kötü çatışması üretilerek Heidi üzerinden Alp amcanın dönüştürülmesi “O da insanı yeniden doğruluğa kavuşturur” (Kutsal Kitap: Eyüp, 7/26) sözünün hatırlatılması ile anlatılmaktadır.

Önce bu köyde yaşama fikri Heidi’yi rahatsız etse de yaylalar, dağlar, kuzular, köyde edindiği arkadaşlar Heidi’yi çok mutlu etmiştir. Her durumdan mutlu olacak bir sebep bulup iyilikle her şeyi halletmeye çalışan Heidi, kısa zamanda çok sevilir. Heidi’nin sevecenliği Alp Amca’yı da yumuşak huylu bir insana dönüştürecektir. Heidi onun hayatına da çok iyi gelir. Büyükbabasının her işini kendi yapması, üretmesi, sütünü hayvanlardan temin etmesi, her eşyayı tamir etmesi gibi birçok şey

Heidi'nin ilgisini çeker. Selvigül Kandoğmuş Şahin Dünyabizim adlı internet portalında “Dağların Çiçeği Heidi” başlıklı yazısında şunlara dikkat çeker:

“Dedesine hayran kalmıştır Heidi, çünkü bu ihtiyar adam hiç kimseye muhtaç olmadan kendi evinde yaşayarak üretmekte ve çok duyarlı bir hâlde hayvanlarla, tabiatla yaşamanın tadını çıkarmaktadır. Ayrıca tüketim toplumunun içine doğan çocuklarımıza -ki bizim çocukluğumuz tam da seksenli yıllar olarak bu tüketim toplumuna geçişin eşiği sayılır- ne çok şey anlatır”(Dünyabizim, 19 Haziran 2023).

Heidi'nin bu tavırları ve bakış açısı kutsalla doğrudan ilişkilendirilebilir. Çevresine kadar sevgi dolu, hep iyiliğe Kanaatkâr oluşu, insan sevgisi, sadeliği ve doğallığı benimsemesi Hıristiyanlığın özelliklerindedir. Heidi'nin gündeme ilk geldiği zamanlarla şimdiki tüketim toplumu mukayese edilemez. Heidi, bu açıdan günümüz çocukluğuna iyi bir örnek olabilir. İlk bölümden itibaren birçok açıdan olumlu izlenimler bırakan bu eser, yukarıdaki alıntıda da gördüğümüz üzere yetişkinleri de çok etkilemiştir. Böylesine olumlu izlenimlerden sonra verilmek istenen mesajı yazar, Heidi'nin hayatına öyle serpiştirmiş ki başta kapıldığımız o olumlu sevecen büyü'nün etkisiyle kendinizi alamayıp ister istemez eserden ve vermek istediği mesajdan etkileniyorsunuz. Her şey o kadar tatlı gösteriliyor ki, konumuz gereği ilerleyen kısımlarda da bahsedeceğimiz, bu sevecenliğe eklenen kutsala ait öğeleri de ister istemez büyü'lü dünyanın birer parçası olarak yüceltiyorsunuz. Çocuk muhayyilesi bu büyü'nün çok daha fazla etkisinde kalıyor ve kendi medeniyetine, kültürüne, kutsalına ait öğeleri kapının dışında tutup Heidi ile birlikte bu büyü'lü dünyanın esiri olmaya başlıyor. Okuyucu-izleyici Heidi'nin dünyasını çok seviyor ve bu durum okuyucuya-izleyiciye verilmek istenen mesajların alınmasını ve zihne yerleşmesini kolaylaştırıyor. Dolayısıyla yazar bu üslubu belinçli olarak tercih etmiş, Heidi'nin insan sevgisi ve sevecenliği ile başlayan büyü'lü dünyanın içine din adamı, kilise, dua gibi kutsala ait öğeleri yerleştirip o öğeleri de bu büyü'nün bir parçası olarak aynı sevecenlik ve güzellik unsurları içerisinde anlatmıştır.

Selvigül Şahin'in yazısının devamında Heidi ile ilgili şunlara değinilmiştir:

“Heidi'nin eşyaya bakışı: Heidi eşyaya sahip olmak için bakmaz. Onun dünyasında eşyanın hiçbir hükmü yoktur. Yeter ki o rahat etsin. Az ve öz

eşya onu mutlu etmeye yeter. Eşyanın esiri olmuş, adeta eşyanın tam ortasında ona hizmet eden insanlığa çok şey anlatır; Heidi'nin eşya ile muhataplığı. Ottan bir yatak, bir el yapımı sandalye onu dünyanın en mutlu insanı yapar.

Heidi'nin mekânlara karşı muhataplığı ve mekân algısı: Heidi dağlarda, yaylalarda, baharın kokusunu duyarak, ağaçlarla tabiatla konuşarak yaşar. 'Baharı duyarsın, kokusunu alırsın' der Büyükbaba. Ağaçlarla konuşan Heidi onların cevap vermediğini bilir ama yılmadan konuşur onlarla” (Dünyabizim, 19 Haziran 2023).

Heidi'nin eşyaya, tabiata, mekâna bakış açısı ayrıntılı olarak verilmiştir. Modern zaman insanının eşyaya olan düşkünlüğü, eşyanın insana hizmet ettiği bir dünyayı değil; insanın eşyaya hizmet ettiği zamanları yaşadığımız bu çağa birçok açıdan örnek teşkil edecek bir bakış açısıyla Heidi anlatılmıştır. Burada şunu söylemeden edemeyiz: Selvigül Şahin iyi bir hikâye yazarı olarak Heidi'ye iyi kurgulanmış bir metin olarak bakmış; kahramanın ve olayın muhtevayı olumlu yönde etkileyip okuyucunun da bu bakış açısıyla görmesi açısından kahraman üzerinden hikâye değerlendirmesini tüm olumlu yönleriyle sergilemek istemiştir.

Heidi'nin hikâyesi ile ilgili gözardı edilmemesi gereken meselelerden biri de günümüzde farkına varılan ve deşifre edilen “*Verdingkinder*” istismarıdır. 20. yüzyılda kaleme alınan bazı makale ve yazılarda gündeme getirilen bu duruma burada dikkat çekmek yerinde olacaktır. Çünkü konumuz gereği bu durum bizim için de büyük önem taşımaktadır. Tarihçi Marco Leuenberger'in araştırmalarıyla ortaya dökülen ve İsviçre tarihinin karanlık yüzü olarak adlandırılan “*Verdingkinder*” yani “Sözleşmeli Çocuk” denilen ve çıplak ayaklarıyla bilinen “İsviçre'de, çoğunlukla yoksulluk nedeniyle veya ahlâki nedenlerle (annenin evli olmaması, çok yoksul olması, Yeniş kökenli olması vd.) ebeveynlerinden alınan ve genellikle ucuz iş gücüne ihtiyaç duyan yoksul çiftçiler olan yeni ailelerin yanında yaşamaya gönderilen çocuklar”ın (Vikipedi) İsviçre'de bir zamanlar köle olarak kullanılmaları ve bu duruma da kilisenin destek olduğu bilinir.

“Alp’ler, peynir ve çikolatadan sonra İsviçre’nin simgelerinden biri sayılan Heidi’yi hatırlayın. Kırmızı yanaklı, basit elbiseli, hiç yorulmadan herkesin yardımına koşan bu kız çocuğu, hep çıplak ayaklarıyla geçer öykülerin içinden. Onun büyükbabası olarak izlediğimiz yaşlı çiftçiyle arkadaşı Peter’in ayakkabıları varken Heidi, keskin taşların üzerinde ve soğuk havalarda bile hep çıplak ayak koşar keçilerin peşinden. Yaratıcısı Johanna Spyri, 53 yaşında yazdığı Heidi aracılığıyla, çıplak ayaklı çocuklar gerçeğinin üzerindeki toplumsal sır örtüsünün bir ucunu kaldırmıştır. Küçük kahramanı aracılığıyla, doğaya, insanlara, hayata Alpler’in öksüz kızının gözüyle bakarken, bütün Verdingkinder’lerin çocuk dünyalarına ve duygularına dikkat çekmeye çalışmıştır. Heidi, İsviçre’nin toplumsal tarihinde hatırlanmak istenmeyen bir gerçeğin simgesidir ve onun çıplak ayakları bugün çocuklara karşı işlenmiş bir suçun yarattığı utancın üzerinde koşuyor. Heidi çıplak ayaklıydı; çünkü çıplak ayaklar, erkek ya da kız bütün ‘köle çocukları’ diğer çocuklardan ayıran keskin uçurumun simgesiydi.

İsviçre’de 1789 yılında 14 yaşından küçük çocukların fabrikalarda çalışmaları yasaklandı. Ama çocuk sömürüsü için yeni bir kapı açıldı ve İsviçre, 18. yüzyılın sonundan 1960’lı yılların başına kadar çocuk emeği sömürüsünün örneğine az rastlanan bir biçiminin uygulama alanı oldu. Devlete borcu bulunan ya da boşanan çiftlerin, fakir ailelerin çocukları, yetimler, ailesi cezaevinde olan ya da kendisi suç işleyen çocuklar, devlet ve kilise vasıtasıyla, çalıştırılmak üzere başka ailelerin yanına yerleştirilirdi. Ancak 1974 yılında yasayla kaldırılan bu uygulamada, papazların önderliğinde ailelerden toplanan çocuklar çiftliklere kiralık olarak verilir veya şehirlerde kurulan çocuk pazarlarında, dört yaşındaki çocuklar bile, ev ve çiftlik işlerinde çalıştırılmak için satışa çıkarılırdı. Bu andan itibaren, çocukları arayan, sorunlarını dinleyen tecavüze uğradıklarında ya da işkence gördüklerinde sahip çıkan olmazdı. Çünkü toplumun gözünde onlar, suç işleyen, boşanan, fakir düşmüş ailelerinden ‘kurtarılmış’ çocuklardı!

Böylece, ahırlarda hayvanlarla birlikte yaşayan, çoğu kez bir çuvaldan ibaret elbiseleri içinde hemen her zaman aç olan bu çocuklar, toplumsal hayatın olağan, sıradan bir parçası olarak kabul gördü. Bunun bir tür kölelik sistemi olduğu idrak edildikten sonra bile, uzun zamanlar boyunca İsviçre'nin konuşmaktan dahi kaçındığı bir tabu halinde üstü örtüldü”(Akyürek:akıl fikir müessesesi, 19Haziran 2023).

Burada da görüldüğü üzere çok masum sebepler gösterilip arka planında çocuklara yapılan “zulüm” Heidi adlı eserele örtülü bir biçimde aktarılmıştır.Heidi çıplak ayaklı, yetim ve öksüz bir kız çocuğudur. Bahsettiğimiz kölelik sisteminin devletin ve kilisenin yardımıyla ailelerden alınan çocuklar kullanılarak kurumsallaştırılmış;*Verdingkinder*”lerin kökenlerini araştıran ve kamuoyu oluşturan bir neslin ortaya çıkmasından sonra yakın bir tarihte devlet resmi olarak özür dilemiş ve tazminat ödemeyi kabul etmiştir.

“1789 yılında İsviçre'de 14 yaşından küçük çocukların fabrikalarda çalıştırılmasını yasaklayan bir düzenleme yapılmıştır. Fakat bu düzenleme işten çıkartılan bu çocukların Kilise ve Çiftçiler Birliği aracılığıyla çiftliklerde işçi olarak çalıştırılmalarının yolunu açmıştır. Ailelerinden alınarak çiftliklere verilen bu çocuklara Verdingkinder, yani Sözleşmeli Çocuk İşçi denilmektedir. Bu çocukların ortak özellikleri toplumsal tabakanın en alt düzeyinde olmalarıdır. Ortak özellikler şöyle sıralanabilir;

- 1. Boşanan ailelerin çocukları olmaları.*
- 2. Yoksul ailelerin çocukları olmaları.*
- 3. Yetim veya öksüz çocuklar olmaları.*
- 4. Anne veya babası cezaevine girmiş çocuklar olmaları.*
- 5. Suç işlemiş çocuklar olmaları.*

Maddi ve manevi olarak toplumun istenmeyenleri sayılan çocuklar, fabrika işçisi olamayacak yaşta ise ailelerinden alınmış, çiftliklere çalışmak üzere satılmış veya verilmişlerdir. Kilise tarafından organize edilen bu yerleştirme planı sonunda elde edilen gelir hem çiftçileri hem de

ülkeyi ekonomik açıdan kalkındırmıştır. Halk arasında görev yapan ve kutsal bir değer taşıyan din görevlilerince yukarıdaki şartları taşıyan çocuklar tespit edilerek toplanmış, belli merkezlere yerleştirilmiş ve bu merkezlerden çiftliklerin ihtiyacına göre dağıtılmışlardır. Kuşkusuz halk tarafından desteklenen ve değerlendirilen bu fırsatı vicdani kılan, din adamlarınca 'Kurtarılmış Çocuklar' olarak sayılmalarıdır. Bu temeli görsel olarak kodlayan uygulama ise 'Sözleşmeli Çocuklar'ın ayakkabısız, çıplak ayaklı olmalarıdır. Çiftliklere yerleştirilen çocukların yaşam şartları da birbirlerine benzemektedir. Ahır veya bahçede yani ev dışında yatmaktadırlar. Hayvan bakımı, inşaat, eşya taşıma ve ev işlerini yapmak gibi görevleri bulunmaktadır. Anlatılarından hemen her gün fiziksel şiddete ve cinsel tacize maruz kaldıkları anlaşılmaktadır. Çocukların ailelerden veya yaşadıkları evlerden alınmalarını organize eden sistemin görünen yüzü dini bir figür olduğundan tartışılmamış, sorgulanmaya başlanması da birkaç on yıl almıştır. Çünkü konumuz olan uygulamayı tartışmak inanç, din ve din uygulamalarını da sorgulamayı beraberinde getirecektir. Tartışma boşanma yasağından, tecavüze uğrayan kadın ve doğan çocuğun toplumsal anlamına kadar pek çok tabuyu da içine alacaktır”(Türkkol, 2016:31).

Hıristiyanlığın temel ilkelerine de ters olan sözleşmeli çocuklarla ilgili bu anlayış kutsal ve kutsalın simgesi olan kilise ve papazlar aracılığı ile meşrulaştırılarak sevecen gösterilmeye çalışılmıştır. Çıplak ayak metaforu ile Heidi adlı eserde verilmek istenen mesajın da göz ardı edilmemesi gereken bir durum olduğuna dikkatleri çekmek istiyoruz.

Tezimize konu aldığımız diğer bir eser *Polyanna* da *Heidi* gibi sevecen, iyi kalpli tüm canlıları çok seven hayat dolu bir kız çocuğudur.Eleanor H. Porter tarafından yazılan eser döneminde çok ses getirmiş, günümüze kadar da gerek sinemada gerekse çocuk izleyici karşısına çizgi filmlerle çıkarılmıştır. Hemen her dile çevrilen eser iki ciltlik bir romandır. Tercüme edilerek çocuk edebiyatı ile ilgilenen çevrelere sunulmuş ve her yaşta okuyucunun beklentisini karşılayacak şekilde yaygınlaştırılmıştır. Eser, Amerika'da bir kasabada geçer. O bölgenin kültürü,

yaşayışı, geleneği ve inançları çerçevesinde 20. yy başlarında kurgulanmıştır.Olayın kahramanı küçük yaşta annesini kaybeder.Babası papazdır ve annesiz günlerini onun yanında geçirmeye başlar.Fakat kısa bir süre sonra babasını da kaybeden Polyanna, tek akrabası olan Polly teyzesinin yanına gönderilir.Hikâye bu kurgusuyla Heidi ile çok benzerlik gösterir.Polly teyzesinin yanında kalmak onu zorlasa da zamanla alışır.Karşılaştığı her zorluğu “mutluluk oyunu” ile atlatmaya çalışır. Kitaptaki kurguya göre mutluluk ve müspet düşünme, yardımlaşma öğretilen ve öğrenilen değerlerdir. Bu değerler kitapta şöyle aktarılır:

“(...) Evet. Mutlu olmak oyunu.”

“Neden bahsediyorsun sen Allah aşkına?”

“Bir oyundan. Bunu bana babam öğretti. Çok güzel bir oyun. Küçüklüğümündenberi oynamaktayız bu oyunu. Kadınlar Yardım Derneği'ndekilere de anlattımbunu. Bir kısmı bu oyunu oynamışlardı.”

“Nasıl bir şey bu? Hoş, oyunlardan pek de anlamam ya!”

Polyanna tekrar güldü. Fakat içini de çekti. Alacakaranlıkta yüzü ince veüzüntülü görünüyordu. “Bu oyuna misyoner sandığıyla gelen koltukdeğnekleriyle başlamıştık.”

“Koltuk değnekleri mi?”

“Evet. Ben bir bebek istiyordum. Babam da bunu onlara yazmıştı. Sandıkgeldi. Yollayan, hiç bebek olmadığını bildirmiş. Ama koltuk değnekleri vardı,belki ileride bir çocuğa yarar diye bunları göndermişler. Biz de işte o zaman buoyuna başladık.”

Nancy, adeta tedirgin bir ifadeyle, “Ben bunda oyunluk bir taraf göremedim” dedi.

Polyanna, ciddi bir tavırla, “Olmaz olur mu? Bu oyuna göre, ne olursa olsunher şeyde memnun kalacak bir taraf bulacaktık.” dedi. “İşte o zaman biz dekoltuk değnekleriyle oyuna başladık.”

...

“Aman Yarabbi! Ben bu işte sevinecek bir taraf göremiyorum. Bebek isterken bir çift koltuk değneği gelmiş! Bunda memnun olacak bir taraf yok ki.”

..

Polyanna içini çekti. “Önce bu bana çok zor geldi.” diye itiraf etti. “Özellikle osırada kendimi çok yalnız hissettim. İkimden oyunu oynamak gelmiyordu. Hemgüzel şeylerin olmasını o kadar çok istiyordum ki! Sonra, nasıl olsa aynayabaktığım zaman yüzümdeki çilleri görmek istemediğimi hatırladım. Pencereden bakınca o güzel resmi de gördüm. Böylece memnun olunacak şeyler bulunduğumu hatırladım. Anlayacağın, mutlu olunacak şeyleri ararsan, öbürlerini unutursun. Tıpkı o bekleyip de bulamadığım bebekte olduğu gibi” (Porter, 1983:32).

Polyanna bu oyunu sadece kendisi oynamakla kalmaz, zamanla çevresindeki herkese öğretir. Ona babasının hayatla ilgili öğrettiği çok önemli bir şey vardır: *“Karşılaşılan güçlük ne olursa olsun her şeyde sevinilecek bir yan bulmak.”* Güzel düşünmek Hıristiyanlığın da temel ilkelerinden biridir. Kahramanımız Polyanna da en zor zamanlarda bile umudunu Tanrı’ya bağlayarak ona dua etmiştir. Tanrı’nın sevgisini kazanmak adına sokak hayvanlarına yardım etmiştir. Merhametini insanlara karşı da en üst düzeyde gösteren Polyanna, yurttan kaçan ve kimsesi olmayan Jimmy’e yardım etmiş, ona kalacak yer bulmuştur.

Louisa May Alcott’un ***Küçük Kadınlar***’ı çevredeki şehirlere göre küçük bir kasabada yaşayan March ailesinin hikâyesini anlatır. Amerika iç savaşında asker olan babaları geçmişte varlıklı biri iken iflas etmiş biridir ve ailenin birbirinden farklı karakterlerde dört kızı vardır. Kızların en büyük olanı diğerine göre o kadar güzel ve zariftir ki çevredekilerin dikkatini her zaman üstüne çekmeyi başarır. Diğer iki kardeşten biri hep heyecanlı ve bir o kadar da yaramazdır. Amerikan iç savaşı döneminde babaları savaşa gitmek zorunda kalan dört genç kız erkenden olgunlaşarak hayatlarına devam ederler.

Bu kitaplarda geçen kutsal aile öğelerden bahsetmeden önce dinin ve din adamı kavramının nasıl anlatıldığına değinmek istiyoruz.Çünkü Batı'nın çocuk edebiyatı eserlerinde dini ve din adamını işleme tarzı Türk edebiyatından oldukça farklıdır.Hıristiyanlık, kilise ve din adamları belli özellikleri nedeniyle belirgin bir şekilde metne dahil edilirler.

“Hıristiyanlık sevgi ve barış dinidir.”Hıristiyan dünyada yaşayan yazarların ve inançlı çevrelerin vurguladığı en önemli ilkelerdendir. “Seven ve bağışlayan Tanrı” inancı Batı Çocuk Klasikleri’nde açıkça görülür (Gündüz, Ş., 2002:34).

İsa yüce bir kurtarıcıdır.”Batı çocuk klasiklerine Hz.İsa açısından bakıldığında, asli günah doktrinine bağlı olarak insanların doğarken günahkâr olarak doğduğu, ancak İsa'nın yüce bir kurtarıcı olarak kendisine inananları günahlardan temizlemek için gönderildiği ve inananlarla birlikte cennete gideceği dile getirilmektedir”(Turan, İ., 2010:180).

Hıristiyanlıktaki asli günah doktrini, temelde ilk insanın günahının, kötülüğün ve yeryüzündeki her türlü düzensizliğin kaynağı olduğu anlayışını içerir.Hıristiyanlığa göre, insanın ilk yaratılışı mükemmeldir.Ancak daha sonra yasak meyveden yiyerek günaha girmiştir (Batuk, C.: 2006).

“Kurtuluşa ermek için mutlaka İncil okunmalıdır”, anlayışı kitaplarda hakimdir.Hıristiyanlığa ait değer ve yargılar öğretilirken, İncil'in hayatın merkezine alınması gerektiği ve tek yol göstericinin İncil olduğu anlayışı verilir.

“Protestanlık açısından Kitabı Mukaddes tek yetkin dinsel otoritedir.Çünkü insanı kurtuluşa götüren imanın kaynağı, Katolik Kilisesi'nin iddia ettiğinin aksine, papalık ve kilise değil kutsal metindir.Nitekim reformcular, Katolik Kilisesi'nin başındaki papanın otoritesinin yerine Kutsal Kitabı koymuş ve bütün Hıristiyanlara onu okuma ve anlama yetkisi tanımıştır.Bu şekilde Hıristiyanlığın, kilise ve papa merkezilikten kurtarılıp kutsal metin merkezli bir din durumuna gelmesi amaçlanmıştır”(Olgun, H., 2007:128).

Batı dünyasının çocuk klasiklerinde din, Hıristiyanlığın lehine olacak şekilde işlenir. Bu durum Müslüman çocukların dinlerine karşı olumsuz bir tavır geliştirmelerine zemin hazırlar ve başka bir dini, daha hoş gösterme çabalarına kayıtsız kalamama ile karşı karşıya kalabilir. Bu olumsuz etkileri hafife almadan yeni çalışmalara ihtiyaç var.Kaldı ki, bahsi geçen Batı klasikleri sadece yazılı olarak değil, görsel olarak da çocuklara sunulmaktadır.Türk klasiklerinde İslam dini müstakil bir değer olarak değil, müslümanlığı çok iyi yaşayan kahramanlar ya da bazı eserlerde din adamları üzerinden verilmiştir. Kişiliği ve dini duyguları yeni oluşmaya başlayan çocuklar, çevrede de bu kadar çok uyarıcı söz konusuyken görsel hafızalarına yerleşen bu hikâyelerle dini anlayışlarının temelini atmaktadırlar.Bu durum çocuklarda, dini değerlerinden sosyal ve kültürel değerlerine kadar tüm yaşayışını etkileyecek onarılamaz sonuçlara sebep olabilir.

2.1. TANRI İNANCI

Bahsettiğimiz çocuk klasiklerindeki Tanrı inancının semavî dinlerdeki inançla aynı olduğunu söyleyebiliriz.Tanrı gözle görülmez.Polyanna'da Tanrı ile ilgili şu cümleler geçer:

“Demek bir Tanrı heykeli bu; Hindistan'daki çocuklara yardım etmek de güzel bir şey.Demek bir Tanrı heykeli bu; Hindistan'daki çocuklar, Tanrı'nın bu heykelde olduğunu sanıyorlar, Jimmy Bean ise biliyor Tanrı'nın gökte olduğunu. Hindistan'daki çocuklara da işin doğrusunu öğretmen gerek”(Porter, 1983:35).

Heidi ve arkadaşları eğitime Tanrı'nın adı ile başlar.Tanrı'yı unutmanın çok yanlış olduğu, onun her zaman bizimle olduğuna vurgu yapılır (Spyri, 1984:122). Heidi ona kötülük yapan arkadaşlarına hatta insanlara kötü davranan herkese şu cümleleri söyler: *“İnsanları sevmeyen, Tanrı'yı sevemez”* (Spyri, 1984:7). Heidi'nin en yakın arkadaşı Clara'ya uyumadan önce gökyüzüne bakarak söylediği cümleler de Tanrı inancına örnek olarak verilebilir:

“Yıldızların niçin mutlu mutlu göz kırptıklarını biliyor musun Clara?

-Bilmiyorum. Niçin göz kırptıyorlar?

-Tanrı'nın insanlar için kurduğu düzeni beğeniyorlar da ondan”(Spyri, 1984:164).

2.2. MELEK-ŞEYTAN

Heidi annesinin ölüp gökyüzünde bir melek olduğuna inanır.Melek ona göre iyiliğin ve güzelliğin timsalidir ve annesini meleklerle özdeşleştirir.Bu eserlerde çocuklar, annelerini melek olarak görürler.Melek onlar için cenneti, şeytan da cehennemi çağrıştırır.Polyanna’da da melek kavramına sıkça değinen yazar Porter, meleği sevginin ve iyiliğin timsali olarak anlatır.Polyanna ölen anne ve babasının melek olduğunu ve cennetten onu izlediklerini düşünür.

“Tanrı’yla meleklerin babama daha çok ihtiyaçlarını olduğunu kabul edemiyorum” diyerek babasının ölümünden duyduğu üzüntüyü anlatır (Porter, 1983:37).

Küçük Kadınlar kitabında kızlardan Megg annesine yazdığı mektupta şöyle bir benzetme yapar: *“Hannah ise tam bir azize gibi, hiçbirimizi azarlamıyor, bana hep ‘Bayan Margaret’ demesi de çok hoşuma gidiyor ve bana çok saygılı davranıyor”*(Alcott, 2022:230).

Melek kavramı ***Küçük Kadınlar***’ın alıntı yaptığımız çevirisinde “azize” kelimesiyle anlatılmıştır.

Kitapta iyi ve güzel huylu kişileri anlatmak için “melek” benzetmesi yapılır.Günahsız, saf temiz anlamındadır.Kızlardan Jo kardeşlerini tarif ederken şöyle der:

“Ufaklıklar kanatsız birer melek gibi ve ben de bu arada Jo’yum ben, öyleyim; başka bir şey olamayacağım asla” (Alcott, 2022:231).

2.3. CENNET-CEHENNEM

İyiliği ve iyi düşünmeyi temsil eden bir kahraman olan Polyanna, anne ve babasının cennete gittiğini düşünür.

“Evet, babam cennete gitti; annemle ötekilerin yanına.Buna sevinmem gerektiğini söylemişti.Ama kırmızı elbiseyle bile kolay olmadı bu; çünkü onu çok aradım.Annemle ötekilerin yanında Tanrı vardı, melekler vardı, benimse Yardımseverler Derneği’nden başka kimsem yoktu”(Porter, 1983:26).

Cenneti “iyi insanların yeri” olarak tanımlayan eserler, dünyada da iyi insan olmak gerektiğini vurgular.Çünkü bu anlayışa göre insan cennetten gelir ve cennete tekrar gidecektir.***Küçük Kadınlar*** romanında da yazar, Jo’nun kütüphaneyi ne kadar

sevdiğini ve March eniştenin kendisini sevindirmek için yaptıklarını anlatmak için şunları yazar:

“Jo’yu oraya bağlayan bir başka neden daha vardı; March Hala’nın evinde büyük kitaplık. March Enişte öldükten sonra burası tozlarla, örümceklerle kaplanmıştı. Jo nazik ve yaşlı bir beyefendi olan eniştesini çok iyi hatırlıyordu. March Enişte sağ iken Jo onun kalın ciltli kitapları ile oynar, tren yolları, köprüler yapardı. March enişte Latince kitaplarındaki garip resimleri Jo’ya gösterir, bunlara bakarak çok güzel hikâyeler anlatırdı. Bay March, Jo’yasokakta ne zaman rastlasa ona mutlaka zencefilli çörek alırdı. Loş ve tozlu bir yer haline gelen bu kitaplık kısa zamanda Jo’nun cennet olmuştu. March Hala öğle uykusuna dalar dalmaz Jo bir an önce kendisini kitaplığa atmaya bakardı. Büyük bir koltuğa gömülüp okumaya dalar vekendinden geçerdi”(Alcott,2022: 85).

Sonsuz rahatlık ve mutluluk mekânı olarak tarif edilen cennet kütüphaneye benzetilerek anlatılır.

2.4. DUA

Çocuk klasiklerinde dua, önemli bir değer olarak karşımıza çıkar. Kilisede çanların çalınmasıyla okul başlar ve ders başlamadan önce Tanrı’ya dua edilir. Anne ve babası öldükten sonra amcasının yanına yerleşen Heidi, sıkıntılarına ve problemlerine dua ile çözüm bulur. Çevresindeki büyükler tarafından da dua etmesi hususunda yönlendirilir. Yazar, insanın dua ile Tanrı’ya yakın olacağını ve sorunlardan kurtulacağını büyükannenin/ninenin ağzından şöyle aktarır: *“İyi dinle yavrum! Sana yardım edebilecek birisi olmadığı için umutsuzsun. Oysa ona dua etsen, sana yardım eli uzatabilir”*(Spyri, 1983: 90). Buradaki anlayış İslam dini ile benzerlik gösterir. Hazreti peygamberden nakledilen bir hadiste bu husus önemle vurgulanır: *“Kulum, hakkımda nasıl bir zan yürütürse ben öyleyimdir. O, beni zikredince ben onunla beraberim. O beni içinden geçirirse, ben de onu içimden geçiririm. O, beni bir cemaat içerisinde anarsa, ben de onu, onunkinden daha hayırlı bir cemaatle anarım. O, bana bir karış yaklaşırsa ben ona bir arşın yaklaşıyorum. O bana bir arşın yaklaşırsa, ben ona*

bir kulaç yaklaşırım. O bana yürüyerek gelirse ben ona koşarak giderim.”¹ İslam dini de dua ederek umudumuzu muhafaza etmemiz gerektiğini söyler.

“Bir gün büyükanne:

-Niçin mutsuzsun kızım, diye zordu. Yüreğinde yine aynı eziklik mi var?

Heidi önce başını salladı.Sonra:

-Evet, dedi

-Peki bunu duanda söyledin mi?

- Evet!

-Her gün dua ederek, kendin için mutluluk diliyor musun?

-Hayır! Artık dua etmiyorum!

-Neden dua etmekten vazgeçtin?

-Bir yararı yok da onun için. Tanrı'nın beni duymadığını biliyorum.Her gün yüzlerce, binlerce kişi dua ederken niye sadece beni dinlesin.Benim isteklerimi duymuyorken bile!

-Nereden biliyorsun?

-Günlerce aynı şeyi istedim.Ama dileğim olmadı.

-Yavrurum. Niye böyle düşünüyorsun? O her zaman bizlerin iyiliğini düşünür.Ama bundan bizim haberimiz olmaz.İyi olmayan şeyler istersek dileğimiz gerçekleşmez.Tanrı elbette ki senin sözlerini duyuyordur.Hemen Tanrı'dan af dilemelisin kızım! Ona güvenini yitirmedığın takdirde mutluluğa kavuşabilirsin!” (Spyri, 1984-102).

Polyanna da yatmadan önce dua eder: “Polyanna, istekli gözlerle pencerelere baktı, sımsıkı kapalıydı ikisi de ama açmadı.Soyundu, elbiselerini güzelce katlayıp kaldırdı, duasını etti, mumu söndürüp yatağa girdi” (Porter, 1983:70).

Küçük Kadınlar adlı kitapta da dua önemli bir yer tutar.Savaşa giden baba yazdığı mektupta, kızları için gece gündüz dua ettiğini anlatıyor:

“Onlara kendilerini çok sevdiğimi söyle ve hepsini teker teker benim için öp.Gece gündüz onları düşünerek dua ettiğimi anlat.Kızlarımla sevgisi benim için en büyük kuvvettir.Onlara kavuşabilmem için aradan daha uzun yıllar geçmesi gerekiyor.Yine de bu bekleme dönemini çalışarak değerlendirebileceğimizi de

¹Buhâri, Tevhid 50; Müslim, Zikr 2, (2675); Tirmizi, Daavât 142, (3598).

unutmasınlar.Eminim dediklerimi hatırlıyor, seni hiç üzmiyor ve üzerlerine düşen görevleri yerine getiriyorlardır.Zayıflıklarıyla kahramanca çarpışarak bir gün onları yeneceklerine inanıyorum.Üstelik bunu o kadar güzel bir şekilde başaracaklar ki döndüğümde, küçük kadınlarımı her zamankinden daha çok seveceğim ve onlarla gurur duyacağım”(Alcott, 2022:12).

“Saatler gece yarısını vururken kızların odasına bir gölge süzüldü.Bayan March, tek tek hepsinin üzerini örttü, güzel yüzlerini seyretti, yanaklarına, alınlarına öpücükler kondurdu.Onlar için dua etti.Sonra yavaşça pencerenin yanına gidip perdeyi aralayarak gökyüzüne baktı” (Alcott,2022:76).

“Meg mektubu kokulu bir kâğıda özenle yazmıştı.Diğer mektup ise baştan başa kocaman mürekkep lekeleri içindeki bir kâğıda, gösterişli kıvrımları ve uzun kuyrukları olan harflerle yazılmıştı.Benim canım anneciğim, O ilk haberi alır almaz hemen tavan arasına koştum! Bay Brooke iyi bir insan.Babamın durumu düzelmeye başlar başlamaz bize telgraf çekti.Mektup geldiğinde ise Tanrı'ya bize karşı çok iyi olduğu için dua etmek istedim ama yapabildiğim tek şey gözyaşları içinde, ‘Çok mutluyum! Çok mutluyum!’ diye fısıldamak oldu.Bu da yeteri kadar iyi bir şükretme şekli değil mi sence?” (Alcott, 2022:76).

2.5. İYİLİK-KÖTÜLÜK

Bahsettiğimiz kitaplar kahramanlar karakter ve kişilikleri itibarıyla iyilik üzerine temellendirilmiş bir kurguya sahiptir.Pollynna hep güzel düşünen, sakin ve daima olaylara iyi tarafından bakan bir karakterdir.*Heidi* ise *Pollynna* ile aynı mizaca sahiptir ve çevresindeki kötülükleri iyiliğe çevirmek için çabalar.*Küçük Kadınlar*'da da babası savaşa giden kızlar onun yokluğuna tam alışırken annelerinin de gitmek zorunda kalmasıyla olgun ve iyi huylu davranışlara sahip karakterler olarak kurgulanmıştır.Kötü olaylar ve kötü niyetli karakterlere kitaplarda yardımcı ve tamamlayıcıolgular olarak yer verilmiştir ama iyiliği temsil eden kahramanlarımız sayesinde kötülere fırsat verilmemiştir.

2.6. ŞÜKÜR

Jo'nun, *Küçük Kadınlar* adlı romanda yazdığı mektupta her şey için Tanrı'ya şöyle şükreder: “Mektup geldiğinde koşarak tavan arasına çıkıp Tanrı'ya bize yaptığı

iyilikler için teşekkür etmeye çalıştım ama yalnızca ağlayıp ‘Çok mutluyum!’ diyebildim” (Alcott, 2022: 230). Kitapta bütün kahramanlar, başlarına gelen her şey Tanrı’ya şükrederler. Babalarının hastalığının gün geçtikçe iyiye gitmesi üzerine hepsi şükrederek dua ederler. Olumsuz düşünüp şikayet etmezler.

2.7. DİN ADAMI

“Batı çocuk klasiklerinde din adamlarının genellikle olumlu bir şekilde yer aldığı görülmektedir. Şöyle ki; din adamı hayatın içinde aktif olarak yer alan, çevresi tarafından saygı duyulan, sevilen, sözü dinlenen, bilgili, dürüst, samimi, problemlere sağduyu ile yaklaşan ve çözüme katkı sağlayan bir kişiliktir”(Turan, İ., 2010:181).

Pollynna’da kahramanımızın babası bilgili, merhametli ve sevgi dolu örnek kişiliği olan bir din adamıdır. “Zengin adam yalnız paraca değil, yaşça da zengin sayılırdı; papazın ise gençlik ülküleriyle, coşkunuğuyla dolu dipdiri bir kafası, sevgi dolu bir kalbi vardır. Jennie, bunları daha çekici bulmuştu tabii; papazla evlenmiş, küçük bir kilise papazının karısı olarak güneye gitmişti onunla”(Porter, 1984:10).

Bu klasiklerde papazı vaftiz eden, günah çıkartan, insanların en üzgün ve en mutlu olduğu anlarda yanında olan bir din adamı olarak görüyoruz. Heidi’nin büyükbabasının/dedesinin yakın arkadaşları da din adamıdır. Büyükbaba, kendisini ziyarete gelen rahibin ziyaretine Heidi’nin ısrarlarıyla gider.”*Büyükbaba uzun yıllar kiliseden uzak olmasına rağmen rahibin kendisini ziyaret etmesinden çok etkilenmişti. Bu davetin sıcaklığını gönlünde hissettiğinden Heidi’nin ısrarlarına da dayanamayarak kilisenin yolunu tutmuştu. Kilisedeki tören bittikten sonra Büyükbaba, Heidi’nin elinden tutarak doğruca rahibin evine gitti. Rahip sevgiyle Heidi’nin kıvrıcık saçlarını okşadı. Sonra elinden tuttu. Onları kapıya kadar geçirdi”*(Spyri, 1983:126).

Bu konuya Türk Edebiyatındaki çocuk klasikleri ve çocuk edebiyatı açısından baktığımızda Batı klasiklerinden daha farklı bir yaklaşım görürüz. Türk edebiyatı metinlerinin önemli bir kısmında din ve din adamı çoklukla yoktur; olduğu durumlarda da olumsuz tasvirlerle yer yer karikatürize edilerek yansıtılmaktadır. Oysa din adamı güzel huylu, merhametli ve yumuşak bir şekilde kurgulanmalı ve çocuğa da böyle yansıtılmalıdır. Dini ve dini değerleri çocuğun zihin dünyasında ve düşüncesinde hoş

bir imajla oluşturmak gerekir.Çocuk asla korktuğu, rahatsız olduğu kahramanları dünyasına almaz ve onlardan etkilenmez.Bu da çocukta dine, dini olgulara, yerleşik değerlere karşı olumsuz bir algı ve anlayışın oluşmasına sebep olur.Çocuk psikolojisi açısından değerlendirildiğinde böyle olduğu görülecektir.

2.8. KİLİSE

Özellikle Polyanna ve Heidi’de kilise ve rahip olayların içindedir.Pollynana’nın kaldığı Yardımsevenler Derneği kilise için yardımda bulunur.

“Yardımsevenler Derneği’nin bazı üyeleri, bana siyah bir elbiseyle şapka almak istediler; bazı üyeler de parayı kilise için kırmızı bir halıya harcamayı uygun buldular”(Porter, 1983:25).

Kilise aynı zamanda eğitim görülen yerdir ve Heidi’nin büyükbabasına Detie Teyze şöyle der:

“O zaman beni iyi dinle! Bu çocuk sekiz yaşına girdi. Ama dünyadan habersiz.Köyde, onu ne okula ne de kiliseye göndermediğin söyleniyor”(Spyri, 1984:44).

Heidi her Pazar büyükbabasıyla kiliseye gider.Pazar ayinleri büyükler ve çocuklar tarafından takip edilir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. CAHİT ZARİFOĞLU, AHMET EFE ve FİGEN YAMAN COŞAR'IN ESERLERİNDE KUTSAL

Cahit Zarifoğlu, Ahmet Efe ve Figen Yaman Coşar'ın eserlerinde kutsala ait unsurları nasıl değerlendirdiklerine bakacağımız bu bölümde yazarların inançla ilgili değerleri nasıl işlediğini ve verilmek istenen mesajları nasıl ele aldıklarını inceleyeceğiz. Döneminde çocuklarla ilgili eser vermenin önemine dikkat çekerek bu alandaki büyük bir boşluğu dolduran Zarifoğlu, eserleriyle dil, gelenek ve üslup açısından çok önemli mesajlar vermiştir. Bu mesajları da dikkate alarak dinî değerleri ve kutsalı kurguya nasıl dahil ettiğini açıklamaya çalışacağız. Zarifoğlu şiirde olduğu gibi çocuk metinleriyle de kendisinden sonra gelen kuşakları etkilemiş ve çocuğun olduğu kadar ebeveynin de dinî-manevi değerleri hayatın bir parçası hâline getirmenin hayati kolaylaştırıcı ve anlamlandırıcı bir unsur olduğuna dikkatleri çekmiştir. Zarifoğlu eserleri klasikleşen metinler olarak günümüze kadar önemini yitirmeden gelmiştir. Çocuk yazını için çok kıymetli olan tüm eserleri, kutsala ve kutsala ait unsurlara dair dikkate değerdir. Biz tezimize çocuklar için yazdığı *Yürek Dede ile Padişah* adlı masal kitabını aldık. Kutsala dair örneklerin daha fazla görüldüğü ve kutsalla ilgili unsurların çeşitlilik gösterdiği masal kitabı, ele alacağımız konu üzerinden hem bugünlere ışık tutacak hem de çocuk yazınının konumuz bağlamındaki eksiklerini yansıtacaktır. Cahit Zarifoğlu'nun *Yürekdede ile Padişah* adlı eseri Yürek Hasan Dede ile Ayşe Nine'nin geleneksele bağlı, tevekkül ile Allah'a sığınmanın, sabrın ve bunun sonuncunda da Allah'ın mükâfatının, büyüklüğünün, her durumda şükrün önemini anlattığı bir masaldır. Yalnızca şöyle bir farklılıkla söylemeliyiz ki geleneksel masalın ontolojik örgüsünden uzak (Vural, 2007:21) yeni “modern masal” (Şirin, 2003: 261) ifadesine en uygun masal örneğidir. Sadece iyiler vardır ve kurgu iyiliklerle devam eder. İnanç ve dinî değerlerin teşekkülüyle kurgulanan eserdeki kahraman Hasan Dede, büyük bir sevgi ve muhabbet kişiliğidir ve bu üslubunu da dinî değerlere olan bağlılığından ve bu değerleri yaşama şekli/hayat tarzı hâline getirip uyguladığı, yaşadığı için elde ettiği mutluluktan alır; mutlu ve örnek bir şahsiyettir. Bu mutluluğu ona Allah bahşeder ve bunun da bilincindedir. Masal iyiler-iyilikler üzerine kurulu olduğu için de dinî değerler

ölçüsünde teşekkül etmiştir. Zarifoğlu eserinde âdeta “İyilik yap, iyilik bulursun.” atalar sözünü yorumlamaktadır.

“Masal konu, ileti, içerik öğeleriyle çocuğa yaşamı tanıtmayı, çocukta tutum ve davranış geliştirmesi bakımından etkili bir tür olarak görülmektedir” (İpek, 2019: 47). Çocuk, masal kişileriyle kendisini özdeşleştirerek; kendini tanıma ve değerlendirme, davranışlarını olumlu yönde değiştirebilme, toplumsallaşma, uygar davranışlar kazanma, toplumla uyum içinde olma, ulusal ve evrensel değerleri tanıma ve özümseme olanağı bulabilir” (Görgü, 2006: 551). Kaya (2007) yaptığı araştırmada Zarifoğlu’ndaki temel değerleri incelerken, yazarın dini ve sosyal değerleri eserlerinde bir bütün olarak ele aldığını belirtir. Yazar bu dini değerleri ayrı bir disiplin olarak değil, sosyal hayatla ve beşerî değerlerle bütünleşen ve günlük hayatta karşılaştığımız değerler olarak sunmuştur. Metin (2012) çalışmasında, Zarifoğlu’nun çocuk kitaplarını Müslüman duyarlılığıyla inşa ettiğini söyler. *Yürekdede ile Padişah* adlı eserin, yazarın diğer eserlerine göre anlatım ve olay örgüsü bakımından Müslümanca davranışların en fazla anlatıldığı eser olduğunu söyler. Kaçmaz (2018) ise bu düşünceleri destekler nitelikte görüşler sergiler ve aynı masalın çocuğa değer kazandırmak için okutulabileceği fakat dini ve tasavvufi terimlerin yer yer çok ağır olması sebebiyle çocukların anlayacağı dille anlatımın gerçekleştirilmesi gerektiğine dikkat çekmiştir. Eserin muhtevasında dini ve tasavvufi terimlerin hedef kitlenin anlamakta zorlanacağı bir şekilde kullanıldığını düşünmüyoruz. Fakat eserin “modern masal” özelliği taşıması itibarıyla yalnızca iyilerin ve iyiliklerin olması, hedef kitlenin karşıtlığı görmemesi eleştirebileceğimiz bir unsur olabilir. Çocuklara dini ve ahlâki değerleri ideal kahramanlarla vermesi, çocuğa verilmek istenen mesajın çocuğun anlama düzeyine uygun olması büyük önem teşkil etmektedir. Dini ve ahlâki kavramlar somutlaştırılarak da verildiği için okurun kavramsal olarak gelişimine katkı sağlamaktadır.

Ahmet Efe gelenek, kültür, dinî değerler, sosyal değerler açısından büyük bir dikkatle kurguladığı çocuk edebiyatı eserlerinde Zarifoğlu çizgisine çok yakın bir duruş sergileyen, çocuk yazınına her türde eser vererek büyük katkı sağlayan ve bunu hâlen devam ettiren usta bir kalemdir. Eserleri birçok dile çevrilmiş ve çevrilmeye de devam etmektedir. Uluslararası anlamda da çocuk yazınına katkı sunmaktadır. Tezimizde Ahmet Efe’nin *Anadolu Masalları* adlı kitabı üzerinden çocuk yazınında kutsal ve kutsala ait değerleri anlatacağız.

Anadolu Masalları'nda geleneksel değerleri tevarüs eden hayat tarzını ele alarak Allah inancı ve sevgisi başta olmak üzere namaz ve dua gibi birçok ibadeti konu etmiş, İslam inancına göre kutsal kabul edilen vakitlerde yapılan iş ve eylemleri Allah'ın emir ve yasaklarına göre düzenleyerek; ahiret inancına, Kuran-ı Kerim'in öğretilerine (emir ve yasaklar) uyararak yaşamının verdiği huzur ve mutluluğu ölçüt olarak kurgulamıştır. Ahmet Efe'nin hikâyeleri analiz edilmiş ve şu değerler tespit edilmiştir: “Allah sevgisi, vatan sevgisi, aile sevgisi, arkadaş sevgisi, doğa sevgisi, hayvan sevgisi, doğruluk, dürüstlük, içtenlik, iyilik, yardımseverlik, çalışmanın ve üretmenin değeri, merhametin, acımanın değeri, okul yaşamının değeri, yaşama sevincidir”(Batur-Yücel, 2012-1031). Görüldüğü gibi Allah sevgisi başta olmak üzere hikâyelerinde sıralanan değerlerin birçoğu inançla ilgilidir. Bu durum sadece Efe'nin hikâyeleri için değil, teze dahil ettiğimiz masal kitabı ve diğer eserleri için de geçerlidir. Birçok sosyal değerın kaynağı olarak inanç sistemini göstermiş, kutsal ve kutsala ait değerleri günlük hayatla birlikte vermeye çalışmıştır.

Figen Yaman Coşar, *Evrendeki Son Hazine* adlı kitabında kahramanımız Eren'e Yüce Allah'ın tecellisini yeryüzünde görebileceği maceralar yaşatır. Eren, tabiatta karşılaştığı engellere, yaşadığı mücadelelere, sorularına ilahî bir cevap bulur ve olup bitenleri bu anlayışla değerlendirir. Ailesinin iş gezisi sebebiyle teyzesinin yanında kalan Eren, teyzesinin de iş yerindeki görevi sebebiyle onun iş gezisine eşlik etmek zorunda kalır. Yol boyunca masal tadında maceralarla dolu bir yolculuk yaşarlar. Arabaları bozulur, yaşlı bir adamla karşılaşır ve o adamın yardımıyla bir köye sığınır. Yaşar Dede, Eren ve teyzesine yoldaş olur. Kahramanlar, modern dünyadan geleneksel hayatın belirleyici olduğu bir yere gelir. Bu geliş Eren'in evrendeki ilk ve son hazineyi bulacağı geleneksel değerlerin hâkim olduğu bir dünyadır. Dinî ve tasavvufî değerlerin geleneksel hayatın içinde verilmesi üç eserin ortak özelliğidir. Coşar'ın romanını farklı kılan özellik, kahramanımız Eren'in modern dünyanın içinde yetişmesi ve modern hayatın tüm imkanlarına sahip olmasına rağmen zihnindeki sorulara yaşadığı modern hayatın cevap verememesidir. Eren gittiği yerde de arayışını sürdürecektir. Bu arayış merak ve maceralarla dolu bir arayıştır ve okuyucuların da bu yönüyle dikkatini çekmeyi başarmıştır. Coşar'ın romanı bu bakımından kurguda farklılık gösterse de dinî değerleri, kutsala ait özellikleri anlatma bakımından Efe ve Zarifoğlu ile büyük benzerlik göstermektedir. Modern hayattan geleneksel hayata

götürülen Eren'in köyde şahit olduğu günlük hayatın içinde dinî hassasiyetlerine dikkat eden, namazlarını düzenli kılan, günlük hayatını Allah'ın rıza gösterdiği şekilde geliştiren insanlardır ki Yaşar Dede Eren'e bu anlamda yol gösterici bir kahraman olarak kurguya dahil edilmiştir.

Ahmet Efe ve Cahit Zarifoğlu eserleri; geleneğe bağlı kalma, dinî hassasiyetleri ve dinî öğeleri günlük yaşama dahil etme, tecrübeli ve dinî vecibeleri yerine getiren yaşça büyük bir kahraman üzerinden kutsalı anlatma, evrendeki her şeyin bir fayda üzerine yaratıldığını ve her şeyin Allah'ın kontrolünde olduğunu açıklama gibi durumlarda benzerlik gösterir. Ahmet Efe eserinde sadece iyiler değil, iyilerin karşısında kötüler de vardır. Kötülülerin de iyilerin sayesinde faydalı ve doğru olanı gördüğü ve her masalın ahlâki olarak doğru olanın bulunup kötülerin de doğruyu fark etmesiyle bittiği görülür. Çocuk kahramanlar da yetişkin kahramanlar da yanlış yapabilir. Ama bu yanlıştan mutlaka dönülmüştür. Bazen çocuklara doğru olanı göstermek için yetişkin kahramanlar tarafından başka bir masal anlatılarak öğüt verilmiş; bazen de yaşayarak yanlışını fark etmesi için ortam oluşturulmuştur. Ahmet Efe bölüm bölüm anlattığı masallarla çocukları, bazen büyülü bir dünyaya götürmüştür. Koca Dev'in sihirle değiştirmek istediği özelliklerinin aslında diğer canlılara fayda sağlayabileceğini göstermiş; Allah'ın yarattığı her şeyi bir düzene, bir faydaya göre düzenlediğini kurgulayıp olumsuz durumlar için bile şükre sebep sonuçlarla masalları oluşturmuştur. Bazen deşkıyanın kışkandığı oba beyiyle olan mücadeleden şakilerin dürüst bir insan olarak çıkmaları için sosyal ve dinî olarak ahlâki olanla okuyucuyu yüzleştirmiştir. Bütün kitap boyunca Cahit Zarifoğlu'nun anlattığı masalın aksine Ahmet Efe, farklı masallarla mesaj vermiştir.

3.1. ALLAH İNANCI VE DUA

Kavram olarak ilah/Allah/Tevhid, ibadet edilen, tapılmaya layık, kayıtsız şartsız kulluk edilmeye değer olan, varlık âleminde en çok sevilen, yüce ve biricik kutsal varlık. Kâinatı yaratan, düzenleyen ve idare eden en yüce varlık. Allah'ın zât ve sıfatlarında, mâbut oluşunda bir ve tek olduğunu zihin ve kalp yoluyla kabul etme anlamındaki kavram. Türkçede bu kelimenin anlamı olarak 'Tanrı' kelimesi de kullanılmıştır. Yaratılmış varlıkların muhtaç olduğu biricik varlık. Gaybın malum olduğu varlık. *"Allah zâtıyla özel, insan anlayışını aşan, mutlak bir gerçekliktir. Allah,*

isim ve sıfatları ile varlığa kendisini tanıtmış, zâtıyla mutlak gayb olan benzersiz, kutsal, mutlak ve yüce olan Zât'tır. O, âlemin ve varlığın kaynağı, mutlak yaratıcı olandır. Allah hakkında düşüncemizin ilk kaynağı, kendi kelamı olan Kur'an'dır. Çünkü Allah kendi zâtını kendi lisanı ile en doğru bir şekilde tavsif etmiştir. Beşere kendisini tanıttığı ve bildirdiği vahiy, bilgiye ve akla kaynaklık edecek, yol ve yöntemi öğretmiştir”(Akdemir, 2020: 9). “Allah ile birlikte başka bir ilaha yalvarma! (Çünkü) O’ndan başka ilah yoktur”(Kuran, 28 / 88). “(Rabbimiz)! Yalnız sana kulluk ederiz ve yalnız senden yardım dileriz”(Kuran, 1 / 5). “Kim itibar istiyorsa (bilsin ki) itibar, tamamen yalnızca Allah’a aittir. Yalnızca iyi işin yükselttiği güzel sözler Allah’a yükselir”(Kuran, 35 / 10).

İnsan, yeryüzünde var olmasından itibaren fitratı gereği bir ilaha inanma, yüce kabul ettiği varlığa sığınma ve yardım istemeye ihtiyaç duymuştur. İnsanoğlu ümitlerinin bittiği, hayatının çıkmaza girdiği ve kalbî-zihnî müşkülâtını çözemediği yerde yüce kabul ettiği, görmediği, tanımadığı, hayal etmediği ve ilah olarak inandığı bir varlığa sığınma ve dua etme ihtiyacı duymuştur. Bu ilah yeryüzünde bilinen bütün inanç sistemlerinde (*pagan dinlerinin çok Tanrılı inançları*) bir şekilde vardır. Hiçbir inanca sahip olmadığını iddia edenler bile bir şekilde bir şeye inanır. “Arzusunu ilah edineni gördün mü? Sen ona koruyucu olabilir misin!” (Kuran, 25 / 43).

İnsan, muktedir olmadığını düşündüğü alanda sığınacağı yüce bir varlığa ihtiyaç duyar, dedik; çünkü bu muktedir varlık manevi olarak da iç huzurunun sağlanmasını temin eder. Bu varlık bazısı için ateş, bir kısmı için güneş, bazıları için gökler, yıldızlardır. Bazı topluluklar için atalarının ruhu, kimilerine göre tabiat (doğa), hayatı dünya ile sınırlı görenler için devlet erki, bazısına göre de iyilik ve kötülük tanrı olarak kabul görür.

Her toplum, inançlarının gereği olarak gelecek tasavvurlarını, inançlarını yaşama tercihlerini ve hayatlarını inançlarının öğretisi istikametinde inşa etmek için çaba harcar. Bunun için tevarüs eden inanç, gelenek, kültür ve medeniyet ideallerini aktarabilecekleri kaynakları güncelleyerek eğitim-öğretim ve bilgilenme-bilgilendirme faaliyetlerinde kullanırlar. Bu idealler için sözlü ve yazılı kültür unsurlarını, mensubu oldukları çevrenin hayat tarzı ve inançlarını korumak ve aktarmak üzere masal, mitoloji, efsane, hikâye, şiir ve romana başvururlar.

“Okulun ilk yılları çocukların tutum ve inançlarının geliştiği en önemli dönemdir. Araştırmalar on üç yaşına kadar insanda oluşan tutum ve değerlerin bu yaştan sonra değişmesinin oldukça güç olduğunu göstermektedir. Bu nedenle ilköğretim çağı, çocukların kendi değer ve inanışlarının geliştirilmesi için en kritik dönemdir” (Yücel-Batur 2012:1039)

Aynı makalede yazar Allah inancıyla ilgili şu tespiti yapmaktadır: *“Ahmet Efe, yazdığı çocuk hikâyelerinin çekirdeğini sevgi üzerine kurmuştur; bu sevgi de Allah sevgisidir.”* Ahmet Efe'nin çocuklar için yazdığı türlerin hemen hepsi Allah sevgisi temellendirilerek yazılmıştır. Masal, şiir, roman ve bahsettiğimiz hikâyelerinde Allah adını anmaktan çekinmez.

Çocuklar için yazdığı *Anadolu Masalları* adlı kitabında temel değerleri anlatırken sıkça dinî değerlerden bahsetmiştir. Masallarda temenni ve istekler mutlaka *“İnşallah”* diyerek kahramanlar tarafından dile getirilir. Her şeyin Allah'ın dilemesi üzerine tecelli ettiği ve O'nun izni olmadan bir yaprağın bile kıvılcıdamayacağı belirtilir. Bu masallar, dinî terimleri bir öğreti olarak didaktik bir anlatımla çocuğa vermez. Yazar kurgunun içerisine manevî unsurları öyle bir yerleştirir ki o inancın atmosferinde tabii bir şekilde olaylar teşekkül eder. Başlangıçta *“Bir varmış bir yokmuş. Allah'ın kulu çokmuş. Kimi iyi, kimi kötü, kimi hasta, kimi yasta birçok kulu varmış Allah'ın”* (Efe, 2020:17) diyerek Yaradan'ın hâkim olduğu bir dünya düzeni içerisinde herkesin ve her şeyin O'nun kulu olduğuna dikkatleri çeker.

Cahit Zarifoğlu *Yürek Dede ile Padişah* adlı masalında Yürek Hasan ve karısı Ayşe Nine her işe Besmele ile başlarlar.

“Hemen duydu ve doğruldu nine, lailahe illallah diyerek. Ve hemen besmeleyle kuyudan su çekti, ibriği hazırladı. Leğeni getirdi” (Zarifoğlu, 2022:11).

“Ayşe Nine çorbayı ocağa koydu. Biraz sonra başladı Besmele ile karıştırmaya. Çorba fışır fışır kaynadursun Yürek Hasan, Allah'a yalvardı durdu” (Zarifoğlu, 2022: 13).

Allah'ın adıyla ocağa konan çorba pişerken Yürek Dede de ibadetinden sonra Allah'a dua ederek niyazını dile getirir. Medet yalnızca Allah'tan beklenir ve yapılan her şey Allah içindir.

“Hakim-i mutlak sensin. Mal senin, mülk senin, mana senin. Ben günahkarı bağışla. Anamı, babamı bağışla. Ayşe kadınıma bağışla. Hakim-i mutlak sensin. Mal senin mülk senin, mana senin” (Zarifoglu, 2022:14).

Figen Yaman Coşar, *Evrendeki Son Hazine* adlı kitabına arabaları bozulup ormanda kaybolan Eren ve teyzesinin yaşlı bir adamla karşılaşip onları köyüne, evine davet etmesi ve yaşlı adamın Allah'ın her şeyi bir düzene göre yarattığını anlamaya başlaması ile başlar.

“İçerideki koku Eren'in alışkın olmadığı türdendi. Eliyle burnunu tuttu. Yaşlı adam koyunları, kuzuları tek tek sevdi. Sanki kendisine karşılık vereceklermiş gibi hallerini hatırlarını sordu. Melemelerini uzun uzun dinledi. Sonrasında ihtiyaçlarını giderdi. Biraz daha ağılda kalsalar Eren'in ciğerleri o keskin kokudan yanabilirdi. Neyse ki sonrasında fidanlığa gittiler de temiz havayı derin derin içine çekip rahatladı. İçeride soramamıştı ama aklına takılan bir soru vardı:

-Sabahki siste, göz gözü görmüyorken koyunlar nasıl olup da kaybolmadı? Uçurum kenarlarında gezinip de nasıl sağ salim eve ulaştılar?

-Her yarattığını diğerinden farklı güzellikte var eden Yüce Mevla'm, onların gözünü bizimkinden başka özelliklerde yaratmış, dedi yaşlı adam. Vücutlarını, yeteneklerini hep yaşayacakları şartlara uyumlu olacak şekilde programlamış. Dünyanın düzeni böyle. Kimin neye ihtiyacı varsa merhametli yüce Allah ona onu vermiş.

Eren neredeyse koyunları kıskanacaktı.

-Biz bu konuda şanssızız o zaman, der demez ihtiyar:

-Ama en çok insana vermiş vereceğini, diye ekledi. Hem insan isterse çabalayarak geliştirir yeteneğini” (Coşar, 2022: 45).

Zarifoğlu ve Ahmet Efe'nin geleneksel üzerine kurulu masallarına karşın *Evrendeki Son Hazine* modern hayatın içinden gelen bir çocuğun hikâyesini anlatır.

Teyzesiyle yolcuğa başlayan Eren, geleneksel hayatın içine doğru bir seyahate çıkar ve gittikleri köy yerinde kendini bulur. Arabaları bozulunca karşılaştıkları yaşlı adam Zarifoğlu'nun kahramanı Yürek Hasan'a benzemektedir. Zarifoğlu'nun Yürek Hasan üzerinden verdiği mesajları Coşar, Yaşar Efendi aracılığı ile çocuklara anlatmaktadır. Romanın kahramanı Eren, telefon-tablet-bilgisayar gibi teknolojik aletleri kullanabilen, şehirde büyümüş bir çocuktur. Onu doğaya çeker yazar. Yapay şehir ortamından tabiatının güzelliklerini görmek için köye götürür. Yaşar Efendi ile karşılaştırır, Yaşar Efendi ona kutsala ait değerleri anlatır. Günümüz çocuklarının arkadaşıdır Eren. Bu sebeple çocuklar romanda kendilerinden birçok şey bulurken, "Allah'a neden inanıyoruz, neden Allah var?" sorularının cevaplarını da bulmaktadırlar.

Başa gelen her şeyde, yaşanılan her olumsuzlukta Allah'ın bir hikmetinin olduğuna inanılır. Bu sebeple de asla umutsuzluğa kapılmaz kahramanlar. İnançları onlara her zaman başlarına gelen her olayda olumsuz olsa bile Allah'ın hayırla sonulandıracağı bir hikmet olduğunu düşünür kahramanlar. Masallardaki tüm olumsuzlukları da güzel bir nedene bağlar yazarlar. Kahramanların olumsuz niyet ve düşüncelerinin aslında ne denli yersiz olduğunu, Allah'ın her içinde mutlaka bir hikmetinin saklı olduğunu bize söyler.

Örneğin *Anadolu Masalları* adlı kitaptaki "Koca Dev" masalında açıkça belirtir yazar. Fiziksel özelliklerini beğenmeyip tüm canlılara bu özellikler yüzünden zarar verdiğini düşünen Koca Dev'e peri kızı şunları söyler: "Bence yanlış düşüncelere kapılmışsın sen. Bilmelisin ki seni böyle yaratan da yüce Allah'ımızdır ve O'nun her içinde bir hikmet saklıdır" (Efe,2020:20). Bu cümlelerle birlikte yazar, Allah'ın yarattığı her canlıyı bir fayda için yarattığını da masalın sonuna doğru daha açık bir dille anlatır.

Koca Dev, Peri Kızı'nın söylediklerine çok inanmasa da başına gelen hadiselerle fiziksel özelliklerinin aslında birçok olumsuzluğu engellediğini görür ve Peri Kızı'na hak verir. Rzgrın amurla kapattığı arı kovanının nn temizlemesi ve kovanın kurtarılması için arılara yardım eder. Kocaman kovanı kaldırır ve çamurdan kurtararak/temizleyerek ait olduğu yere koyar. Arılar, Koca Dev'e bal ikram ederek minnettarlıklarını ifade ederler. Yürürken karşılaştığı ağlayan kırlangıca da sadece Koca

Dev yardım edebilir. Yuvadan düşen yavrunun ağaç dalındaki yuvaya geri götürülmesi gerekir; ancak bu kadar yükseğe sadece Koca Dev yetişebilir. Koca Dev için çok kolay olan ama diğer canlıların yapamayacağı bu eylemi fiziksel özellikleri sayesinde kolayca yapan Koca Dev, kırlangıçtan aldığı övgüler sayesinde çok mutlu olur. Susuzluktan ölmek üzere olan zambakların da derdine çare olur. Suyun gelmesini engelleyen koca bir kayayı kaldırıp kenara bırakır ve zambakların tekrar eski canlılıklarına kavuşmalarını temin eder. Tüm bunların neticesinde Koca Dev, yaratılışından asla şikâyet etmemesi gerektiğini anlar ve kendi kendine şu sonuca varır:

“Ben kendi yaratılışımdan asla şikâyet etmemeliyim. Eğer böylesine güçlü kuvvetli ve iri yarı olmasaydım dostlarıma asla yardım edemezdim” (Efe, 2020: 24). Bu durum Kuran-ı Kerim’de şöyle ifade edilmektedir: *“Şüphesiz ki biz her şeyi bir ölçüyle yarattık”* (Kuran, 54/49; ayrıca Kuran, 13/8; 25:2; 55:7-8; 87:2-3).

Zarifoğlu, *Yürekdede ile Padişah* adlı masalda Allah’a teslimiyeti, hayır ve şerrin yalnızca Allah’tan geldiğini; ölüm, yokluk dahi olsa tevekkülü elden bırakmamak gerektiğini kahramanlar vasıtasıyla söyler. Çok uzun yıllar Yürek Hasan ile Ayşe Nine’nin hizmetlerinde bulunan eşek ölünce üzülen karı koca, birbirlerini şu sözlerle teselli ederler:

“Takdir-i İlahi. Elbet gerekse bize bir yük taşıyan, Allah bir daha kısmet eder” (Zarifoğlu, 2022:16).

Şunu belirtmek gerekir ki başta da temas ettiğimiz gibi “modern masal” örneği olan Yürek Dede ile Padişah’ta kötüler yok, iyi-kötü mücadelesi de yok; ama hep bir mücadele vardır. Bu mücadele hayat için, iyilik için, daha iyi şartlar içindir ve tevekkül kavramını Zarifoğlu hayatın normal işleyişi içindeki olaylarla anlatır. Yürek Hasan ve Ayşe Nine hepimizin hayatta rastlayabileceği geleneksel, her işlerinde Allah rızasını gözeten, Allah’ın hoşlanmayacağı bir durumdan çekinen, gerçek hayattan kişilerdir. Ahmet Efe, *Anadolu Masalları*’nı olağanüstü kahramanlarla, olağanüstü olaylarla süslerken Zarifoğlu ve Figen Yaman Coşar gerçek hayattan kahramanlar ve olaylarla Allah sevgisini ve inancını çocuklara anlatmıştır.

Anadolu Masalları'ndaki "Yörük" hikâyesinde, beyleri eşkıya tarafından kaçırılan Yörük toplumunun gece gündüz Allah'a dua edip ondan medet ummaları anlatılır. Beylerinin kurtarılması için Allah'a yalvarırlar. Eşkîya ile küçük bir mücadeleden sonra Yörük Bey'i şu cümleleriyle eşkıyanın bile dikkatini çekmeyi başarmıştır: "Bu dünyada, onu yoktan var eden ve yine yok edecek olan kuvvet ve kudret sahibi Yüce Allah'tan başka her şey bir hiçtir. Etrafına topladığın bu adamları hayır ve iyilik yolunda koşturacağın yerde din kardeşlerine saldırtıyor, onların mallarına ve canlarına kıyıyorsun. Halbuki gücünü ve enerjini düşmanlarımızı kahretmek ve onlarla savaşmak için kullanmalısın. O zaman herkes sana dua eder. Allah'ın ebedi nimeti olan Cennet'e kavuşursun." (Efe, 2020: 40) diyerek Allah yolunda iyilik ve hayır yapmaya davet eder. Burada Allah'ın birliğini anlatmak ona kulluk etmenin yanı sıra iyi insan ve iyi bir kul olmanın yolu da gösterilmeye çalışılır. İlk başta söylediğimiz gibi, İslam dinini anlatmanın yanında yazar kurguyu çocuklara verilmesi gereken temel değerler çerçevesinde oluşturmuştur. Allah'a iyi bir kul olmanın yolu iyi bir insan olmaktan geçer ve iyi insanın vasıflarının merhamet, dürüstlük, sevgi gibi değerlerle ortaya çıkacağına dikkat çeker. Bu sebeple gerek Zarifoğlu gerekse Efe ve Figen Yaman Coşar kahramanlarını bu temel değerlerle kurguya dahil ederler ve Efe'nin masallarındaki eşkıya benzeri kötülere dize getiren, iyilik yapan, ahlâklı karakterleri öne çıkarırlar. Zarifoğlu'nun masalında kötü kahraman yoktur ama iyilerin ve iyiliklerin her zaman mümkün olduğu, Allah'ın rızasını gözetenlerin daima Allah'ın rızası için yaşadıklarına odaklanma vardır. *Yürekdede ile Padişah* masalında "Yürek Hasan"daki "Yürek" lakabı da kahramanın güzel yürekli, iyi kalpli, merhametli özelliklerini ön plana çıkarmak için verilmiştir. "Yürekdede deveciği görür görmez ısınmış. Hatta yüreği cız etmiş. Ona neden Yürek Hasan demişler ki zaten. Alabildiğine merhametli, alabildiğine sevecen" (Zarifoğlu, 2022:17).

Anadolu Masalları'ndaki "İki Arkadaş" adlı masalda Şişman Sinan'ın ustası ellerini açıp her namazdan sonra Allah'a "Allah'ım beni şeytanın ve kötü huylu kadınların şerrinden koru (Efe, 2020:45)." diyerek dua eder. Medet/yardım sadece Allah'tan istenmiş ve bu dualar masalda "Duaları duyup kabul eden yüce Mevla'mız, onların isteklerini de geri çevirmemiş." (Efe,2020-46) diyerek dualara da cevap verenin yalnızca Allah olduğu belirtilmiştir.

Zarifoglu, *Yürek Dede ile Padişah* masalında da Yürek Hasan'ın duasıyla Allah'ın mutlak varlık ve yaratıcı olduğunu şu ifadelerle anlatmıştır: “*Hey ilahi dedi Yürekdede, dağların başka, sahillerin başka. Güneşi alıp götürüyorsun, karanlığı çekip getiriyorsun. Göğü yıldızlarınla donatıyorsun. Dünya şu dağların yükünü kaldırıp götürüyor da bir kuş bir günah işleyen olsa, arş-ı azam titriyor, senin gazabın geçinceye kadar melekler korkudan ölüyor. Ey yüce Rabbim, yarattığın bin bir böcek hakkı için, yarattığın bin bir koku hakkı için, sen beni bağışla, beni benim amellerimle tartma, bin yıl ömür versen, bin yıl senden gayrısını düşünmeden ibadet etsem verdiğin bir tek göz nurunun, bakıp alemi görebilmenin, şükürünü eda etmiş olamam. Sen beni bağışlamazsan ben ne yaparım. Sen hiç kimseye muhtaç değilsin ama biz hepimiz sana muhtacız. Sen olmasaydın ne yapardık?*” (Zarifoglu, 2022: 22). Allah inancının ve yüceliğinin en büyük vurgusunu bu cümlelerle yapar yazar. Dua makamında bir seslenişle Allah'ın merhametinin ve affediciliğinin ne kadar büyük olduğu, Allah'a hürmetin ve şükürün önemi, mutlak varlığın Allah olduğu ve yalnızca O'na ibadet edilmesi gerektiği çok net ifadelerle vurgulanmıştır.

Anadolu Masalları'nda “Küçük Balıkçı” adlı bir masal vardır. Masalda yaratılan her şeyin Allah'ın ikramı olduğu belirtilir. “*Yüce Allah'ın bol bol ikram ettiği birçok balık çeşidi vardı bu sulara*”(Efe, 2020: 57) diyerek yaratılan her şeyin bir ikram olduğuna ve bundan dolayı da şükürün de yalnız Allah'a yapılması gerektiğine dikkat çekilir. Küçük Mehmet misinayı babasından öğrendiği şekilde, “*Ya Allah, Bismillah*” diyerek savurur. Metinde bu durum, “*Allah'tan hayırlı ve bereketli avlar niyaz etmişti*” (Efe, 2020:60) diyerek belirtilmiştir. Bismillah, diyerek her işe başlamak Yüce Allah'ın öğüdüdür. “Esirgeyen ve Bağışlayan Allah'ın adıyla” manasına gelir ve Arapça “Bismillahirrahmanirrahim” teriminin kısaltılmış hâlidir. Günlük işlerimizde “*Bismillah*” olarak kullanırız ve her işe O'nu anarak başlarız. Balıkçı Küçük Mehmet'in misinayı savururken söylediği Bismillah'a, “*Her şey Allah'tan*” (Efe, 2020: 60) diyerek karşılık verir babası. “*Allah yardım etmedikçe hiçbir işimiz rast gitmez. Oltayı her salıhta besmele çekmeliyiz ki kazancımız helal, rızamız bereketli olsun*” (Efe, 2020: 60) diyerek de ekler. Allah'ı anmanın işlerimizi kolaylaştıracağına ve bereketlendireceğine vurgu yapılmış ve kazancın bereketli olması için de Allah'a dua edilmiştir. Adı geçen kitapta “Kasırga Cezası” adlı son masalda da Allah'ın rızasının olmadığı hiçbir işin

hayırla sonuçlanmayacağı, masalın son cümlelerinde vurgulanmıştır. Dürüstlük değeri üzerinden “Allah’ın razı olmayacağı hiçbir iş insanoğluna yakışmaz. Sen bundan sonra dürüstlük yolundan ayrılmamalısın.” (Efe, 2020: 25) diye masal kahramanı Küçük Osman’a nasihat verilmiştir. Bu inanç diğer masalların da temelini oluşturmuştur.

Evrendeki Son Hazine adlı kitapta Yaşar Dede, Allah inancını şöyle anlatır: “Büyükler bir şey anlatmak istediklerinde, ‘Kulağımı aç iyi dinle!’ derlerdi. Fakat Yaşar Dede Eren’e:

-Beni kalbinle dinle, dedi. Anlatacağım hikâyenin başlangıç sebebi sevgi. Sevgiyi taşıma görevi ise evrende yalnızca insanın kalbine verildi. Her şeyin başında, başka hiçbir şey yokken, bir tek Allah vardı. Allah, kendi güzelliğini yansıtacağı, sevilip sevileceği güzel bir varlık yaratmayı murat etti. O’nun bir şeyi yaratması için ‘Ol’ demesi yeterli. ‘Ol!’ dediği ilk şey, bütün alemin planını ve yaratılacak her şeyin şifresini içinde taşıyan özel bir hammaddeydi.

Yaşlı adam yerinden kalkıp duvardaki çiviye asılı olan bez torbayı aldı. İçinden aldığı bir avuç tohumu Eren’e uzattı.

-Bak bakalım bu neyin tohumu, diye sordu.

Eren’in cevabı:

-Elma çekirdeğine benziyor, oldu.

-Evet, bildin. Her bir çekirdekte, bir elma ağacının köküne, dallarına, yapraklarına, tomurcuklarına, çiçeklerine, meyvelerine, meyvelerinin kokusuna, rengine, şekline ve tadına ait bilgiler saklı. İşte Allah’ın her şeyi yaratmak için kendi nurundan yarattığı o özel hammadde de bu çekirdeğe benziyor. Uzayın, yıldızların, gezegenlerin, yeryüzünün ve onun içindeki her şeyin tohumu olan o maddenin adını Yüce Allah, Nur-u Muhammedî koymuş” (Coşar 2022-62).

3.2. AHİRET-CENNET-CEHENNEM

Ahiret, cennet ve cehennem terimleri, inanç sistemlerinin dünya hayatının ötekisi olarak tanımladığı akidedir. İnsanoğlu, bu dünyada yapıp ettiklerinin karşılığını göreceğine inanarak kalbî ve vicdani iç hesaplaşma ve aşırılıklardan kaçınmak için de bu kavramların dengeleyici etkisinden yararlanır. Pagan inançlarında, beşerî dinlerde ve İslam öncesi semavi dinlerde de ahiret, cennet, cehennem, araf, kıyamet, haşir, mizan, yargılama, ceza ve mükafat özel bir yer tutar. İslam inancının temel kitabı Kuran'da sadece ahiret inancı yüzden fazla ayette geçer. Bu konuda yazılmış müstakil eserleri de hatırlamak gerek. Yetişme çağında bu kavramlardan yararlanılarak yapılan eğitimlerde çocuğun merhametli, başkasının hakkına saygılı, “dünyayı ahiretinin tarlası bilen”, kendisiyle barışık bir fert olması gözetilir.

“Âhiret dünya hayatını takip eden, ona benzer fakat daha değişik ve ölümsüz bir hayattan, ebediyet âlemine ait çeşitli merhaleler ve hallerden ibarettir. Âhiret inancı, iptidai kavimler dahil, tanrının varlığını kabul eden hemen hemen bütün din ve düşünce sistemlerinde mevcut olmakla beraber, ölümden sonraki bu hayatın mahiyeti ve tasviri hakkında birbirinden farklı görüşler benimsenmiştir”(Topaloğlu, DİA, Ahiret).

Yürek Hasan, abdest aldıktan sonra havluyu uzatan karısına şöyle dua eder: “Hatun, Allah senden razı olsun. Tuttuğunu altın etsin, hayretsin, sana öte dünyada güzel amellerini yoldaş etsin. Can yoldaşım, gül yanaklım” (Zarifoğlu, 2022:12). Ahiret inancı, cennet ve cehennem kavramları **Yürek Dede ile Padişah** adlı masalda salt bilgilendirici bir tutum olarak değil, inanç sisteminin ana unsuru olarak anlatılmıştır. Yürek Dede ve Ayşe Nine'nin birbirlerine yönelik söyledikleri sözler ve tutumları da ahiret inancıyla açıklanabilir. Zarifoğlu, kahramanlara yüklediği İslami duruş ile ahiret inancının her an beşerî değerlerle düşünülmesi gereken bir unsur olduğunu anlatmak istemiştir.

“Bakalım sonu nasıl gelmiş konuşup kelime üleşmenin?”

-Şöyle yürüyüp bir su başı mı arayalım canım, yoksa suyumuz yeter deyip kalalım mı burada?

-Nasıl emredersen, istersen ben gidip bir bakayım, sen yorulma yol arkadaşım, dünya arkadaşım.

-O nasıl bir söz hanım, Allah öte dünyada ikimizi de bir arada dilesin isterim.

-Ah pirim orada beni ne edeceksin, yaşım başım bir hayli, bilirsin Efendimiz cennete yaşlı kadınlar giremeyecek, demiş.

-Kime demiş?

-Yaşlı bir kadına demiş.

-Üzölmüş.

-Sonra ne demiş Efendimiz?

-Bakmış ki üzölüyor, ilave etmiş: 'Çünkü oraya herkes erkek veya kadın, gencecik olarak girecek'"(Zarifoğlu 2022-30).

Vural Kaya,Zarifoğlu'nun kitaplarındaki temel değerler üzerine yazdığı yüksek lisans tezinde bu durumu şöyle açıklanmıştır:

"Çünkü çocuğa ahiret değerinden oturup saatlerce anlatsak onun bilgi dağarcığına bir anda binlerce bilgi yerleştirebilsek bir sanat eserindeki içli ve sanatlı bir anlatımın verebildiği bilinci veremeyiz. Şu hâlde sanat okurun sürekli bilinç sularına yakın durmaktadır: bilgiyi önceleyen ise bilgi sularından bilinç sularına zor atlayabilmektedir diyebiliriz.

Ahiret inancının yahut da değerinin bir modern masalda bu kapasiteyle verilebilmiş olması çağımız için de bir şanstır. Kuru değer anlatıları ile savrulan günümüz çocuk edebiyatı ve çocuk yazarlığı için de bu örneklem mihenk taşı olmalı diye düşünüyoruz" (Kaya, 2007:49).

Anadolu Masalları adlı kitapta da 46hret inancı Zarifoğlu ile aynı düzlemde anlatılır: *"Yörük Beyi'nin bu akıllıca sözleri karşısında önce şaşırın eşkıya reisi sonra tüfeğini indirip yüksek sesle gülmeye başlamış.*

‘Sen’ diye bağırmış, ‘demek istiyorsun ki bu dünyada her şey bir hiçtir, gelip geçicidir. Öyle değil mi?’” (Efe, 2020: 40). Masalın devamında iyi bir insan olmanın ahirette nasıl bir karşılık bulacağı da Yörük Beyi’nin şu ifadeleri ile anlatılmış:

“Halbuki gücünü ve enerjini düşmanlarımızı kahretmek ve onlarla savaşmak için kullanmalısın. O zaman herkes arkandan dua eder. Böyle bir savaşta ölürsen şehir, kalırsan gazi olursun. Allah’ın ebedi nimeti olan Cennet’e kavuşursun. Ben senin gibi bir adamın Cehennem’e gitmesine rıza gösteremem” (Efe, 2020: 42).

“İki seccade serdiler.

Biri önde, biri bir arşın geride.

Sünnetleri kıldılar iki rekat. Başlarını indirip bir müddet sessiz sessiz durdular.

Sonra Hasan Dede kalktı Kamet getirdi. Kalın, erkek, mübarek bir sesle.

O imam oldu, Ayşe nine cemaat.

Bir namaz kıldılar ki bedenleri de ruhları da biz diyelim arşı alada, siz deyin cennet bahçelerinin güllüklerinde.

Onların yüreklerindeki ritimleri bir görebilen olsa der ki:

-Dünya bunlardan sorulur, kâinat bunlara verilmiş, ol deseler olur, yıkıl deseler yıkılır. Namaz bitince başlarını indirip sessiz sessiz durdular.

Güneş doğana dek kııldamadılar” (Zarifoglu, 2022: 13).

Burada namaz kılmanın önemi, namazı nasıl bir dikkatle kılmamız gerektiği Yürek Hasan ve Ayşe Nine’ninteslimiyetleri üzerinden açıklanmıştır. *“Dünya bunlardan sorulur”* derken de namaz kılana Allah’ın vereceği mükâfat hatırlatılmak istenmiştir diyebiliriz.

Zarifoglu’nun kahramanları günlük işlerini düzenlerken namaz vakitlerine göre plan yapar, abdest alırken büyük bir titizlikle davranır, özellikle seher vakitlerini

ibadetle geçirir, namazdan sonra çokça dua eder ve dünyevi işlerini mutlaka namaz için ertelerler.

Anadolu Masalları adlı kitaptaki “İki Arkadaş” adlı masalda da vakit namazlarını asla kaçırmayan ve büyük bir dikkatle namazını kılan ayakkabı tamircisi Emin Usta’nın bu dikkati şöyle verilmiştir:

“*Şişman Sinan hiçbir vakit namazını geçirmeyen ve gücünün yettiğince herkese yardımcı olmaya çalışan ustasını çok seviyor, ’büyüyünce ben de ustam gibi dürüst ve çalışkan bir insan olacağım’ diyormuş*” (Efe, 2020: 45).

Evrendeki Son Hazine adlı kitapta Yaşar Efendi namazlarını kılan, ezanı duyar duymaz dünyevî işlerini bırakıp abdest almaya giden bir kahramandır. Zarifoğlu’nun kahramanı Yürek Hasan ve Ahmet Efe’nin kahramanı Emin Usta’nın namaza verdiği önem çok özeldir.

“*Yaşlı adam Karabaş’a koyunlara göz kulak olmasını tembihleyip çimenlikte namaza durdu. O tekbir getirip ellerini bağlar bağlamaz başlayan rüzgâr, ağaçları da adeta Yaşar Efendi ile rükû ve secdeye götürüyordu. İhtiyar, namazı bitince sesli olarak iki ayet okudu. Bu ayetlerde, ’Göklerde ve yerde bulunanlar da onların gölgeleri de sabah akşam ister istemez, sadece Allah’a secde ederler’*” (Kuran, 13/15).
“*Görmez misin ki göklerde ve yerde olanlar; güneş, ay, yıldızlar, dağlar, ağaçlar, hayvanlar ve insanların birçoğu Allah’a secde ediyor’ buyuruluyordu*” (Coşar, 2022: 58).

Yürek Dede ile Padişah masalında olduğu gibi Yürek Dede’nin namaza durduğunda tabiatın ona eşlik etmesi burada ayetin ifadelerine dikkat çekilerek anlatılmıştır. Bu açıdan iki eserde de namaz betimlemesi birbirine benzer.

3.3. PEYGAMBER

Türkçeye Farsçadan peygamber olarak geçen terim, Kuran ve hadislerde nebi ve resul olarak geçer. “*Allah’tan vahiy yoluyla aldığı bilgileri ve emirleri tebliğ etmek, muhataplarını hak dine çağırarak görevlendirilen yüksek vasıflı kimse. Gerek nebi*

gerek resul Kuran'da 'Allah'ın buyruklarını ve öğütlerini muhataplara bildirmek üzere seçtiği elçi' anlamında, resul ayrıca Allah ile peygamberleri veya diğer bazı yaratılmışlar arasında elçilik yapan melekler hakkında kullanılır” (Yavuz, Yusuf Şevki, DİA, Peygamber). “O (peygamberler ki) Allah'ın mesajlarını tebliğ eder; Allah'a saygı duyarlar. Allah'tan başka kimseden korkmazlar” (Ahzab Suresi 33/39). “Allah meleklerden de elçiler seçer, insanlardan da”(Hac Suresi 22/75). “İşte onlar (peygamberler), Allah'ın doğru yola ulaştırdığı kişilerdir. Sen de onların yoluna uy! De ki: ‘Ben buna (peygamberlik görevime) karşılık sizden hiçbir ücret istemiyorum’”(En'am Suresi 6/90).

“Bir şehrin, gece ipil ipil yanan ışıkları ne tefekkür ettirir ihtiyar adama?

Ne anlatmış Yürekdede, hangi tefekkürden söz etmiş, bizce sır.

Bakalım sonu nasıl gelmiş konuşup üleşmenin..?

-Şöyle yürüyüp bir su başı mı arayalım canım, yoksa suyumuz yeter deyip kalalım mı burada?

-Nasıl emredersen, istersen ben gidip bir bakayım, sen yorulma, yol arkadaşım, dünya arkadaşım..

-O nasıl bir söz hanım, Allah öte dünyada ikimizi de bir arada dilesin isterim..

-Ah pirim orada beni ne edeceksin, yaşım başım bir hayli, bilirsin Efendimiz ‘Cennete yaşlı kadınlar giremeyecek’ demiş” (Zarifoğlu, 2022: 38).

Anadolu Masalları'nda doğrudan Peygamber'den bahsedilmemişse de kelime-i tevhid inancından, Peygamber sünnetinden ve Peygamber'e özgü vasıflardan bahsedilmiştir. Ahmet Efe'nin hikâyelerinde Peygamber kavramına doğrudan vurgu yapılmıştır.

Evrendeki Son Hazine adlı kitapta yaşlı adam ile ilgili anlatılan hatıra da şöyledir:

“Yaşlı adamın çocukluk yıllarında, şiddetli rüzgarlar eser, ekinleri kökünden sökerdi. Yağmur, yağış gelmezdi ağaç olmayınca. Anneler

çocuklarına yemek yapacak malzeme bulamazdı. O günlerde çocuk olan Yaşar Efendi, bir gün camide 'Kıyametin kopacağını bile bilseniz elinizdeki fidanı dikiniz' hadisini duymuştu. Camiden çıkınca Peygamber Efendimizin (s.a.v.) sözünü dinlemeyi aklına koymuştu” (Coşar, 2022: 46).

Coşar, Yaşar Efendi'nin tecrübesinden faydalanarak Eren'in aklındaki tüm sorulara cevap vermiştir. Allah ve peygamber inancıyla ilgili Eren'e yol gösterici olmuş ve Eren'in anlamlandırdıkları karşısında yaşadığı hayreti de çok açık ifadelerle anlatmıştır:

“Eren'in şaşkınlığı iyice artmıştı. Tüm bunlar yalnızca bir tesadüf olabilir miydi? Dün geceden beri gördükleri ona okuduğu masallardan birinin içindeymiş gibi hissettirdi.

-Bizler Allah'ın izin verdiği şeyleri, O'nun izin verdiği ölçüde görebiliriz, dedi adam. Asıl mesele ille de her şeyi görmek değildir. Görmesen de Allah'ın ve O'nun Resulü'nün söylediklerine inanıp iman etmektir asıl olan” (Coşar, 2022: 58).

Kitaptaki **Güvercin Hikâyesi** ile Peygamber ve Peygamber'in sahip olduğu özellikler etkileyici bir biçimde dile getirilmiştir. Bu hikâyeyle birlikte Eren vasıflarından dolayı Peygamber'e hayran olmuş ve O'na dair özellikleri daha da çok merak etmiştir.

“Akşam ezanı ile birlikte herkes camide buluştu. Namazın ardından yetişkinler bahçeye çıkıp sohbeta daldı. Çocukların telaşı da oyun oynamaktır.

Hamza:

-Bizimle gelir misin, diye sordu Eren'e.

Teyzesi uyarmasa olmazdı:

-Uzağa gitme!

Oyun oynarken çoğu kez uzakta mıyım, yakında mıyım diye düşünemiyordu Eren. Neyse ki şu kavurmalı pilavın kokusu, yemek zamanını kaçırmak istemeyen herkesi tılsımlı bir mıknatıs gibi etrafta tutuyordu. Mevlit başlayıp köyün ihtiyarları sırayla okumaya başlayınca, çocuklar da gürültü yapmamaya çalışarak devam etti oyunlarına. Eren'in kulağı hep Mevlit'teydi. Üstelik o gün daha önce hiçbir Mevlit'te duymadığı farklı bir bölüm de işitti. Bir güvercin hikâyesiydi bu.

Bir güvercin, ikindi namazı sonrası gelip Peygamber Efendimizin dizine konmuştu. Güvercin, kendisini kovalayan doğan kuşundan saklanmaya çalışıyordu. Efendimizden yardım istiyordu. Güvercinin altı yavrusu vardı ve eğer doğan onu avlarsa yavruları öksüz kalacaktı. Güvercinin Hikâyesini dinleyince merhametli Peygamberimizin gözleri yaşardı. Güvercini güven veren sözleri ile teselli etti. 'Yüz bin doğan gelse seni vermem. Başımı verip seni terk etmem' dedi. Onu kıyafetinin altına sakladı. Lakin avcı doğan, güvercinin kokusunu almıştı. Gelip Efendimize onu kendisine vermesi için yalvardı. Onun da altı tane yavrusu vardı. Hepsinin de karnı çok açtı. Güvercinle onları doyuracaktı. Alemlerin Efendisi doğana, kendisine sığınan güvercinin yerine ondan daha büyük koyun vermeyi teklif etti. Fakat doğan kuşu koyun eti yemediğini söyledi. Merhametli Efendimiz 'kendi etimden vereyim sana, sen bağışla bu güvercini bana' dedi. Sahabeler kaygıyla bakarken, bir bıçak alıp vurdu mübarek koluna. Neyse ki Allah'ın en güzel kulunun canını yakmak için bıçağa izin yoktu. Yüce Mevla izin vermedi Efendimiz Aleyhisselam'ı yaralamasına. Ateş nasıl İbrahim Aleyhisselam'ı yakmadıysa bıçak da kesmezdi Allah'ın izni olmayınca. Güvercin silkinince Cebrail Aleyhisselam'a dönüştü. Meğer doğan meleklerden Mikail'di. Dediler ki: 'Hakka'a sen oldun habib (sevgili), sen olursun cümle dertlere tabib (doktor)... Biz senin ne olduğunu bilmiş idik. Şefaatin (karşılıksız yardımını) ummağa gelmiş idik' Onun yüce merhameti bu büyük meleklerin zaten bildiği bir şeydi. Fakat Allah, Peygamber'inin şefkatini orada bulunan diğer insanlara göstermek için meleklerine böyle bir görev vermişti.

Dinlediği bu hikâye 'Eren'in çok hoşuna gitti. Hem kendisine sığınan güvercini koruyup hem de doğanın aç yavrularına kıyamayan biriydi onun peygamberi. Başını gökyüzüne çevirdiğinde altında oynadıkları ağacın geçen geceki gibi yine bir kuş ağacına döndüğünü fark etti. Bu defa gelenler güvercinlerdi. İçlerinden birinin gözyaşı mıydı yanağına düşen yoksa bir yağmur damlası mıydı bilemedi. Eren, ebe olduğu için saklambaçta Muaz'ı sobelerken yaşlı adam şöyle tamamladı güvercin hikâyesini:

Kıl şefa'at evliyalar serveri

Cümle peygamberlerin hem rehberi

Failatün failatün failat

Ver Muhammed Mustafa'ya salavat...

Kalabalık, tecrübeli bir koro gibiydi. İmamın sözleri biter bitmez hep bir ağızdan

'Allahümme salli ala seydidina Muhammed' (Coşar, 2022: 68).

Eren tüm bu olanlardan sonra Peygamber kavramını çok daha iyi anlamak ister ve Yaşar Dede'ye Muhammed isminin anlamını sorarak Peygamber'in ahlâkı, hayat tarzı hakkında daha iyi bilgi sahibi olur. Yazarın Eren'i daha doğrusu Eren ve diğer tüm çocukları geleneksel hayatın içerisine çektiğini söylemiştik. Okuyucu kendini doğada bulur, doğadaki her şeyde Allah'ın tecellisini görerek inancını daha sağlam bir yere oturtur ve yukarıdaki hikâyede de gördüğümüz üzere yazar, peygamber kavramını dinin geleneksel anlatı biçimleri ile Eren ve arkadaşlarına hissettirerek anlatır. Çocuklar oyun oynarken mevlit okunur ve ister istemez bunu duyarlar. "Mevlit", Hz. Muhammed'in dünyaya gelişini ve peygamber olarak vahye muhatap oluşunu, miraçhadisesinin gerçekleşmesi gibi önemli olayları anlatan manzum eserlere verilen isimdir. Mevlitte Peygamberimizin dünyaya gelişi, annesi, mucizeler akıcı bir üslupla hikâye edilir. Mevlit icra edilirken arada peygamber, önceki beygaben, nebi ve inanmış müteveffa ümmetin ruhları için Kuran-ı Kerim de okunur. Doğum, ölüm, kandil gibi kutsal kabul edilen dinî vakitlerde mevlit cemiyetleri yapılır. Hatta Anadolu'da yeni mülk sahibi

olanlar, çocuk sahibi olanlar da mevlit okutup evlerinde yemek verirler ve bu bir gelenek hâle gelmiştir.

Anlatılan hikâyede peygamberle birlikte meleklerle, Allah'a ve diğer peygamberlerle ilgili olaylara da dikkat çekilmiştir. En son da salavat getirilerek peygamberimize edilen dualarla sonlandırılmıştır. Romanın tamamında salavat, dua ve Allah inancı esas alınmış ve bu kavramlar romanın sonuna kadar çeşitli şekillerde okuyucuya hadiselerle verilmiş ve salavat çocukların anlayacağı bir dille somut olarak şöyle anlatılmıştır:

“Salavat tıpkı telefonla sevdiğin birinin numarasını tuşlamaya benzer. Sen salavat getirdiğinde melekler, telefon sinyallerini bir yerden bir yere ulaştıran vericiler gibi selamını alır ve Efendimiz Aleyhisselam'a götürür. Güzel Peygamberimiz bu selamı alır ve sana o tatlı nurlarından gönderir. Böylece onunla özel bir ilişki kurmuş olursun. İnsan sevdiklerine özenir, onlar gibi olmaya çalışır. Kişi Peygamberi sevince onun gibi güzel ahlâklı olmaya çalışır. Salavatla birlikte kalbine yağan Nur-u Muhammedî, seni yavaş yavaş Efendimiz Aleyhisselam'ın ahlâkıyla donatır. Bu ahlâk hem dünyada mutluluğun hem de sonsuz hayatta cennetin anahtarıdır” (Coşar, 2022: 74).

3.4. MERHAMET-ŞEFKAT

Allah'ın isim ve sıfatları arasında zikredilen Rahman ve Rahim ile aynı kökten merhamet yumuşaklık, kalp yumuşaklığı manasında kullanılmıştır. Türkçede iyilik, rahmet ve merhamet terimleri birlikte kullanılan ve ortak çağrışımlarla aynı eyleme yönelten kelimelerdir. Merhamet kelimesini *Kubbealtı Lügati*, “Herhangi bir canlının acısını, kederini, mutsuzluğunu yüreğinde hissedip üzüntü duyma ve ona karşı yardım hisleriyle dolma, acıma” olarak tarif eder. Terim Kuran'da, “Sonra da iman edenlerden, birbirlerine sabrı tavsiye edenlerden ve merhameti tavsiye edenlerden olmaktır” (Kuran, 90/17) şeklinde sadece bir ayette geçer.

İnsanoğlunun en önemli hasletlerinden biri olan merhamet ve şefkat alışkanlığı çocuğa verilmesi gereken en önemli değerlerden biridir. Çocuğun çevresine ve çevresindeki tüm canlılara karşı merhametli olması dini ve ahlâki en önemli

kazanımlardandır diyebiliriz. Çünkü sonsuz merhamet sahibi Allah'tır. İyi bir insan ve iyi bir kul olmanın temel özelliklerinden biri de merhamet sahibi olmaktır.

Ahmet Efe masal kahramanlarını en olumsuz durumlarda bile merhametli ve şefkatli davranışlarla okura sunar. Fiziksel özelliklerinden dolayı kendini beğenmeyen Koca Dev, iyilik büyüyle vücudunun daha küçük olmasını istediğini Peri Kızı'na anlatmış. Dağların ardındaki iyilik büyüüne ulaşmak için ilerlerken merhamet ve şefkatle yardım ettiği arı, kırlangıç ve zambaklar sayesinde iri yarı yaratılışında bir hikmet olduğunu fark etmiş.

“Bir an önce dağı aşmak ve arzusuna kavuşmak istiyormuş. Yarı yolda bir arı ile karşılaşmış. Zavallı arıcık yardım istiyormuş ondan. ‘Rüzgâr yuvamızı dağıttı Koca Dev. Kovanımızın ağzını çamurlarla kapattı. Kraliçemiz ve birçok arkadaşımız içerde kaldı. Ne olur bize yardım et!’ diye yalvarıyormuş arıcık. Koca Dev hemen gösterilen yere gelmiş ve kovani yerden alıp ağzındaki çamurları temizleyerek yerine koymuş. Arılar binlerce kez teşekkür etmişler ona. Ballarından bol bol ikram etmişler”(Efe, 2020: 22).

Yürek Dede ile Padişah masalında Yürekdede ve Ayşe Nine birbirlerine ve çevresindeki herkese, her canlıya karşı merhametli olmaya çalışırlar. Tüm masal boyunca bu böyledir. Yapay masal olarak kurgulanan eserde iyiliğin önemi üzerinde durulmuş, iyilik açıklanırken kötülük kavramına yer verilmemiştir. Dolayısıyla iyilik teması tek taraflı masalda işlenir. Kötülükle bir çatışmadan kahramanlar ve günlük hayatın içindeki olaylarla iyiyi ve iyiliği yüce bir olgu olarak çocuğa vermek amaçlanmıştır. Bunu, kahramanlar Allah'ın rızasını kazanmak için yaparlar. *“Bunları böyle der demez Yürekdede gitmiş deveciğin yanına. Ona şöyle bir bakmış. Sevgiyle merhametle”* (Zarifoğlu, 2022: 42).

Evrendeki Son Hazine adlı romanda Yaşar Dede tabiattaki her canlıya merhametle muamele edilmesi gerektiğini anlatır ve Eren'e merhametlilerin en merhametlisi olarak Yüce Allah'ı anlatır. Teyzesiyle çıktığı yolculukta arabaları bozulunca Yaşar Dede onları evine alır ve merhametle muamele eder.

3.5. ADİL OLMA

Şimşek ve Çiftçi, “Ahmet Efe’nin Çocuk ve İlk Gençlik Romanlarının Eğitsel Unsurlar Açısından İncelenmesi” adlı makalesinde şu tespitte bulunurlar: “*Birbirini destekleyen değerler, yaşamda önemli bir yere sahip olan adaletin sağlanması için de söz konusu edilebilir*”(Şimşek-Çiftçi, 2019:131).

Efe’nin *Anadolu Masalları* kitabı için de bunu söyleyebiliriz. Kahramanların yaşadığı her olayda Allah rızası için, iyilik için adaletin sağlanmasına dikkat edilmiştir. “İki Arkadaş” adlı masalda anlatılan hikâyede padişah oğluna ve oğlunun arkadaşına aynı muameleyi yapmış, oğlunun hatalı olduğu bir durumda ona büyük bir ders vermiştir. “*Padişah, oğlunun bu haksız isteği karşısında bir an için şaşırıp kalmış ama ona bir ders vermek de istemiş. Hikâyenin tam burasında Emin Usta’nın çırağı Şişman Sinan: ‘Fakat usta, büyük bir haksızlık bu! Falcı kadının yüzünden vezirin oğlu öldürülür mü hiç? Asıl o fitneci kadını öldürmek lazım’ diye bağırmış*”(Efe, 2020:52). Emin Usta adalet kavramını çırağına anlatabilmek için padişahın adalet kavramını sadece halka değil oğlunun davranışlarında da gözettiğini göstermiştir. Efe halkı için çalışan ve her türlü fedakarlığı gösteren oba beyinin eşkiyaya sarf ettiği şu sözlerle de adaletin önemi vurgular: “*Senin gibi yiğit bir adam halkın kazandığı mala haksız yere nasıl göz diker? Asıl yiğitlik alın teriyle kazanıp insanlara da faydalı olmak değil midir?*”(Efe, 2020:40).

Yürekdede ile Padişah adlı masalda Yürek Hasan padişahın halk arasında bilinen özelliklerinden bahsederken şöyle der: “*Onu çok yüce, çok adil, çok merhametli bilirim evladım*” (Zarifoğlu, 2022:51).

3.6. YARDIMLAŞMA-YARDIMSEVERLİK

Kaya, tezinde şöyle bir tespitte bulunur:

“*Yürekdede dünyada kanaatin, ahlâkın, nezaket ve kıymet bilirliliğin, iyilik severliğin, yardım severliğin, dost oluşun, tevazuunun, izzet ve ikramlılığın temsil kişisidir Hasan Dede*”(Kaya, 2007:20).

“*Yürekdede böyle dedikten sonra, onlara içecek bir şeyler getirmek üzere doğrulurken dönüp onlara şöyle dedi:*

-Rahat oturun, rahat edin. Farzedin ki her yan sizin mülkünüzdür. Sonra ananız olsun, yaşlı bir hatunum vardır. Sizi evladı gibi bilir.

Onlar da serbestçe oturmuşlar.

-Size soğuk bir ayran getireyim. Sonra da kalın, misafirimiz olun. Yemeği bizimle yeyin. Biz de size dua eder, teşekkür ederiz”(Zarifoğlu, 2022:37).

Efe'nin masallarında içinden çıkılamayan durumları çözüme kavuşturmak için insanlığın esas görevi olarak çocuklara yardımlaşma anlatılmıştır. Koca Dev yardımseverliği sayesinde tüm canlıların sevgisini kazanmıştır. “*Yoluna devam ederken yine yalvaran bir ses duymuş Koca Dev. Bakmış ki su zambakları gözyaşları dökerek kendisini çağırıyorlar.*

‘Derdiniz nedir?’ demiş Koca Dev, ‘niçin ağlıyorsunuz?’

‘Ah sorma sevgili Dev’ demiş su zambakları, ileriye kocaman bir kaya yuvarlanmış, bize gelen suyu engelliyor. Neredeyse ölmek üzereyiz. Ne olur o kayayı kaldır oradan.’

Koca Dev için bu da çok kolay bir işmiş elbette. Hemen parmaklarını uzatıp kayayı çıkarmış oradan, başka bir tarafa atmış”(Efe, 2020:24).

Anadolu Masalları'nda Anadolu'nun bir köyünde yaşayan ormandan kestiği odunları satarak geçinen Salih Dayı yangından dolayı kesecek ağaç bulamadığında oğullarına şu öğüdü verir: “*Artık size iş düşüyor yavrularım. Kıymetini bilmeyen cahil kimselerin yüzünden o güzelim ormanlarımız yok olup gitti. Köyde geçim zorlaştı. Yoksul düştük. Kasabaya gidip Tüccar Ömer adındaki eski bir arkadaşımı bulmanızı istiyorum. Vaktinde ona çok iyilik yapmıştım. Şimdi o da bize yardım edebilir”(Efe, 2020:69).* Bunları söyledikten sonra da oğullarına balta verip şöyle der: “*Belki de elinizdeki baltalarla birilerinin yardımına koşar, iyilikte bulunursunuz. Bu öğütlerimi sakın aklınızdan çıkarmayın”(Efe, 2020:70).*

3.7. UMUTLU OLMA

“Allah'tan ümit kesilmez” anlayışı Allah'ın her daim, her zorluktan çıkmak için kullarına yardım edeceğinin halk arasında bilinen söylemidir. Umudun kaynağı bilhassa

Efe'nin masallarında ilahî eksende aranmıştır. Her türlü eşyalarına el koyan eşkıyalara karşı halk, oba beyinin gelip onları kurtaracağına dair umutlarını dualarla muhafaza etmişlerdir. Umutla Allah'a inanıp dua etmişler ve beylerinin gelişini beklemişlerdir.

Zarifoglu, sadece iyiliğin ve iyilerin olduğu Yürekdede ile Padişah'ta günlük telaşın, sıkıntıların içinde karşılaşılan türlü zorluklarda "Allah Kerim" inancıyla O'nun rızasını gözeterek hareket eden Yürek Hasan ve Ayşe Nine'nin umudunu çok güzel yansıtmıştır.

3.8. HELAL KAZANMA

"Küçük Mehmet, hemen oltasını hazırlamaya ve kancaya küçük bir yem takıp denize fırlatmaya başladı. Tıpkı babası gibi misinayı 'Ya Allah, Bismillah!' diye savurmuş, Allah'tan hayırlı ve bereketli avlar niyaz etmişti. 'Her şey Allah'tan' demişti babası. 'Erken uyanarak, arı duru sudan abdest alıp namaz kılacak, sonra da rızığımızın peşinden koşacağız. Allah yardım etmedikçe hiçbir işimiz rast gitmez. Oltayı her salısta besmele çekmeliyiz ki kazancımız helal, rızığımız bereketli olsun" (Efe, 2020: 60).

3.9. DOĞRULUK-DÜRÜSTLÜK

Hayat boyu ödün verilmemesi gereken bir değer olan dürüstlük ve doğruluk.

İslam dini için de bir Müslüman'ın sahip olması gereken temel özelliklerdendir. *Anadolu Masalları*'ndaki "Kasırga Cezası" adlı masalda küçük bir köyde sebze meyve yetiştirerek geçimini sağlayan Bayram Çavuş için şu sıfatlar kullanılır: "*Bayram Çavuş akıllı, çalışkan, dürüst ve namuslu bir insandı. Kimsenin hakkına göz dikmez, alnının teri, elinin emeğiyle geçinir, malının çürüğünü ve çarığını ayıklar, bu yüzden de müşterileri tarafından çok sevilirdi*"(Efe, 2020:77). Bu cümlelerde işini doğru yapan, dürüst bir insanın bu davranışların karşılığında da insanların sevgisini kazandığı anlatılmaktadır.

3.10. MİSAFİRPERVERLİK-CÖMERTLİK

Yürekdede ile Padişah'ta Yürek Hasan ve Ayşe Nine'nin çadırlarına gelen misafirlere gösterdikleri misafirperverliği yazar şu şekilde anlatır:

“İşte o anda Yürekdede, karısı Ayşe Nine ve devecik, üçü birden gördüler ki taa uzaklardan gelenler var. Bir grup atlı.

-Gözün aydın, dedi Yürekdede karısına.

-Gözümüz aydın, dedi Ayşe Nine, şükürler olsun misafir gönderene”(Zarifoglu, 2022:32).

İzzet ve ikramda bulunmak da misafirlere karşı çok önemli bir değerdir. Misafirperverliktoplumsal geleneğimizin önemli kavramlarından biridir. Anadolu insanının misafirperverliği neredeyse evrensel kabule mazhar bir haslettir ve kültürel karşılığı bulunan yüksek bir değerdir. İnsana hizmet etmenin Allah katında mükâfatlandırılacağı inancı gelenekte kabul görmüştür. Yürek Hasan ve karısının deveyi kesip misafirlerine ikram etmeleri bundandır. Bu gelenek imkânlar nispetinde sürdürülmektedir.

3.11. TEVEKKÜL

“Dinî literatürde ‘kişinin Allah katında olana güvenip insanların sahip oldukları şeylerden ümit kesmesi; vesvese, endişe ve rızık kaygısı halini yok edip rızıkta ve bütün işlerinde Allah’a güvenip teslim olması, O’nun iradesine boyun eğerek işin sonunu O’na bırakması,’ gibi anlamlara gelir” (Önal, 2017:293-303).

Allah inancına sahip kişiler hayatın içinde gösterdikleri çabadan sonra sonucun Allah’a bırakılması gerektiğinin bilincindedirler. Efe, Zarifoglu ve Coşar da bu kavramın okuyucuya eser boyunca anlatmışlardır. Her durumda tevekkülle kahramanlar hadiselerle yaklaşmışlar ve dua etmişlerdir. Yürek Hasan ve karısı Ayşe Nine “İnşallah” diye işe niyet ederler. Hasan Dede tevekkül ile Allah’a sığınır, sabır gösterir, yoksulluğunu dillendirmez, gerçek yoksulluğun varlık içinde yoksulluk olduğunu düşünür. *“Hep aynı hayat. Hep aynı göç. Fakat ne bıkkınlık doğmuş içerisinde ne bir değişiklik olmuş dünyaya bakışlarında.*

Ancak hep kemal bulmuşlar. Yücelmişler”(Zarifoglu, 2022:8).

Misafirlere ikram için deveyi kesip yedirmeye niyetlenen Yürek Hasan'a karısı endişesini şöyle dile getirir: "Devecik olmayınca, şöyle düşündüm de aşılacak dağları, yüksek dağları. Ben eşyanın ne kadar çoğunu sırtıma vursam, ah nedeyim, kocadım, elden ayaktan düştüm, korkarım yükün çoğu sana kalır, sana eziyet olur. Zaten hiçbirini bana bırakmazsın, onca yükü ne yaparsın.

-Sen hiç meraklanma, dedi Yürek Hasan. Yüce Allah bir kolayı halk eder"(Zarifoğlu, 2022:42). Yürek Hasan'ın verdiği cevap büyük bir tevekkül örneğidir.

Anadolu Masalları'nda tüm masallarında tevekkül kavramını bir şekilde dile getiren Efe, Küçük Balıkçı Mehmet'e balık tutmanın inceliklerini anlatan babasının şu cümlesini vurgular "*İnşaallah!*"(Efe, 2022:58)

3.12. TEVAZU (ALÇAKGÖNÜLLÜLÜK)

"Masaldaki ana karakterler Yürekdede ile eşi Ayşe Nine'dir. Hep iyi düşünen, olan ya da olmayan bir şey varsa muhakkak hayırlısı olduğuna kanaat getiren kişilerdir. İhtiyaçtan fazlasını edinmeyi, dünya malına düşkünlüğü ayıp saymakta ve olanla yetinmektedirler. İyiliklerinin karşılığında bir küp altın bulmuşlar, onu da ihtiyaç sahiplerine dağıtmışlardır. Eserde gözü tok, gönlü zengin karakterlere yer verilmiştir. Padişah mütevazi bir karaktere sahiptir. Statünün geçici olduğu; ahlâk, terbiye, sevgi, saygı kavramları olaylar içinde çocuğa uygun olarak işlenmiştir" (İpek, 2019:53).

Anadolu Masalları adlı kitapta Küçük Balıkçı Mehmet'e Bekir Kaptan şu öğütleri verir: "*Oğlum, daima dürüst, alçak gönüllü ve çalışkan bir insan ol. Ve hiçbir vakit babanı ve anneni üzme. O zaman ünlü balıkçılar defterine senin de adın yazılır"* (Efe, 2020:66).

3.13. ŞÜKÜR

"Yürekdedeyle Ayşe Nine'nin bir eşekcikleri varmış.

Çok uzun yıllar hizmet etmişler birbirlerine.

Derken, bir gün ahıra girmişler ki, eşekçiğin nalları havada. Hani ayıp olmasa, nalları dikmiş diyeceğiz.

Yürekdedeyle karısı üzölmüş yakınmış ama:

-Takdiri İlahi deyup teselli bulmuşlar. Elbet demişler gerekse bize bir yük taşıyan, Allah bir tane daha kısmet eder” (Zarifoğlu, 2022:16).

“Elhamdülillah Allah bize misafir gönderdi. Hamdolsun onları ağırladık. Önlerinde Allah’ın verdiği nimetleri koyduk.

-Hamdolsun, Allah’a şükürler olsun” (Zarifoğlu, 2022:40).

***Anadolu Masalları**’nda “Ahmet’in Baltası” adlı masalda babasının yardım ettiği arkadaşını bulan Küçük Ahmet sevinçle şu cümleleri kurar: “Şükürler olsun, sizi buldum” (Efe, 2020:74).*

SONUÇ

“*Batı ve Türk Çocuk Edebiyatında Kutsal ve Kutsalla İlişkiler*”i ele aldığımız tez bir bakıma edebiyatımızda gelenek ve geleneğin dönüştürülmesi ile kutsalın edebiyata bir değer olarak girmesi üzerine düşünmeyi de zorunlu kıldı. Bunun üzerine düşünürken öncü yazarların meseleye nasıl baktığına ve vardıkları sonuçları eserlerinde nasıl ele aldıklarına da bakma gereği duyduk.

Kuran-ı Kerim ve Hz. Peygamber’in hadisleri ışığında birinci nesil Müslümanların çocuk terbiyesini anlamaya çalıştık. İslam tarihinin ilerleyen yıllarında ilk Müslüman öncülerle ulemanın meseleyi öğüt başlığı altında ele alma şekline kısaca değindik. Bu çerçevede yapılacak daha detaylı bir çalışmada eserlerine atıfta bulunduğumuz alimlerin önerilerine İbn Haldun’dan da eklemeler yapmak mümkün, çünkü İbn Haldun da Mukaddime’sinde çocuk eğitimi, çocuklara dil ve Kuran’ın öğretilmesi ile ilgili meseleleri ele almıştır. Klasik edebiyatımızda meselenin ele alınış şekline de birinci bölümde örneklerle değindik.

Kadim gelenek içerisinde önemli bir yer tutan çocuk eğitimi ve çocuğun aidiyet duygusunu besleyecek metinler olmakla birlikte modern veya Batı Tesirinde Türk Edebiyatı döneminde çocuklar daha doğrudan metinlere dahil edildi ve çocuklara özgü edebî metinler üretildi. Bu dönemde Tefik Fikret (1867-1915) *Şermin* adlı eseri ile öncü ve önemli bir sima olarak öne çıkar. Bu eserde ideal çocuk anlatılmaya ve çocuğa dair bir çerçeve çizilmeye çalışılır. II. Meşrutiyet’ten sonra *Haluk’un Defteri* ile oğlu Haluk’a seslenen şair, Haluk aracılığı ile çocuklara ve gençlere ağır bir sorumluluk ve misyon yükleyerek yeni nesli evrensel değerlere sahip kabul ettiği dünyanın değerlerine çağırır ve onun şahsında Batılı insan tipini yüceltir.

Mehmet Akif (1873-1936) bu dönemde Asım’la inandığı değerler dünyasını yeni nesle anlatarak ideal bir nesil portresi çizer. İslamiyet’in şartlarını tek tek zikreden Akif, Âsım aracılığıyla farzlar konusundaki hassasiyetleri öğretmek model insanı dava sahibi öncü bir nesil olarak tarif eder. Bu tarifinde temel kaynak olarak da Kuran’ı işaret eder.

*Doğrudan doğruya Kur'an'dan alıp ilhâmı,
Asrın idrâkine söyletmeliyiz İslâm'ı (Akif, 2009: 403).*

Tanzimat'la başlayan Batılılaşma çabaları I. ve II. Meşrutiyet dönemlerinden itibaren sistematik bir anlayışla kadın ve çocukları da içine alan genişlemeye giderek nesli dönüştürmeye ve geleneğe yaslanan kültürel değerleri olumsuzlamaya başladı. Cumhuriyet'in ilanından sonra gerçekleşen devrimler, yerleşik kültürle yeni tercihlerin arasını belirgin bir biçimde daha da açmaya başladı. Doğal olarak her rejim geleceğini garanti altına almak ve bir tehlike karşısında kendisini koruyup kollayarak, yaşatacak nesiller ister. Bunun yolu da yeni doğacak çocukların annelerine yönelik bir eğitim modeli geliştirmek ve çocuğu yetiştirecek anneyi dönüştürmektir. Bu ideallerle yola çıkan Cumhuriyet kadına ve çocuğa yeni hayat değerleri çerçevesinde pozitif ayrımcılık yaparak işe koyuldu. Eğitimi ideolojik bir zemine oturtan yeni anlayışa uygun nesil yetiştirme projesi devlet kurumları aracılığı ile resmi ve yasal uygulama haline getirildi. Sınırlı okur yazar kitlesine hitap eden dönem medyası da geleneği, kutsalları, geleneği temsil eden toplum önderlerini toplum nezdinde küçük düşürmek için doğru ve yanlışlığına bakmadan her türlü yayını yaptı. Dönem edebi eserleri, dergi ve gazeteleri bu yayın örnekleri bakımından oldukça zengin malzeme sunar.

Kutsal, gelenek ve dini kavramların cumhuriyetten sonra edebiyatımıza dönüşü daha çok "dini hayatı bir tercih olarak yaşayan şair ve yazarların" yetişmesinden itibaren ortaya koydukları eserlerle mümkün olmuştur. Çünkü kendilerini "modern" olarak tanımlayan gazeteci, yazar ve şairler; daha çok gelenek ve geleneğe dair meseleler ile dine dair değerleri ve kutsalları alay konusu yapmayı tercih etmişlerdir.

Bu çalışma sırasında fikri bakımdan meseleyi temellendirmek için cumhuriyet dönemi öncü düşünce adamı ve şair Sezai Karakoç'un dinî değerleri ve geleneği anlama ve tanımlama biçimini anlatmaya çalıştık. Hatta yaşadığı dünyaya çocuğu nasıl taşıdığı, sahabe-çocuk ilişkisini, çocuk-anne ilişkisini, doğduğu coğrafya çocuklarını ele alma biçimini örneklerle ele alarak bir merak alanı oluşturmaya çalıştık. "Masal, Anneler ve Çocuklar, Çocukluğumuz" ve "Seni süt içmeğe çağırıyorum parmaklarımdan" (Karakoç, 2000:45) derken, mucize ile kurduğu ilişkiyi hatırlatmak istedik. Hatta çocukluğuna atıf yaparak yazdığı "Çocukluğumuz" şiiri ile cenknâme ve sahabe hayatını nasıl dönüştürdüğüne dikkat çekmek istedik. Çünkü modern zaman diline dönüştürülmemiş metinler yeni neslin ilgisini çekmiyor ve okunmuyor.

"Annemin bana öğrettiği ilk kelime

Allah, şahdamarımdan yakın bana benim içimde

*Annem bana gülü şöyle öğretti
Gül, O'nun, O sonsuz iyilik güneşinin teriydi
Annem gizli gizli ağlardı dilinde Yunus
Ağaçlar ağlardı, gök koyulaşırđı, güneş ve ay mahpus
Babamın uzun kış geceleri hazırladığı cenklerde
Binmiş gelirdi Ali bir kırata
...
Fetihlerde bayram yapardık
İslâm bir sevinçti kaplardı içimizi
Peygamberin günümüzde küçük sahabileri biz çocuklardık
Bedir'i, Hayber'i, Mekke'yi özlerdik, sabaha kadar uyumazdık
Mekke'nin derin kuyulardan iniltisi gelirdi” (Karakoç, 200:97-98).*

Sanatkâr, şair ve edebiyatla ilgili kişilerin gelenekle ilişkisini ve geleneği yeniden inşa biçimini teorik metinlerle de açıklıkla ortaya koyan Sezai Karakoç geleneği, sanatçıların kendinden önce gelen öncü isimlerle bir alışverişi olarak niteler (Karakoç, 2014: 21).

“Hızır-la Kırk Saat” “Taha'nın Kitabı” ve “Leyla ile Mecnun” gelenekli metinlerin modern anlatıya dönüştürülmesinin önemli örnekleri olarak okunabilir. Çünkü Karakoç'a göre gelenekle bağlarını kopararak tamamen yeni bir şey ortaya koymak mümkün değildir. Yeni bir eser için “o geçmiş zaman eserlerini sevmek, onlardan zevk almayı bilmek, geçmiş sanatları ve şairleri daha yakından tanımaya çalışmak, âdeta onlarla birlikte olmak, onlarla gün geçirmek, zihinde ve hayalde olsun, onların eserlerini vermelerini izlemek, buna tanık olmak ve bu izleyiş ve tanıklıktan sonsuz bir mutluluk duymak”la mümkündür.

Mekke, Medine, Hint Yarımadası, Buhara-Semerkant'tan Anadolu şehirleriyle kardeşlik tesis eden Karakoç, Kudüs, Bağdat, Kahire, İstanbul, Bursa, Bosna'dan Kurtuba'yı kucaklayarak İslam medeniyet havzasında oluşan geleneği yeniden yorumlayarak modern zaman diliyle yeniden yorumlar. Bunun en tipik örneği “Leyla ile Mecnun” isimli uzun şiiridir (Karakoç, 2000: 517-600). Gencevî ile başlayıp Fuzulî ile devam eden klasik bir metnin çağ diliyle yeniden yazılarak geleneğin nasıl yaşatılması gerektiğinin bir örneği olarak edebiyatımızda yerini aldı.

Geleneği anlama ve dönüştürme anlayışımızı Sezai Karakoç ile temellendirdikten sonra teze konu çalışmayı bu anlam alanı içerisinde değerlendirdik. Çünkü çocuk edebiyatı geleneğe yaslanarak, kutsalı koruyarak ve kadim birikimi doğru bir dille aktararak yaşatmak mümkün olacaktır.

Türk Çocuk Edebiyatı'nda önemli üç ismin eserlerinde ve Batı Çocuk Edebiyatı'nda klasik hale gelen üç eserde, kutsalı ve kutsala ait unsurları incelemeye çalıştık. Ülkemizde çocuk edebiyatına dair verilen eserlerin birçoğunda batıya özgü niteliklerin, değerlerin ağır bastığını biliyoruz, görüyoruz. Yapılan birçok eleştiride çocuk edebiyatına ait ürünlerin çoğunda Hıristiyanlığa ait birtakım değerlerin farkında olunmadan aktarıldığını; bazı eserlerde de bunun kasıtlı olarak yapıldığını gözlemliyoruz. Birçok yorumda da Batı'nın, Türk Çocuk Edebiyatı'nın inanç ve değerlerini yansıtmaması bakımından çok daha iyi bir yerde olduğundan bahsedilir. Dil, üslup, kahramanlar, olay örgüsü ve muhteva olarak Batı Çocuk Klasikleri ile Türk Çocuk Edebiyatı eserlerinde din, kutsal, değerler ve geleneğe bağlı olarak sürdürülen inançları modern zamanlarda kimliğini koruyarak yaşama tercihinin seçtiğimiz eserler bağlamında incelemeye çalıştık.

Batı tesirinde kalan bir grup aydın ve kamu memuru eliyle bize ait olmayan bir kültüre maruz bırakılarak devşirilen bu ülke çocuklarının dayatılan kültürel kimlikten kurtulmaları için yeni arayışlara olan ihtiyaç ve talep her zamankinden daha önemli bir boyut kazanmıştır. Bir zorunluluk olmamasına rağmen maruz kaldıkları kültürel deformasyonla açık ya da gizli bir şekilde Batı edebiyatının edebi metinlerini taklit eden çok sayıda yazarımız var. bu yazarlar meşhur olmak ve kabul görmek için gerçeklik, kurgu, kurmaca, öz, biçim gibi Batı edebiyatının yorumlama araçlarını kullanmaktan kaçınmıyorlar. İnançlarının gereğini hassasiyetle yaşayan kimi Müslüman yazarlar da Batı edebiyatının gönüllü hayranları olarak ve devşirildiklerinin farkında olmayarak savundukları değerlere ihanet eden metinler yazabilmektedir. Batının kutsal kasesinden sunulan baştan çıkarıcı metinlere şüphe ile bakabilmenin ipuçlarını aramaya çalıştık.

Bu çalışmada farkında olunmadan unutulmaları hatırlamaya çalıştık. kendilerini Müslüman olarak tanımlayanların inanç ve kültürleri doğrultusunda talim ve terbiye, kutsala yönelik yeni edebiyatın ne olduğunu ana hatlarıyla üç yazarın metinleri ile anlamaya çalıştık.

Kadim gelenekten tevarüs eden kelimeleri, kavramları, mefhum, ıstılah ve terkipleri koruyarak; anlam alanlarının dışına çıkmadan güne taşımanın mümkün olduğunu göstermeye çalıştık veya hatırlatmak istedik. edebiyatın her alanına sirayet eden ve bir yerlere yaslanarak devşirilmişliğini örten kalem erbabına cep aynası ölçeğinde bir görünürlük sağlama iddiamızı ana hatları ile ortaya koyduk. İdraklerin uyanışı için çağ yazarlarının birer eserini pusula kıldık.

Batı Çocuk Edebiyatı eserlerinden *Polyanna*, *Heidi* ve *Küçük Kadınlar* adlı eserleri ve müelliflerinin kutsala bakışlarını ve kutsalı ele alma biçimlerini inceledik. Batı'nın Hıristiyanlığa ait değerlere büyük önem verdiğini ve bu değerleri müstakil olarak ele alıp eserlerde işlediğini gördük. Buna karşın, genel anlamda Türk edebiyatında, özel olarak da Türk çocuk edebiyatı metinlerinde ideolojik tercihlerden dolayı kimi çevrelerin İslam dini ile ilgili değerlere bir tercih olarak yer vermediğini görüyoruz. Bu durum çocuk ve gençlerimizin dinlerine ait değer ve yargıları bilmemelerine, eksik öğrenmelerine ve bu konuda yanlış düşüncelerine sebep olmaktadır. Bu eksiklikle hayatını şekillendirmeye çalışan çocuk, Batı'dan okuduğu- izlediği eserlerde gördükleriyle değer ve inanç noktasında oluşun boşluk ve çatışmaları onaramamakta ve eksikleri Batı'ya ait okuduğu değerlerle gidermektedir. Müslüman çocuklarda dinlerine karşı ciddi bir önyargı oluşmakta ya da olumsuz bir tutum gelişmektedir. Bunun neticesinde ailede, okulda ve sokakta fikri çatışmalar sonucu bir huzursuzluk ortamı boy vermektedir.

Buraya aldığımız Türk Çocuk Edebiyatı'na ait eserlerde de gördüğümüz üzere İslamiyet ile ilgili değerler bir din adamı veya dini hassasiyeti yüksek insanlar aracılığı ile verilmeye çalışılmıştır. Cahit Zarifoğlu'nun yazdığı Yürek Dede ile Padişah adlı masal kitabı her ne kadar bir çocuk kitabı sayılsa da aynı zamanda yetişkinlere dinin ve dine ait değerlerin nasıl anlatılması gerektiğini anlatan yol gösterici bir kitaptır. Sadece iyilerin ve iyiliklerin olduğu, kötülere ve kötülüklere yer verilmeyen masal, modern ve dönüştürülmüş bir masal örneğidir.

Birçok masalın anlatıldığı Ahmet Efe'nin *Anadolu Masalları* adlı kitabı, kültürel motiflerle şekillenmiş, dini ve ahlâki açıdan doğruluğa ulaşarak mutlu sonla biten, klasik masal tekniğiyle yazılmış masallardan oluşmaktadır. Her iki kitapta da dini değerler hayatı şekillendirmede esas alınmıştır. Figen Yaman Coşar'ın *Evrendeki Son Hazine* adlı eseri ise günümüz çocuklarına seslenen, onlara yol göstermek için maceralarla

kurgulanan bir üslup ile kutsalı ve kutsala ait öğelerin arayış serüvenini ve arayışını iyi ile buluşturarak anlatan, dünyayı bu arayışla anlamlandıran çocuk kahraman ile çocuklara seslenen bir romandır. Bu üç eser kendi içinde de tür, kurgu, muhteva olarak farklılık taşımaktadır. Üç eserin ortak özelliğikurguda dini hassasiyetleri gözeten, dini kurallara ve kıstaslara göre hayatını şekillendirmeye çalışan kahramanların olması ve bu kişilerin etrafında hadiselerin şekillenmesidir. Bugünkü çocuk dünyasına ve söylemine en yakın eser, maceralarla kurgulanması, günümüz çocuğunun sahip olduğu imkanların da yer alması sebebiyle *Evrendeki Son Hazine*'dir. Modern dünyadan kaçışın da çok iyi kurgulandığı eser, çocuk edebiyatı metinlerinde kutsalın işleniş biçimi açısından iyi bir örnek teşkil etmektedir.

Yaşadığımız modern zamanda İslam dinini ve ihtiva ettiği değerleri anlatmak için yeni bir dil, üslup ve anlayışa ihtiyaç var. Dini vecibe ve kuralları çocuklara geleneğin yerleşik ve müstakil anlatımıyla anlatmaktan ve bu değerlerden bahsetmekten kaçınmamak gerekir. Dini olsun veya olmasın sıralı ve zorlayıcı-buyurgan dilin yeni nesilde olumsuzluk çağrıştırdığını biliyoruz. Dini anlatılarda cehennem vurgusunun korkutma ve uyarma maksadıyla kullanımının da dinleyenlerde etkili olmadığına tanıklık etmişizdir. Burada yanlış bir kanaat sahibi olunmamasını teyit maksadıyla dini hassasiyetleri gözeten, halktan insanların öncülüğünde dini anlatmak elbette kötü değildir, ancak çocuklar için yeni bir üsluba ihtiyaç olduğu göz ardı edilmemelidir. Fakat dinin temsilcileri, bilginleri ve alimleri olan Müslüman din adamlarının olumlu olarak çocuklara tanıtılması kutsala ait öğelerin daha iyi anlaşılmasını ve kabulünü sağlayabilir. 20. yüzyılda maruz bırakıldığımız kültürel kırılma sonucu dönemin yazarları, sanatkârları ve karikatür çizerleri ideolojik gerekçelerle din ve dine dair her argümanı, tipi, yapıyı, kurum ve mekânı topluma olumsuz sunarak kötü göstermeyi ilerencilik saydılar. Bu yaygın kötüleme sonucu Müslüman, muhafazakâr, milliyetçi ve dindar çevrelerle toplum arasında da bir kırılma, geri çekilme ve küskünlük yaşandı. Bu tespitten hareketle şunu söylemek yerinde olacaktır: Muhafazakâr çevrelerin kültür-sanat-edebiyat ortamından dışlanması aynı zamanda eser verecek nitelikte insanların yetişmesine de mâni oldu. Modernlerle, eser anlamında eşitleme yolculuğu da meşakkatli ve zor bir süreçti.

Modern anlamdaki kurgular elbette ki çağı yakalama açısından önemlidir. Ama geleneği yaşatmak, kutsalla olan ilişkiyi gelenekle kurmak kurguyu daha da güçlendirir.

Bu sebeple klasik metinlerin özünden koparılmadan öze bağlı kalmak kaydıyla, yeniden yazılması, dönüştürülerek yaşadığımız çağa ve çağ insanına kazandırılması gerekir. Peygambere ait, dine ait ve tarihin önemli kişileri ile geleneği inşa eden değerler, kurallar, mekanlar, olaylar ve olguların yeniden üretilmesine ihtiyaç var. Meselenin anlaşılması için Suriyeli yönetmen Mustafa Akkad'ın 1976 yapımı Çağrı filminden örnek vermek doğru olacaktır. İslam'ın doğuşunun, Mekke'deki mücadelenin, Hicret ve ilk ezanın anlatıldığı; Bedir, Uhud ve Hendek savaşları ile Mekke'nin fethinin anlatıldığı film 20. asrın yüz akı işlerinden biri olarak tarihe geçmiştir. Mecid Mecidi'nin 2015 yılında senaryosunu yazarak ve yöneterek çekimlerini gerçekleştirdiği ve peygamberin çocukluğunu anlattığı film de “gelenekli anlatımın yeniden üretilmesine” doğru bir örnek olarak değerlendirilebilir.

Gelenek dini yaşatmak ister. Geleneği yaşatma ve gelecek nesillere aktarma noktasında bizlere düşen görev klasik eserleri anlayabilecekleri üslup ve yöntemlerle çocuk dünyasına kazandırmaktır. Bunun Batıdaki ilginç örneklerinden biri de John Ronald Reuel Tolkien'in yazdığı Yüzüklerin Efendisi olup kitap ve film olarak dünyayı kasıp kavuran eser pagan kültürden, orta çağ Hıristiyanlığına, sihir ve büyüye dair pek çok olguyu yoğurarak başarılı bir kurgu ile modern zamana taşımayı başarmıştır. Bu özelliğiyle Batı'nın dünya çocuklarını etkilemede çok başarılı olduğu eserlerden biridir. Hem kitap çocuklar tarafından çok beğenilmiş hem de sinema filmi büyük beğeni toplamıştır. Yayınlandığı ilk günden itibaren çocukların dillerinden düşürmediği kitabın-filmin etkisinden hala bahsedilmektedir. Bu eserde çocukların muhayyilelerini derinden etkileyen bir kurgu yapılmış ve bu kurgu da görsellerle ekranlara aktarılıp eserin kalıcı olması sağlanmıştır.

Türk Çocuk Edebiyatı'nda da Mantıkut Tayr gibi, Dede Korkut gibi eserlerin tekrar yazılıp çocuklara kazandırılması bir kültür ve medeniyet ortamının yeniden inşası, kültür aktarımı, değer aktarımı, kutsalın anlatımı açısından çok daha önemli olacaktır. Bahsettiğimiz çocuk edebiyatı metinlerinde dini hassasiyetlere dikkat eden bir yaşlı dede, nine, amca, imam, Kuran öğreticisi, toplum önderi, inançlı teknoloji uzmanı, inançlarını yaşayan ahlâklı mühendis karakteri üzerinden kutsala ait özelliklerin anlatılması da bu söylediğimizi destekler niteliktedir. Anlatılan o din büyüğü gelenektir, kültürel motiftir, geçmişimizdir, usuldür, çocukların kendini bulacağı yerdir.

KAYNAKÇA

Akdemir, Furat, Doç. Dr., “İslâm Düşüncesinde Allah'ın Sıfatlarını Anlama Sorunu”, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, June 2020 (ayrıntılı bilgi için TDV İslam Ansiklopedisi, Allah ve Tevhid maddeleri).

Akyürek, Sevim; akıl fikir Müessesesi, “Heidi'nin Ayakları Neden Çıplaktı ya da İsviçre'nin Çocuk Köle Gerçeği”. Erişim 19 Haziran 2023, <https://akilfikir.net/heidinin-ayaklari-neden-ciplakti-ya-da-isvicrenin-cocuk-kole-gercegi/>.

Alcott, Louisa May (2022), *Küçük Kadınlar* (Çeviren: Cevdet Serbest), İstanbul.

Ayverdi, İlhan, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, 3 Cilt, İstanbul 2006.

Bilkan, Ali Fuat, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 17 İstanbul 1998.

Bilgin, Azmi, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 27 İstanbul 2003.

Batur, Z. ve Yücel, Z. (2012), “Ahmet Efe'nin Çocuk Hikâyelerinde Değer Eğitimi ve Hikâyelerin Türkçe Eğitime Katkısı”, *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 7/4, Fall 2012, p. 1031-1049, Erişim Tarihi: 10 05 2023, https://turkishstudies.net/turkishstudies?mod=makale_tr_ozet&makale_id=15656

Edîb Ahmed Yüknekî, *Atebetü'l-Hakâyık*, Yayına Hazırlayan Dr. Serkan Çakmak, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, İstanbul 2019.

Efe, Ahmet (2020), *Anadolu Masalları*, Nar Yayınları, İstanbul 2020.

Enginün, İnci, *Kemalettin Tuğcu, Bir Sığınak Olarak Kitap ve Edebiyat*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2001, ss. 214-221, ss. 215-216.

Ersoy, Mehmet Akif, *Safahat*, Hazırlayanlar: Hüseyin Su-Abdurrahim KARADENİZ, Hece Yayınları, Ankara 2009.

Esed, Muhammed, *Meal-Tefsir*, Çeviri: Cahit Koytak-Ahmet Ertürk, İşaret Yay., 9. bsk. İstanbul 2015.

Görgü, A.T. (2006),“Masalların Çocuğun Bilişsel ve Duyuşsal Gelişimine Katkısı”, II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu içinde (s. 537-544). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.

Gündüz, Şinasi (2002),*Dinsel Şiddet: Sevgi Söyleminden Şiddet Realitesine Hıristiyanlık*, Etüt Yayınları, 2002, Samsun.

İmâm Gazzâlî, *Mesîru Umûmi'l-Muvahhidîn Şerh u Terceme-i Kitâb-ı İhyâu Ulûmi'd-Dîn İhyâ Tercüme ve Şerhi*, 7. Cilt (11 Cilt), Trc.ve Şerh: Yusuf Sıdkî el-Mardinî, Yayına Hazırlama, Prof. Dr. Mustafa Koç - Prof. Dr. Eyyüp Tanrıverdi, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, İstanbul 2018.

İpek Karakurt, Gülşah (2019), “Yürekdede ile Padişah Adlı Masalın Çocuk Edebiyatı Açısından Değerlendirilmesi”, *Çocuk, Edebiyat ve Dil Eğitimi Dergisi*,2019, s.49.

İslâm Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul.

Kandoğmuş Şahin, Selvigül; *Dünya Bizim, Dağların Çiçeği Heidi*. Erişim 19 Haziran 2023, <https://www.dunyabizim.com/daglarin-cicegi-heidi-makale, 2504. html>

Karakoç, Sezai, *Edebiyat Yazıları I, Medeniyetin Rüyası Rüyanın Medeniyeti Şiir*, 6.baskı, Diriliş Yayınları, İstanbul 2014.

Karakoç, Sezai, *Yitik Cennet*, 13. baskı, Diriliş Yayınları, İstanbul 2011.

Kaya, Vural (2007),*Cahit Zarifoğlu'nun Çocuk Kitaplarında Temel Değerler*,Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi.

Kutluer, İlhan - Katipoğlu, Hasan, *DİA*, Hay b. Yakzân, TDV İslâm Ansiklopedisi, İstanbul 1997, C: 16.

Kutsal Kitap, Yeni Dünya Çevirisi, Erişim 21 Haziran 2023; <https://www.jw.org/tr/kutuphane/kutsal-kitap/bi12/kitaplar/>

Mert, O. Albayrak F., Serin N. (2013),“Çeviri Çocuk Kitaplarının Kültür Aktarımı Açısından İncelenmesi”. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 1(3), 58-73. (Bu çalışma, VII. Ulusal Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Sempozyumu’nda sözlü bildiri olarak sunulmuştur. bk. VII. Ulusal Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Sempozyumu (USOS 2013), 23-25 Mayıs 2013, Kuşadası, Aydın.

Metin, H. (2012). *Çocuk Sesinin Düzlüğünü Arayan Adam: Cahit Zarifoğlu’nun Eserlerinde Çocuk İmgesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi.

Olgun, Hakan (2007),*Protestanlık, Yaşayan Dünya Dinleri*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay. Ankara, 2007.

Önal, Recep, Yrd. Doç. Dr. Tevekkül, *Kelam III: Sistemik Kelam*, Balıkesir Üniversitesi İlahiyat Fakültesi,

<https://www.academia.edu/41016834/Tevekk%C3%BCI>.

Öztürk, Hüseyin Emin (2008),*Batı Çocuk Klasiklerinde Temel Değerler*, İstanbul.

Porter, Eleanor H.,*Pollynna* (Çeviren: Ülkü Tamer), İstanbul 1983.

Spyri, Johanna,*Heidi* (Çeviren: İshak Tanır). İstanbul 1984.

Şimşek, Tacettin, “Çocuk Edebiyatı Tarihine Ön Söz”, *Türk Dili Dergisi* CVII / 756 (Aralık 2014): 15-58.

Kahraman, Alim, *Cahit Zarifoğlu:YürekSafında Bir Şair*, 1. bs. Kaknüs Yayınları. İstanbul, 2003.

Turan, İbrahim (2010),“Bazı Batı ve Türk Çocuk Klasiklerinde Dini ve Ahlâki Değerler”,*Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* cilt10, sayı 1. Erişim Tarihi: 10 05 2023, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/52328>.

Türkkol, Fatma, “Lobicilik ve İsviçre’nin Sözleşmeli Çocukları: Verdingkinder,”*Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, Güz 2016.

Vikipedi, Erişim 21 Haziran

2023;https://tr.wikipedia.org/wiki/S%C3%B6zle%C5%9Fmeli_%C3%A7ocuk

Yaman Coşar, Figen, *Evrendeki Son Hazine*, Erdem Yayınları, İstanbul, 2022.

Yusuf Has Hacib, *Kutadgu Bilig*, Uyarlama: Muzaffer Tunçel, Gençlik ve Spor Bakanlığı Yayınları, Ankara-Aralık 2019.

Zariföglü, Cahit, *Yürekdede ile Padişah*, Beyan Yayınları, İstanbul, 2022.

Ziya Gökalp, *Türkleşmek-İslamlaşmak-Muasırlaşmak*, Hrz. İbrahim Kutluk, Devlet Kitapları, Ankara 1976